

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Katedra západoevropských studií

Štěpán Černý

**Společná zemědělská politika EU a WTO:
Překážka dalšího pokroku liberalizace
světového obchodu**

Rigorózní práce

Praha 2012

Autor práce: Mgr. **Štěpán Černý**

Konzultant práce: prof. PhDr. Lenka Rovná, CSc.

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2012**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

ČERNÝ, Štěpán. *Společná zemědělská politika EU a WTO: Překážka dalšího pokroku liberalizace světového obchodu*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra západoevropských studií. 2012. 102 s.

Anotace

Předkládaná práce „Společná zemědělská politika EU a WTO: Překážka dalšího pokroku liberalizace světového obchodu“ se věnuje roli EU jako aktéra v procesu odstraňování překážek světového obchodu, jejímž institucionálním nástrojem je WTO, se zásadním důrazem na otázku, jak a zda vůbec se zkušenost s budováním volného trhu pro zboží v rámci Evropy projevila v utváření jeho globální ozvěny. Oblastí, na kterou se výzkum zaměřil, byla zemědělská problematika, která nejen že má mnohá specifika, která ji vymezují jako oblast světového hospodářství (zdroj klíčové strategické komodity pro fyzické přežití lidstva jako druhu), ale i představuje podstatný faktor ekonomického rozvoje méně vyspělých států světa a zároveň spotřebovává značnou část rozpočtu EU. Prostřednictvím komparace a konfrontace legálně-technického rámce organizace světového obchodu s pravidly a zásadami Společné zemědělské politiky EU poukazuje práce na patrný nesoulad obou dvou systémů, který je o to výraznější při připomenutí klíčové role Evropy při vzniku WTO a jeho předchůdce, GATT.

Závěrečné případové studie podrobují hlubší analýze jednotlivé případy deregulace obchodu některými zemědělskými komoditami, přičemž autorovou ambicí je názorně ilustrovat předloženou hypotézu o zjevném nesouladu mezi principy, jimiž se řídí CAP, a mezi pravidly, kterými se řídí zahraniční obchod v celém světě. Rozbor příčin nezdaru současného vyjednávacího kola v rámci WTO pak přináší ucelený pohled na problematiku mezinárodního obchodního vyjednávání, včetně pojednání o měnící se mapě globálních ekonomických velmocí.

Annotation

The presented work "Common Agricultural Policy of the EU and the WTO: An impediment to further liberalization of world trade" deals with the EU's role of actor in global trade liberalization, to which the WTO is an institutional tool, with an emphasis on

how and whether the experience of building a free European market was reflected in its inception. The area, to which the research was limited, agriculture and its foreign trade ramifications, not only represents a key source of strategic commodities for the physical survival of humanity as a species, but equally an essential factor in economic development of less developed countries of the world and also consume a significant part of the European common budget. Using comparison and confrontation of the WTO's legal-technical framework with the rules and principles of the CAP it notes the apparent inconsistency of the two systems, which is further pronounced in Europe, which played a key role in the creation of the WTO and its predecessor, GATT.

The final case studies subject the details of deregulation of trade in certain agricultural commodities deeper analysis, with the aim of illustration of the hypotheses about apparent inconsistencies between the principles governing the CAP, and the rules governing international trade throughout the world. Analysis of causes of the failure of the current WTO negotiating round will bring a comprehensive outlook at the issues of international trade negotiations, including a treatise on the changing map of global economic powers.

Klíčová slova

WTO, Smlouva o zemědělství, Společná zemědělská politika EU, Rozvojové kolo z Dauhá, Banánová válka, spor o GMO, spor o hovězí hormony, multilaterální obchodní vyjednávání.

Keywords

WTO, Agreement on Agriculture, EU's Common Agricultural Policy, the Doha Development Round, Banana War, the GMO dispute, the beef hormones dispute, multilateral trade negotiations.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 1. září 2012

Štěpán Černý

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce prof. Ing. Lud'ku Urbanovi za vědeckou erudici a kritický pohled, kterému byla má práce soustavně podrobována, i za hodnotnou a fundovanou reflexi obecnějších dopadů mé práce a za čas, který mé práci věnoval. Bez jeho pomoci by vznik tohoto díla byl výrazně obtížnější, ne-li nemožný. Rád bych poděkoval i Mgr. Ing. Tereze Svačinové, v jejímž kurzu jsem nabyl klíčové poznatky o fungování zemědělské politiky EU a o současné diskusi o otázkách zemědělství v Evropě. Vedle toho bych rád poděkoval i svým spolužákům z oboru Evropská studia za příspěvky do diskuse o metodologických, ale i formálních a technických náležitostech vysokoškolských kvalifikačních prací. V neposlední řadě pak děkuji své rodině za trpělivost a soustavnou podporu, která mi učinila dokončení této práce mnohem jednodušší.

OBSAH

1	PŘEDMLUVA	9
1.1	OBHAJOBA VOLBY TÉMATU A JEHO VÝZNAMU	9
1.2	VÝZKUMNÁ OTÁZKA A METODOLOGIE PRÁCE	11
1.3	STRUKTURA PRÁCE	11
2	TERITORIÁLNÍ, TEMATICKÉ A CHRONOLOGICKÉ VYMEZENÍ	13
3	ANALÝZA LITERATURY	15
3.1	ZAHRANIČNÍ LITERATURA	15
3.2	ČESKY PSANÁ LITERATURA, PŘEKLADY ZAHRANIČNÍCH DĚL	17
4	PRÁVNÍ RÁMEC SVĚTOVÉ OBCHODNÍ LIBERALIZACE	19
	DO ROKU 1995 – GATT	19
4.1.1	Vznik GATT	19
4.1.2	Jednání v rámci GATT před Uruguayským kolem	23
4.1.3	Slabé stránky GATT a cesta k Uruguayskému kolu	28
	WTO	31
4.1.4	Uruguayské kolo GATT a zrod WTO (1995)	31
4.1.5	Principy a mechanismy fungování WTO	38
	SPECIFIKA ZEMĚDĚLSTVÍ V GATT A WTO	41
4.1.6	Proč je zemědělství specifické?	41
a.	Specifika zemědělství jako odvětví	41
b.	Zemědělství jako politická otázka	42
c.	Zemědělství jako strategické odvětví	43
4.1.7	Agreement on Agriculture, 1. ledna 1995 (AoA)	43
a.	Tři pilíře dohody	43
b.	Zvláštní a rozdílné zacházení	46
c.	Peace clause – mírová doložka	46
4.1.8	Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures, 1. ledna 1995 (SPS)	46
4.1.9	Aktéři a vyjednávací bloky v WTO, jejich pozice	48
5	SPOLEČNÁ ZEMĚDĚLSKÁ POLITIKA A JEJÍ VZTAH K PRAVIDLŮM WTO	53
5.1	SMLUVNÍ ZÁKLAD, CÍLE A HISTORICKÝ KONTEXT VZNIKU	53
5.1.1	Smluvní základ a vznik	53
5.1.2	Principy CAP a jejich proměna v čase	54
5.1.3	Postkoloniální relikty v zahraničním obchodě zemědělskými produkty – ACP	58
5.2	NÁSTROJE CAP A JEJICH PROMĚNA V DŮSLEDKU REFORM	62
5.2.1	Cenové stabilizační mechanismy	63
5.2.2	Dotace a přímé platby	64
5.2.3	Regulace produkce, kvóty a set-aside payment	66
6	STŘETY PRAVIDEL – PŘÍPADOVÉ STUDIE	71
6.1	KDE SE PRAVIDLA WTO A CAP STŘETÁVAJÍ	71
6.1.1	Principy nediskriminace X komunitární preference	71
6.1.2	Dotace a domácí podpory (první pilíř AoA)	72
6.1.3	Exportní subvence (druhý pilíř AoA)	73
6.1.4	Vyrovňovací dávka a přístup na trh (třetí pilíř AoA)	75
6.2	PŘÍPADOVÉ STUDIE – ZÁSADNÍ SPORY V RÁMCI WTO	77
6.2.1	Banánová válka	77
6.2.2	Spor o růstové hormony	86
6.2.3	Geneticky modifikované potraviny, spor od roku 2003	92
6.2.4	Zemědělství a rozvojové kolo z Dauhá	97
7	ZÁVĚR	106
8	SUMMARY	109
9	POUŽITÁ LITERATURA	110

9.1	OBECNÉ PUBLIKACE	110
9.2	MONOGRAFIE.....	110
9.3	ODBORNÉ ČLÁNKY	111
9.4	INTERNETOVÉ ZDROJE	113
9.4.1	<i>WTO</i>	113
9.4.2	<i>EU</i>	113
9.4.3	<i>MPO</i>	114
9.4.4	<i>Ostatní</i>	114
9.4.5	<i>Média</i>	115
9.5	VYSOKOŠKOLSKÉ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.....	116
10	PŘÍLOHY	117
10.1	PŘÍLOHA 1 – ZAKLADATELSKÉ STÁTY GATT	117
10.2	PŘÍLOHA 2 – POSKYTOVATELÉ GSP	117
10.3	PŘÍLOHA 3 - ČLENOVÉ VYJEDNÁVACÍCH BLOKŮ V WTO.....	117
10.3.1	<i>Cairns Group</i>	117
10.3.2	<i>G20+</i>	117
10.3.3	<i>G33</i>	117
10.3.4	<i>G10</i>	118

1 Předmluva

Nezpochybnitelnou a základní charakteristikou dnešního stavu ve světové ekonomice je v dějinách dosud výjimečně spatřená liberalizace obchodu. Úsvit 21. století zažívá éru stále volnějšiho pohybu zboží, kapitálu a ve vzrůstající míře i služeb, která má dějinnou analogii jen v dobách největšího rozsahu koloniálních říší konce století předminulého.

Důvody, proč se světové ekonomiky rozhodly pro liberalizaci své obchodní výměny, je nutno hledat ve formativní zkušenosti velké krize 30. let 20. století, jejíž ekonomické a zejména tragické důsledky politické byly nejen podmíněny, ale dokonce i prohloubeny dramatickým ústupem států a jejich představitelů od myšlenek volného obchodu k celní a později ekonomické izolaci. Co se týče hospodářské politiky, panuje přesvědčení, že analýza morální a lidské katastrofy 2. světové války zavinila snad až kopernikový obrat v chápání státu jako suveréna ekonomické moci a zavedla do denního ekonomického diskursu pojem multilaterality, tj. mnohostranných (ideálně univerzálních) obchodních a ekonomických dohod, jejichž pečlivé dodržování všemi podepsanými má přivést větší hospodářskou prosperitu světovému obyvatelstvu.¹ Z hlediska smlouvy a jejích pravidel není vůbec důležité, zda je signatář hospodářsky silnou či naopak nerozvinutou zemí, neboť smluvní závazky jsou univerzální. Poválečné ekonomické dějiny jsou doprovázeny snahou omezit možnosti státu limitovat obchodní výměnu, přičemž tyto ústupky jsou vyžadovány po všech signatářích dohod.

1.1 Obhajoba volby tématu a jeho významu

Za historicky nejúspěšnější projekt zrušení celních a dalších obchodních bariér a úzké koordinace hospodářských politik je nutno považovat projekt evropské integrace. Ač je v akademické obci dosud čitelný spor o to, zda hlavním motivem postupného prorůstání ekonomik evropských států byla politická vůle zabránit válkám, ekonomický tlak podnikatelských subjektů po větší efektivitě hospodářského života tváří v tvář americké ekonomické hegemonii nebo strach z komunismu a jím podmíněná snaha nastartovat a akcelarovat ekonomický růst Evropy, jen málokdo by si dovolil pochybovat o úspěších tohoto vpravdě monumentálního politicko-ekonomického díla. Není náhodou, že první kroky v

---

¹ Pojem přísně dodržované multilaterality zasáhl pochopitelně i do politické sféry.

uvolnění celních bariér byly podniknuty právě mezi nejvyspělejšími státy tehdejšího světa, jejichž politické spory stály u kolébky světového konfliktu, přičemž zavinily značný úpadek mezinárodního vlivu. Evropská integrace byla vedena v duchu odmítnutí protekcionismu a ekonomického nacionalismu 30. let a naopak se již od počátku přihlásila k myšlenkám volného pohybu nejen zboží, ale i kapitálu, služeb a pracovníků.

Vedle regionální ekonomické integrace, jejímž je EU vzorným příkladem (což dokládá následná nápodoba evropského projektu v dalších světových makroregionech, byť je tato nápodoba často jen vnějšková), je pro poválečný svět významná i ekonomická liberalizace ve světovém měřítku. Ač cílem poválečného ekonomického systému (tzv. Brettonwoodský systém) nebyla bezesporu ekonomická integrace v rozměrech ES, přesto se jeho autoři v mnoha deklaracích i konkrétních politických činech rovněž hlásí k odmítnutí národní preference a ochrany domácího trhu, stejně jako ke kritice politicky motivovaných dohod v mezinárodním obchodě. Oproti těmto „ideovým kmotrům 2. světové války“ staví architekti poválečné světové ekonomiky důraz na multilateralitu smluvních závazků, na transparentnost a vymahatelnost dohod a na upřednostnění řešení sporu na nadnárodní úrovni vůči jednostranné akci. Evropské státy jako největší světoví exportéři a největší dovozci služeb a zboží stály již u kolébky institucionalizace světové obchodní liberalizace, zejm. v podobě Všeobecné dohody o clech a obchodu GATT z roku 1947, jejíž vznik nadto spolu s USA iniciovaly. Se vzrůstajícím ekonomickým sebevědomím Evropy vzrůstal i její vliv na formulaci doktríny světového obchodu. Neodlučitelná role Evropy jako patrona GATT a jeho potomka WTO je symbolicky patrná i v osobní oblasti, kdy generálním ředitelem GATT a generálním tajemníkem WTO byl v šesti případech z osmi Evropan.

Ač, jak již bylo řečeno, patřily evropské státy již od počátku ke hlavním stavitelům světové obchodní liberalizace a pravidla vznikajícího systému byla přímo inspirována myšlenkami evropských ekonomů, není možné v této souvislosti popřít, že se vyspělé země dopouštěly a dopouštějí prohřešků vůči principům světové obchodní liberalizace. Dobrou ilustrací této skutečnosti je zemědělská politika. V roce 2000 činila obhospodařovaná plocha v celé EU přibližně 130 milionů hektarů, na celkové zaměstnanosti se zemědělství (včetně lesnictví, lovu a rybolovu) podílelo 4,3 %. Na evropském HDP se pak primární sektor podílí 2,1 %. Na rozpočtu EU se ale náklady na zemědělskou politiku podílely z více než 46,7 %. Rostlinná a potravinová výroba pak také patří k jedněm z nejvíce regulovaných odvětví na unijní úrovni, ač, dlužno dodat, tyto regulace mají své protějšky v podpůrných schématech

ostatních vyspělých zemí. Zemědělství tak představuje pro EU politicky i ekonomicky podstatnou oblast integrace.

1.2 Výzkumná otázka a metodologie práce

Cílem této práce je proto zhodnotit roli EU při vytváření světového institucionálního rámce liberalizace obchodu, tj. WTO. Zásadní důraz bude kladen na to, jak a zda vůbec respektuje EU na světové scéně pravidla, jimiž se řídí v rámci svého vnitřního trhu. Klíčová část bude sestávat z analýzy zemědělské politiky, která, jak již stojí výše, představuje nejvýraznější příklad malé ochoty evropských států přistoupit na všeobecná pravidla, zejm. v situaci, kdy by to nebylo pro všechny Evropany výhodné. Budu se tak snažit ilustrovat i narůstající sebevědomí tzv. nerozvinutého světa, které se příkladně ukazuje zejména v úspěšné snaze vynutit si na EU ústupky.

Z hlediska vědecké metodologie představuje práce komparativní studii dvou právně-technických systémů regulace zahraničního obchodu, tj. režimu GATT/WTO a zahraničně-obchodnímu režimu CAP. Krátký exkurz do historie, kontextu vzniku a nejdůležitějších rysů jejich vývoje předchází oddělenému rozboru soudobých funkčních mechanismů WTO a CAP. Po vyjevení pravidel a vnitřností obou systémů přináší jejich konfrontaci v teoretické rovině včetně analýzy zisků a ztrát při srovnání jednotlivých režimů zahraničního obchodu. Případové studie poukazují na některé hlavní rysy vztahu CAP a WTO a na z nich plynoucí důsledky pro současné zablokování světových obchodních vyjednávání.

1.3 Struktura práce

V první části argumentace se budu věnovat historii, institucionálnímu zakotvení, nejdůležitějším principům a vývoji institucionálního rámce světové obchodní liberalizace. Srovnám rozdíly mezi GATT a WTO, nástroje řízení obchodu a také zohledním specifika zemědělské problematiky a jejího zakotvení v rámci smluvního systému WTO. Poslední podkapitola této části se bude věnovat jednotlivými skupinami zemí, které v rámci arény světového obchodu vyjednávají.

V druhé části popíšu ty principy společné zemědělské politiky EU, které jsou pro naši diskusi relevantní. Zejména vyčtu pravidla, mající přímý vliv na zahraniční obchod a na tvorbu cen zemědělských výrobků. Vedle toho se budu věnovat specifickým pravidlům

preferenčních trhů, které jsou důsledkem úzkých postkoloniálních vazeb klíčových evropských států s rozvojovými zeměmi.

Třetí část se bude věnovat střetům pravidel WTO s principy SZP, přičemž nejprve v abstraktní rovině popíše ideové a legální konflikty pravidel, abych se pak věnoval konkrétním případovým studiím. Ty budou odpovídat na otázku deregulace obchodu zemědělskými komoditami a role EU při posledním vyjednávacím kole WTO. Závěry, které z této analytické části vyplynou, mají názorně ilustrovat předloženou hypotézu o zjevném nesouladu mezi principy, které jsou aplikovány na liberalizaci obchodu uvnitř EU a v celém světě.

2 Teritoriální, tematické a chronologické vymezení

Práce se bude soustředit na problematiku liberalizace mezinárodního obchodu, se specifickým důrazem na obchod zemědělskými produkty. Klíčovou otázkou je, do jaké míry EU sama sleduje liberalizační zásady, které do pravidel WTO prosadila. Ze specifických aspektů zemědělské politiky bude v největší patrnosti vedena otázka zahraničního obchodu a opatření, která významným směrem mění vývozní cenu výsledných produktů. Jelikož se budeme pohybovat v oblasti s přesným terminologickým rámcem, jehož významové odstíny nejsou vždy intuitivní a často jsou výsledkem bolestivého kompromisu, je nutno před samotnou argumentací definovat používané pojmy a jejich zkratky. Nejčastěji se budou v práci vyskytovat tyto zkratky:

- AoA – Agreement on Agriculture, 1. ledna 1995.
- SPS – Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures, 1. ledna 1995.
- GATT 1947 – původní text Všeobecné smlouvy o clech a obchodu z roku 1947 a do něj zakomponované revize.
- GATT 1994 – text smlouvy, který byl přijat na ministerské konferenci v Marrákeši a který roku 1995 založil WTO.

Z hlediska dalších užívaných pojmů se práce drží zavedeného pojmosloví pro sledovaná témata. Evropskou unii chápe jako aktéra mezinárodních vztahů a označení EU používá i pro politiky někdejšího prvního, tj. komunitárního pilíře. Společnou zemědělskou politiku EU pak budu označovat anglickou zkratkou CAP.

Chronologicky se práce bude věnovat poválečné době, přičemž období tvorby a zrodu světového institucionálního rámce pro liberalizaci obchodu bude sloužit pouze coby argumentační základ. Těžiště práce se zaměří na období od druhé poloviny 80. let, kdy dochází k zásadnímu rozšíření smluvního rámce pro mezinárodní obchod a zároveň se dramaticky reformuje zemědělská politika Evropské unie, přičemž důvody těchto jevů budou blíže popsány v argumentační části. Podstatná část argumentace se pak bude věnovat době po vyhlášení Rozvojového vyjednávacího kola z Dauhá po roce 2001. Horní časovou hranicí je 7. ministerská konference WTO, která se konala v Ženevě na přelomu listopadu a prosince 2009. 8. ministerskou konferenci z prosince 2011 nezahrnuji, jelikož skončila poměrně očekávaně fiaskem. Účastníci se dokonce neshodli ani na znění závěrečné deklarace.²

---

² http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min11_e/min11_e.htm.

Vzhledem k tomu, že nová podoba zemědělské politiky pro léta 2014–2020 je v současné době (léto 2012) na začátku legislativního procesu a je úzce spjata s budoucím víceletým finančním rámcem, nebudu se jí v práci vůbec věnovat.

3 Analýza literatury

3.1 Zahraniční literatura

Obsáhlost zahraniční literatury, která se tématu věnuje, je mi jasným důkazem, že můj výzkum není v kontextu světového bádání o obchodní politice nijak ojedinělý.

Informace o zemědělství v WTO jsem čerpal ze dvou publikací, které přímo WTO vydala, a sice Agriculture³ a SPS Agreement⁴. Nejen že poskytují ucelený vhled do mechanismu fungování obou dohod, ale rovněž dovolují poznat pozadí jejich vzniku a nedostatečnosti původního regulačního a smluvního rámce. Českému čtenáři je pak vhodné doporučit i práci *WTO a zemědělství*, která je sice přeložená z rakouského originálu, ale obsahuje i odkazy na českou vyjednávací pozici v rámci zemědělských diskusí.⁵ Z mnoha prací, které se věnují otázkám dopadu CAP na rozvojové země, vzpomeňme např. *sborník The WTO, agriculture and sustainable development* od Heinricha Wohlmeyera a Theodora Quendlera⁶. Fakta a realie WTO byly čerpány z oficiálních webových stránek organizace, které si zaslouží pochvalu za přehlednost a snadnou orientaci ve všech zveřejněných materiálech. WTO ale jako nestranná organizace přirozeně nemůže podrobovat jednotlivé dosažené kroky nebo obchodní spory vědecké analýze.

Problematice světového obchodu v jeho širších dopadech se věnuje především nositel Nobelovy ceny za ekonomii Paul Krugman ve svém významném díle *International Economics: theory and policy*⁷. Práce svým záběrem dalece přesahuje naše téma, využity byly proto zejména kapitoly o teoriích a praktikách obchodních režimů. Z Krugmana vyšel i Roy, jehož čtivá a zřetelná analýza finančních důsledků omezených obchodních režimů na jednotlivé složky společnosti byla příliš užitečná na to, aby mohla být opomenuta.⁸ Podobné zamyšlení, ač s obecnějšími závěry, přináší i autorská dvojice C. Altomonte a M. Nava ve své knize *Economics and Policies of enlarged Europe*.⁹ Specifikům vztahů EU a USA jako

---

³ *Agriculture*, Genève: World Trade Organization, 2000, 63 s., ISBN 9287011710.

⁴ *SPS Agreement*, Genève: World Trade Organization, 1998, 58 s., ISBN 9287012083.

⁵ KRAUS, J.: *WTO a zemědělství: pracovní příručka*, Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2006. 44 s., ISBN 8086671372.

⁶ WOHLMEYER, H., QUENDLER, T.: *The WTO, agriculture and sustainable development*, Sheffield: Greenleaf Pub., 2002. 364 s., ISBN 1874719454.

⁷ KRUGMAN, P.: *International economics: theory and policy*, Reading: Addison-Wesley, 6. vydání, 2004, ISBN 7302078890.

⁸ ROY, U. *Export Subsidy: Small Country*, New York: Long Island University, October 2009, k dispozici online na: <http://myweb.liu.edu/~uroy/eco41/>.

⁹ ALTOMONTE, C., NAVA, M.: *Economics and policies of an enlarged Europe*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2005, 423 s., ISBN 1847200052.

strukturálně nejbližších, a přesto (či právě proto) nejvíce soupeřících obchodních velmocí, se výtečně věnují Steve McGuire a Brian Hocking ve svém dobře čitelném studijním materiálu *Trade politics*.¹⁰ Podrobné srovnání práva EU a WTO přináší práce M. Slotbooma.¹¹

Úhelným kamenem diskuse o vzniku a roli CAP v zahraničním obchodě pak byla přirozeně pořádně zdařilá publikace *Policy-making in the EU* z pera proslulé autorské dvojice Wallace a Wallacová.¹² Žel, její nejnovější vydání klade větší důraz na problémy spojené s rozšířením než na otázku světového obchodu, která je naopak dobře vykreslena ve vydání předchozím. Jako doplnění jsem proto byl nucen použít další významnou práci o EU od Michelle Ciniové, *European Union politics*.¹³ Jako podklad pro kritickou analýzu zemědělské politiky EU posloužily články badatele Valentina Zahnta, který publikuje v prestižním bruselském think-tanku ECIPE. Je politováníhodné, že ač je ostatní produkce této instituce rovněž zajímavá, její pozice jako lobbistické skupiny neposkytuje záruky neutrálního pojetí problematiky.

O pozadí sporů mezi USA a EU z americké perspektivy referují zprávy výzkumného ústavu amerického kongresu, od autorů Charlese Hanrahana, Randyho Schnepfa a Iana Fergussona.¹⁴ Jejich americký původ by mohl budit podezření ze zaujatosti, které je nicméně vyvráceno obsáhlým seznamem literatury a pečlivou vědeckou metodologií všech prací. Závěry zmíněných výzkumníků navíc nejsou rozporovány ani nezávislymi badateli, jako je Timothy Josling¹⁵ nebo Karen Alterová¹⁶. Evropský pohled dodává produkce DG AGRI¹⁷ a prohlášení komisařů pro obchod a pro zemědělství.¹⁸

---

¹⁰ HOCKING, B., MCGUIRE, S.: *Trade politics*. 2. vydání, New York: Routledge, 2004, 326 s., ISBN 0415310164.

¹¹ SLOTBOOM, M.M.: *Do different treaty purposes matter for treaty interpretation? : a comparison of WTO and EC law*, Brussels: Cameron May, 2005, 273 s.

¹² WALLACE, H., WALLACE, W.: *Policy-making in the European Union*, 4. vydání, Oxford: Oxford University Press, 2000, 610 s., ISBN 019878242.

¹³ CINI, M.: *European Union politics*, 2. vydání, Oxford: Oxford University Press, 2007, 496 s., ISBN 0199281955.

¹⁴ HANRANHAN, C., SCHNEPF, R.: *WTO Doha Round: The Agricultural Negotiations*, Washington: Congressional Research Service, CRS Report RL33144.

JOHNSON, R., HANRANHAN, C.: *The U.S.-EU Beef Hormone Dispute*, Washington: Congressional Research Service, CRS Report R40449, May 5, 2009.

HANRANHAN, C.: *The U.S.-European Union Banana Dispute*, Washington: Congressional Research Service, CRS Report RS20130, December 11, 2001.

¹⁵ JOSLING, T.: *Banana wars: the anatomy of a trade dispute*, London: CABI, 2003, ISBN 085199637.

¹⁶ ALTER, K.: Nested and Overlapping Regimes in the Transatlantic Banana Trade Dispute, Northwestern Law & Econ Research Paper No. 05-22, in *Journal of European Public Policy*, Vol. 13, No. 3, 2006.

¹⁷ <http://ec.europa.eu/agriculture/>.

¹⁸ <http://ec.europa.eu/trade/>.

3.2 Český psaná literatura, překlady zahraničních děl

Použití česky psané literatury je omezeno především poměrně krátkým členstvím ČR v EU a zapojením do vyjednávacího procesu v rámci GATT/WTO vůbec. Československo sice podepsalo dohodu GATT v roce 1947, ale nadále se práce neúčastnilo, především z důvodů ideologických. Z literatury předlistopadové proto vybírat nemůžeme. Ze současné literatury stojí za zmínku především skripta Masarykovy univerzity z pera Naděždy Rozehnalové¹⁹ a obdobná práce kolektivu pod vedením Zdeňka Kučery *Právo mezinárodního obchodu*²⁰. Obě práce se sice věnují právnímu rámci světového obchodu, ale hlavní je pro ně rozbor podnikatelského prostředí a vztahy na mikroekonomické úrovni. Pro naše téma jsou tudíž užitečné, ale ne stěžejní. Je zarážející, že ač se v obou případech jedná o práce vydané již po vstupu ČR do EU, podílu naší vlasti na společné obchodní politice se věnují zběžně a neuspokojivě.

Úlohu vědeckých pracovníků tak musí suplovat odborné publikace státní správy. Jmenujme např. příručku MPO *Společná obchodní politika EU* z roku 2005, která popisuje sledovanou problematiku doslova zevrubně. Užitečnými startovními body pro badatele na poli světového obchodu jsou pak webové publikace ministerstva průmyslu a obchodu a ministerstva zahraničí na serveru www.businessinfo.cz. To, že z nich často čerpají i ostatní výzkumníci a autoři níže zmíněných kvalifikačních prací, dokazuje, že jejich kvalitní zpracování a výstižný jazyk našel u odborné obce odezvu. Je ale zarážející, že zpracování jednotlivých témat na webovém portálu i ve zmíněné příručce má kolísavou kvalitu a absencí poznámkového aparátu a zdrojů vůbec nesplňuje požadavky vědeckého textu. Pro tento text tak sloužilo jen jako zdroj nezpochybnitelných faktů, které bylo nadto nutné konfrontovat s oficiálními zdroji, tj. s WTO a EU. Interní popis politických táborů v rámci WTO zprostředkuje vyčerpávající materiál ministerstva zahraničních věcí.²¹ Užitečnou je i faktografická příručka Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky *WTO a zemědělství*, kterou z rakouského originálu přeložil tým Josefa Krause.²² I ta ale trpí zmíněným neduhem, tj. absencí seriózního poznámkového aparátu a vědecké analýzy.

---

¹⁹ ROZEHNALOVÁ, N.: *Právo mezinárodního obchodu*, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2006, 467 s., ISBN 802102612.

²⁰ KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., RŮŽIČKA, K.: *Právo mezinárodního obchodu*, 1. vydání, Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 407 s., ISBN 9788073801083.

²¹

http://www.mzv.cz/mission.geneva/cz/cinnost_stale_mise/wto/glosar/seskupeni_statu_operujících_v_ramci_wto_1.html.

²² KRAUS, J.: *WTO a zemědělství: pracovní příručka*, Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2006, 44 s., ISBN 8086671372.

Nutnost popsat zapojení EU do světové obchodní liberalizace a vztah se zemědělstvím si uvědomují palčivěji příslušníci mladší generace badatelů, která začíná působit v době nejnovější. Důkazem je, že příbuzná témata se stala námětem mnoha vysokoškolských kvalifikačních prací. Jako nejzdařilejší hodnotím práci Vojtěcha Prkny²³ z pražské Vysoké školy ekonomické, jejíž jasný jazyk mi byl dobrým vodítkem. Z větší dálky se tématu dotýká i bakalářská práce Jiřího Jaroše z brněnské MU,²⁴ která ale bohužel místy přechází v prostý popis se snižující se přidanou hodnotou. Jarošova práce s fakty a daty je nicméně přesná a nezpochybnitelná. Na několika místech pak cituji i brněnskou diplomovou práci badatele Martina Orgoníka, kterou obhájil rovněž na Masarykově univerzitě.²⁵ Při jejím rozboru až zamrzí, že se z prostorových důvodů nebylo možné v předkládané práci hlouběji inspirovat z mohutného teoretického aparátu, který autor v první části své práce vystavěl. Zvyšující se četnost prací o našem tématu v posledních letech snad dává tušit, že česká vědecká obec si začala tématu WTO a zemědělství všímat podrobněji.

Ostatní práce, které jsou uvedeny v seznamu literatury, jsem používal jako podpůrné a komplementární zdroje pro svou práci.

---

²³ PRKNA, V.: *Vývoj světové liberalizace obchodu zemědělskými výrobky*, Praha, 2007, 37 s., Bakalářská práce (Bc.). VŠE, Fakulta mezinárodních vztahů.

²⁴ JAROŠ, J.: *Vliv světové obchodní liberalizace na mezinárodní obchod*, Brno, 2007, 51 s., Bakalářská práce (Bc.). Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra mezinárodního a evropského práva.

²⁵ ORGONÍK, M.: *Institucionalizovaná liberalizace a regulace mezinárodního obchodu*, Brno, 2007, 108 s., Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra mezinárodního a evropského práva, s. 63.

4 Právní rámec světové obchodní liberalizace

Do roku 1995 – GATT

Pro dobré pochopení právního a institucionálního rámce mezinárodní liberalizace volného pohybu zboží je nutné nejprve rozebrat jeho historii vztahu k zemědělství. Nezpochybnitelný primát mezi pokusy o světovou harmonizaci má tzv. Všeobecná dohoda o clech a obchodu, označovaná anglickou zkratkou GATT. Je jedním z výsledků poválečných jednání o reformě světové ekonomiky v Bretton Woods. Hlavním cílem bylo snížení počtu překážek mezinárodního obchodu. Toho mělo být dosaženo snížením celních bariér, kvantitativních omezení a dotací.

4.1.1 Vznik GATT

Brettonwoodská jednání, formálně nazvaná Měnová a finanční konference Spojených národů, se konala od 1. července do 22. července 1944, kdy byly podepsány dohody o zřízení Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj (IBRD), Všeobecné dohody o clech a obchodu (GATT) a Mezinárodního měnového fondu (IMF).

Klíčovou myšlenkou konference byl pojem otevření trhů. Ve své závěrečné řeči konstatoval jeden z architektů budované institucionální struktury a tehdejší americký ministr financí Henry Morgenthau, že zřízení Mezinárodního měnového fondu a Světové banky znamená konec hospodářského nacionalismu. Doplnil, že ekonomické zájmy se již napříště nesmí stát obětí politického vlivu.²⁶ Doplnující myšlenkou bylo vedle toho sjednocení ekonomického řízení euroatlantického politicko-ekonomického řádu. V praxi to znamená, že vyspělé kapitalistické státy, při vědomí své ekonomické odpovědnosti za uspokojivý vývoj lidstva, měly postupovat při obraně svých zájmů jednotně či alespoň po vzájemné konzultaci. Jak při příležitosti konference pronesl Franklin Delano Roosevelt, „The economic health of every country is a proper matter of concern to all its neighbours, near and far.“²⁷ Zatímco IMF a WB získaly v Bretton Woods vedle smluvního základu i nárys institucí (konference byla především shromážděním ministrů financí, proto bylo snazší vyjednat pro tyto organizace mandát), volný pohyb a liberalizace trhů se zbožím byly vyjednávány odděleně.

²⁶ IRWIN, D.: The GATT's Contribution to Economic Recovery in Post-War Western Europe, *National Bureau of Economic Research Working Papers*, March 1993, No. W4944. Dostupné online na: <http://www.federalreserve.gov/Pubs/Ifdp/1993/442/ifdp442.pdf>.

²⁷ Převzato ze závěrů UN Conference on the World Financial and Economical Crisis, konané dne 24. června 2009, k dispozici online na: http://www.un.org/ga/econcrisissummit/statements/world_bank_en.pdf.

Přípravy nového světového obchodního systému však probíhaly již za války. V duchu úzké spolupráce v rozsahu Atlantické charty a Lend-Lease projednali Britové a Američané návrhy Obchodní transatlantické unie a pracovní verzi Multilaterální konvence o obchodní politice v roce 1943. Tyto dokumenty představovaly ideový a technický základ všech budoucích hovorů až do konce 40. let. Jak stojí výše, architekti poválečného systému se chtěli především vyvarovat chyb svých předchůdců z raných 20. let, kteří např. v návrhu statutu Společnosti národů odmítli pojem „rovnoprávný obchod“ ve prospěch vágního „rovnoprávného zacházení“. Jejich hlavním cílem bylo utvořit stabilní systém, který by vedl národní vlády zcela bezděčně k plné zaměstnanosti, považované tehdy za ideál hospodářské politiky. V tomto kontextu obchodní liberalizace představovala sice podstatný, nicméně ne prvořadý cíl. Není proto divu, že se jednání o obchodní organizaci zdržela.²⁸

V roce 1946 přijal Hospodářský a sociální výbor, podřízený orgán nově vzniklé Organizace spojených národů, návrh charty Mezinárodní obchodní organizace (International Trade Organisation – ITO). Zatímco se konala mnohostranná jednání o chartě ITO, skupina především vyspělých zemí v čele s USA se usnesla na nutnosti okamžitého snížení cel. Následná jednání v dubnu 1946 mezi 23 státy na setkání v Ženevě²⁹ dala vzniknout řetězci vzájemných snížení cel, který byl kodifikován jako Všeobecná dohoda o clech a obchodu (General Agreement on Tariffs and Trade – GATT). Dohoda měla být krokem na cestě k založení ITO.³⁰

Oblasti, které měla ITO podle Američanů upravovat, zahrnovaly celní bariéry, omezení překážek v přístupu ke státním zakázkám, zákaz kvantitativního ohrazení domácích trhů, doporučení k volnému pohybu zaměstnanců a k bilaterálním preferenčním dohodám. Vleklá jednání ale přivedla státníky k podpisu dohody o vzniku ITO až v březnu 1948 v Havaně, kdy s ní souhlasilo 56 států. Tento souhlas přišel až po čtyřech letech od Brettonwoodské konference, po dvou letech od amerického návrhu podoby smlouvy a po půl roce od prvního poválečného pokusu o celní průlom.

Tento protahovaný zrod přispěl k zániku projektu ITO. Jak uvádí Diebold, americké obchodní kruhy považovaly smlouvu za rigidní a příliš přísnou. Vznikající organizace ITO by totiž měla autoritu revidovat a kontrolovat domácí obchodní a hospodářskou legislativu, což se neslučovalo s představou volného amerického obchodního ducha.³¹ Vedle toho bylo

---

²⁸ IRWIN, cit. d., s. 18.

²⁹ Seznam zapojených států viz. příloha 1.

³⁰ DIEBOLD, W.: The End of ITO, in *Essays in International Finance*, Princeton: Princeton University, No. 16, June 1952, s. 18 a dále.

³¹ DIEBOLD, cit. d., s. 15.

poukazováno na to, že centrální řízení mezinárodního obchodu ponechává velký prostor pro diskriminaci. Jiní američtí politici hovořili o zostřujícím se mezinárodním napětí a cítili potřebu rychle reagovat na komunistickou hrozbu v Evropě. V prosinci 1950 pak prezident Truman oznámil, že dohoda o Mezinárodní obchodní organizaci nebude předložena Kongresu ke schválení, čímž ji fakticky pohřbil.³²

Duch Brettonwoodských dohod nicméně přinesl jiný výhonek. Na výše zmíněné ženevské schůzce roku 1946 se účastníci rozhodli okamžitě implementovat články o obchodní politice, které se měly stát součástí ITO a byly zahrnuty v GATT. Tato částečná dohoda byla dokončena v říjnu 1947 a začala platit v lednu 1948, přičemž jako mezinárodní dohoda nepotřebovala souhlas americké legislativy. Dočasné řešení, které mělo být v případnou chvíli nahrazeno novou mezinárodní strukturou, bylo považováno za vhodné opatření k postupnému snižování celních a necelních bariér. Jeho nízký profil, de facto stále provizorní charakter a malý sekretariát se ukázal jako vhodný pro tento účel.

GATT je ve své podobě z roku 1947 smlouva. Podle v té době platného práva USA a dočasného mandátu obou komor amerického Kongresu byla klasifikována jako exekutivní dohoda z pověření Kongresu a nemusela být proto zákonodárcům předložena ke schválení, jako tomu bylo u ITO. GATT, která měla původně fungovat pod záštitou ITO, se nakonec stala hlavním fórem pro mezinárodní obchodní jednání. Sekretariát v Ženevě, který měl původně pouze ochraňovat smluvní dokumenty, se stal stálým spravujícím orgánem. Dočasný charakter byl podtržen tzv. Prozatímním protokolem, který dával systému závaznost, i když přiznával smluvním stranám právo na národní legislativu, která byla nekonzistentní s obsahem GATT. Tato výjimka se později označovala jako tzv. *grandfathers rights*.³³ Na druhé straně, GATT byla mnohostrannou dohodou, nikoli organizací, která by vyžadovala od smluvních stran dodržování určitých mezinárodních obchodních pravidel. Dohoda o založení GATT nepopisovala žádnou zvláštní organizační strukturu kromě pravidelných setkání zástupců smluvních států. Ačkoliv se nikdy nejednalo o mezinárodní organizaci, pouze o mezinárodní smlouvu, institucionalizovala se v průběhu svého padesátiletého působení natolik, že ji někteří autoři považovali za mezinárodní organizaci *sui genesis*.³⁴

Cílem GATT bylo a je snížit míru ochranných obchodních opatření a zajistit poctivé a rovné obchodní dohody mezi státy. Oproti obecnému názoru ale GATT neměla v úmyslu

---

³² DIEBOLD, cit. d., s. 12.

³³ KUČERA, Z., RŮŽIČKA, K., KOSTKA, V.: *Právo mezinárodního obchodu*. Praha: Karolinum, 1993, 118 s., s. 20.

³⁴ ORGONÍK, M.: *Institucionalizovaná liberalizace a regulace mezinárodního obchodu*, Brno, 2007, 108 s., Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra mezinárodního a evropského práva, s. 63.

zavést světový volný pohyb zboží, pouze postavit stávající obchodní výměnu na důvěryhodných a transparentních pravidlech. Nezapovídá proto clo jako nástroj ekonomické ochrany, ale je založena na „bezpodmínečné a vzájemné doložce nejvyšších výhod“. To znamená, že statut doložky nejvyšších výhod (most-favoured nation) platí pro všechny signatářské země a žádná země nemůže používat sazbu výhodnější. Výjimku z ustanovení měly existující preferenční celky (např. britský Commonwealth) a regionální celní unie. V rámci tzv. escape clause bylo pak dovoleno zavést dočasné opatření v případě, že hrozilo akutní ohrožení domácí výroby. Článek XIX GATT 1947 umožňoval státům dočasně porušovat své závazky vyplývající z GATT v míře a po dobu potřebnou k ochraně domácího průmyslu před vážným ohrožením. Aplikující země však musí uplatnění tohoto článku konzultovat s dotčenými smluvními stranami a stanovit přiměřené odškodnění za porušování práv GATT. V případě, že argumenty nebudou shledány dostatečnými, může se země stát cílem odvetné obchodní akce.³⁵

GATT dále zapovídala kvantitativní omezení dovozu a vývozu jako další překážku obchodní liberalizaci. Výjimky opět tvoří:

- Zemědělské výrobky, zejména v případě nutnosti zbavit se domácích přebytků, což v první polovině existence GATT hojně využívaly USA
- Ochrana platební bilance a devizového hospodářství
- Nejméně rozvinuté země mohou využívat dovozních kvót na ochranu domácího slabého průmyslu
- Bezpečnostní aspekty umožňují státům omezit vývoz citlivých technologií
- Duševní vlastnictví, patenty a autorská práva³⁶

Z dalších opatření pak byl nejdůležitější zákaz skryté ochrany, jako např. automatické celní valorizace.³⁷

Co se týče procedurálních otázek, každý člen měl jeden hlas, přičemž se rozhodovalo většinou hlasů. Schéma fungování a vyjednávání o ústupcích (viz níže) nicméně v realitě neumožňovalo jinou než konsensuální praxi.³⁸

---

³⁵ BAGEWELL, K., STAIGER, R.W.: Enforcement, Private Political Pressure and the GATT/WTO Escape Clause, *NBER Working Papers*, August 2005, No. 10987, August 2005. Dostupné online na: <http://www.stanford.edu/~rstaiger/chicago.jls.paper.041805.jlsfinal.pdf>.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ IRWIN, cit. d., s. 12.

4.1.2 Jednání v rámci GATT před Uruguayským kolem

Pro systematizaci vývoje a pokroku ve snižování celních a netarifních překážek se užívá tzv. jednacích kol. Ta představují sady dohod, jichž se na konci daného úseku jednání dosáhlo. Od roku 1947 bylo dokončeno osm kol jednání. Výsledkem těchto jednání je pokles průměrného cla na zpracovatelské produkty na devíti největších světových průmyslových trzích ze 40 % na méně než 5 %. Poslední Uruguayské kolo vyvrcholilo dohodou z marocké Marrákeše, která již položila základ WTO.

První, Ženevské kolo v roce 1947, vyústilo v soubor obchodních pravidel a 45 000 celních ústupků, ovlivňujících světový obchod ve výši přes 10 miliard dolarů, což představovalo zhruba jednu pětinu tehdejšího ročního objemu. Celní ústupky nabyly účinnosti 30. června 1948 prostřednictvím „Protokolu o prozatímním provádění“, který, jak stojí výše, umožnil jistou konzervaci národních legislativ. Úvodní ženevské kolo nicméně přineslo zrod organismu, který pak řídil světový obchod následujících 50 let.

V prvním vyjednávacím kole musíme lví podíl na průlomů v jednání přiznat USA.³⁹ Ač je možno namítnout, že hlavní tarifní snížení byla dosažena v politicky měkkých oblastech, tj. např. v dovozech hudebních nástrojů, a citlivé oblasti zemědělství, textilu a zboží s vysokou přidanou hodnotou byly vynechány, přesto se podařilo snížit průměrná světová cla o téměř 35 % a zároveň bylo omezeno používání dovozních kvót. Význam snížení bariér při přístupu na americký trh byl navíc důležitý i pro poválečnou obnovu západoevropské ekonomiky.⁴⁰

Vyjednávací kola GATT a WTO					
Jméno	Začátek	Trvání	Počet zemí	Téma	Výsledky
Ženeva	Duben 1947	7 měsíců	23	Cla	Podpis GATT; 45000 celních ústupků zahrnujících 10 miliard dolarů v hodnotě světového obchodu
Annecy	Duben 1949	5 měsíců	13	Cla	5000 celních ústupků
Torquay	Září 1950	8 měsíců	38	Cla	8700 celních ústupků, průměrně 25% pokles celních sazeb
Ženeva II	Leden 1956	5 měsíců	26	Cla, zapojení Japonska	2,5 miliardy dolarů v celních ústupcích
Dillon	Září 1960	11 měsíců	26	Cla, začlenění EHS	4,9 miliard dolarů v celních ústupcích
Kennedy	Květen 1964	37 měsíců	62	Cla, opatření proti dumpingu	40 miliard dolarů v celních ústupcích

³⁹ IRWIN, cit. d., s. 14.

⁴⁰ IRWIN, cit. d., s. 8.

Tokyo	Září 1973	74 měsíců	102	Cla, netarifní opatření, první „rámcové dohody“ vymezující následné kroky	300 miliard dolarů v celních ústupcích
Uruguay	Září 1986	87 měsíců	123	Cla, netarifní opatření, pohyb služeb, duševní vlastnictví, řešení sporů, textilní průmysl, zemědělství, zrod Světové obchodní organizace, ad. – viz níže	Vznik WTO
Dauhá	Listopad 2001	?	141	Cla, netarifní opatření, zemědělství, pracovní standardy, životní prostředí, hospodářská soutěž, investice, transparentnost, patenty atd.	Dosud neuzavřeno, viz níže

Tabulka převzata z The GATT years: from Havana to Marrakesh, k dispozici online na: http://www.wto.org/English/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm.

Jednání během prvních pěti kol byla vedena na mnohonásobně-dvoustranné bázi. Dvě země si vyměnily dvojici seznamů, jeden s požadavky na snížení cel na hlavní exportní položky své země a druhý s nabídkami snížení cel na zboží, jehož hlavním dovozcem byla druhá země. Tyto seznamy obdržely pro informaci i všechny ostatní jednající země, které je zohlednily ve svých nabídkách a mohly se připojit k jednání původních dvou zemí, pokud na tom měly zájem. Tato procedura transformovala výsledky dvoustranných jednání o každém druhu zboží v mnohostrannou liberalizaci.⁴¹

V porovnání s Ženevou byl v dalších kolech ale objem už nižší – 2,5 miliardy USD v roce 1956 a 4,9 miliard USD v letech 1960–1962 v Dillonově kole. Pro zemědělskou problematiku je klíčová tzv. Haberlerova zpráva z roku 1958, pojmenovaná na počest prof. Gottfrieda Haberlera, předsedy panelu expertů, kteří měli hodnotit prvních 10 let fungování GATT. Podle jejích návrhů byly pak ustaveny tři zvláštní výbory: Výbor I měl za úkol svolat další kolo celních ústupků, Výboru II bylo zadáno přezkoumat zemědělské politiky členských zemí a Výbor III měl řešit problémy obchodu rozvojových zemí.⁴²

Následující Dillonovo kolo (1960–1962), pojmenované podle tehdejšího náměstka amerického ministra zahraničí a posléze ministra financí Douglase Dillona, sestávalo ze dvou fází. V první fázi bylo třeba smluvně a organizačně začlenit vznikající regionální celní unii

⁴¹ JAROŠ, J.: *Vliv světové obchodní liberalizace na mezinárodní obchod*, Brno, 2007, 51 s., Bakalářská práce (Bc.). Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra mezinárodního a evropského práva, s. 10.

⁴² BHAGWATI, J.: *Fifty Years of GATT: Looking Back, Looking Forward*, Geneva: Graduate Institute of International Studies, Apr 1998. Dostupné online na: <http://www.columbia.edu/~jb38/WTOsymp.pdf>, s. 3.

EHS do liberalizačního „jízdního řádu“ dle jednotného vnějšího cla Společenství. Druhá fáze pak vyústila ve výše zmíněné snížení cel.

Z 60. let je dále nejvýznamnější Kennedyho kolo, které proběhlo ve znamení reformulování obchodní politiky USA. Byl přijat nový přístup ke snižování cel pro průmyslové zboží. Poprvé byl také opuštěn princip jednání o jednotlivých produktech ve prospěch lineárního snižování celních bariér. Konečným výsledkem bylo 35% snížení cel s výjimkou textilu, chemikálií, oceli a dalších citlivých produktů. V souhrnu se vyjednávači dohodli na ústupcích ve výši okolo 40 miliard dolarů (75 % světového obchodu), přičemž před jednáním stanovená hranice 50% snížení cel byla v mnoha odvětvích dosažena. Oddělené dohody se věnovaly obilí, chemickým produktům a také Kodexu proti dumpingu.⁴³

Faktory, které bránily další liberalizaci, byla omezení vyjednávací pravomoci americké vlády Kongresem USA, neochota Británie a zemí Commonwealthu k redukovaným preferencím a prudký rozvoj Evropských společenství. Navíc bylo stále více zřejmé, že stávající metody vyjednávání nemohou zajistit výrazný pokrok v liberalizaci, a to zejména kvůli rostoucí členské základně. Členy GATT už nebyly pouze vyspělé průmyslové země s relativně kompatibilními ekonomickými základnami, ale i země rozvojové, pro něž platily jiné zákonitosti a jiné cíle vyjednávání. Rozvojové země hrály v tomto kole vedlejší roli, nicméně i pro ně bylo přínosem výrazné snížení cel především u nezemědělských produktů. Jejich hlavním úspěchem byla tehdy možnost nepřijmout reciproční úlevy a většina je také nepřijala. V roce 1965 byla tudíž do základní smlouvy GATT 1947 přidána tzv. 4. kapitola, která zohledňovala jejich požadavky. Rozvinutým zemím je připomínáno, aby věnovaly prvořadou pozornost rozvojové problematice. Nově založený Výbor pro obchod a rozvoj měl za úkol dohlížet na fungování zmíněného ustanovení. Jako podpůrná výzkumná instituce především pro rozvojové země vzniká pak International Trade Centre v Ženevě, jeho práci podporuje United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD).⁴⁴

Tokijské kolo

Tokijské kolo probíhalo mezi lety 1973–1979, s rekordním počtem zúčastněných zemí, jenž překročil stovku. V této době se vyspělé ekonomiky dostávají do první poválečné krize, která byla, vedle jiných příčin, způsobena přílišnou závislostí na dovozu ropy a citlivostí na

---

⁴³ Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT), příručka MPO, k dispozici online na: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravni-prostredi-celni-problematika/vseobecna-dohoda-o-clech-a-obchodu-gatt/1000487/4819/>.

⁴⁴ WTO Press Brief: *Fiftieth anniversary of the Multilateral Trade System*, January 1998, k dispozici online na: http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min96_e/chrono.htm.

její cenu. Americká a západoevropské ekonomiky se v té době potýkaly s dramatickou inflací, která byla doprovázena stagnací hospodářství jako celku. V ekonomické historii se pro období užívá pojem stagflace. Jednání o liberalizaci světového obchodu měla přirozeně přinést kýžené oživení.⁴⁵ Největších úspěchů bylo dosaženo v tradiční oblasti snížení obchodních tarifů na průmyslových trzích. Došlo k průměrně třetinovému snížení celních sazeb, čímž se tyto dostaly na rekordně nízkou průměrnou úroveň 4,7 %, na které se držely až do 90. let.

V dalších otázkách Tokijského kola se museli vyjednávači smířit se smíšenými výsledky. Nepodařilo se zahrnout a liberalizovat pro naše téma klíčový obchod zemědělskými výrobky a rovněž nedošlo k dohodě o „special safeguard mechanism“, tj. o dočasném zkoumaném opatření limitujícím dovoz. V rámci užších vyjednávání se podařilo nicméně prozkoumat dosud temné území stížností na netarifní bariéry obchodu, přičemž tento odvážný počín probíhal částečně v rámci stávajících institucí GATT, v určitém slova smyslu však ve zcela novém smluvním základu. Jelikož se těchto jednání účastnil jen menší počet signatářů a jednalo se především o průmyslově vyspělé země, nestaly se tyto dohody součástí obecného acquis GATT a říká se jim kodexy. Tato ujednání sice nebyla mnohostranná, ale stála u zrodu nové koncepce práce v GATT. Ty nejdůležitější z kodexů se pak staly součástí Uruguayského vyjednávacího kola a proměnily se v multilaterální závazky přijaté všemi členy WTO. Pouze čtyři z nich zůstaly „plurilaterální“ – o veřejných zakázkách, hovězím mase, civilním letectví a mléčné výrobě. V roce 1997 se členové WTO dohodli na ukončení režimu hovězího masa a mléčných výrobků, takže se počet těchto dohod snížil na dvě. Dalším důležitým mezníkem zejména pro rozvojové země byla tzv. Enabling clause, která umožnila vyspělým zemím udržovat preferenční mechanismy vůči zemím nerozvinutým. Tyto mechanismy by jinak porušovaly první článek GATT.⁴⁶

Celková hodnota obchodu, dotčeného Tokijským kolem jednání o snížení a zmrazení cel, dosáhla 300 miliard USD. Jednání vyústila v devět oddělených smluv a čtyři dohody o cílech GATT. S odstupem času lze nyní říci, že Tokijské kolo bylo významné ve dvou ohledech. Zaprvé pokračovalo v trendu snižování cel a zadruhé nebylo vedené jako jediný závazek, tzn., že země se mohly přihlašovat k jednotlivým dohodám a nečekaly na konečnou dohodu ve všech sektorech. V tomto ohledu šlo o výrazný kontrast oproti následnému Uruguayskému kolu.⁴⁷

⁴⁵ Tamtéž, http://www.wto.org/English/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm.

⁴⁶ Decision of 28 November 1979 (L/4903), k dispozici online na: http://www.wto.org/English/docs_e/legal_e/enabling1979_e.htm.

⁴⁷ IRWIN, D.: *GATT Turns 60*, Cato's Center for Trade Policy Studies, April 2007. Dostupné online na: <http://www.free-trade.org/node/608>.

4.1.3 Zemědělství v rámci GATT a na konci 70. let

Zvláštní postavení zemědělství v rámci GATT bylo jasným důsledkem dominance USA a v určitém slova smyslu i ostatních mimoevropských tržních ekonomik po 2. světové válce. Dovození kvóty a exportní subvence byly neodmyslitelnou součástí obchodních režimů amerického zemědělství a žádná dohoda, která by jejich použití omezovala, nemohla doufat v souhlas zákonodárců v Kongresu. Američané, stejně jako později Evropané, se také nemohli smířit s představou panelu GATT, který by jim určoval podobu jejich zemědělských podpůrných programů.⁴⁸

GATT dovolovala signatářským státům uplatňovat výjimku z obecných principů pro zemědělské výrobky v ustanoveních o subvencích a o množstevním omezení dovozu, tj. v netarifních omezeních mezinárodního obchodu. Tyto dvě hlavní výjimky prakticky umožnily, aby se zemědělství vymanilo z pravidel daných smlouvou GATT.⁴⁹ Umožňovaly jednotlivým zemím:

- fakticky neomezeně subvencovat domácí zemědělskou výrobu
- poskytovat libovolnou celní ochranu
- vývozními subvencemi podporovat vývoz nadbytku produkce

Zneužívání těchto výjimek, které byly často dědictvím doby založení GATT a „grandfathers clauses“, představovalo pro volný pohyb zemědělských výrobků velkou zátěž. Na světovém trhu bylo přitom možno před zahájením Uruguayského kola pozorovat několik jevů:

- Vysoká podpora domácí produkce, která ve skupině členských zemí OECD tvořila až 60 % hodnoty výsledné produkce, vedla k přebytkům, které bylo možno vyvážit jen za pomoci vývozních subvencí. V případě vyšší produkce bylo nutné přebytky likvidovat, což v souvislosti s nedostatečným zásobováním potravinami v rozvojových zemích vedlo k negativnímu dopadu na veřejné mínění. Důsledkem byly i dnes někdy připomínané hory másla a oceány mléka ve skladech amerických a evropských vlád.
- Intervenční mechanismy vyspělých zemí (tj. USA, EHS, ale i Japonsko, Norsko, Švýcarsko) destabilizovaly ceny komodit na zemědělských trzích. Jako příklad

---

⁴⁸ TREBILCOCK, M. J., HOWSE, W.: *The regulation of international trade*, 3. vydání, London: Routledge, 2005, 759 s., ISBN 0415700345, s. 322.

⁴⁹ SHARMA, R.: *Multilateral Trade Negotiations on Agriculture: Agriculture in the GATT: A Historical Account*, FAO Corporate Document Repository, 2004. Dostupné online na: <http://www.fao.org/docrep/003/x7352e/X7352E04.htm>.

uved'me EHS, kde pokles světové ceny u některého produktu vedl ke zvýšení cla a naopak, aby byla zajištěna stabilní cena.

- Na vnitřním trhu byla tato destabilizace posílena hojným používáním vývozních subvencí (zejm. v případě USA a EHS) na základě politických rozhodnutí bez přímé návaznosti na hospodářskou situaci, jelikož země chtěly za každou cenu udržet svůj podíl na světovém trhu a byly k tomu nuceny i tlakem domácích farmářů.⁵⁰
- Světová cena tudíž nebyla výsledkem působení tržních sil, ale politických rozhodnutí klíčových hráčů, proto neposkytovala relevantní informaci pro ekonomické aktéry.
- Země s komparativní výhodou ve výrobě určitých zemědělských produktů, které ale neměly prostředky na subvence, nebyly schopny vyrobit a vyvézt takové množství, jaké by dokázaly v liberálnějším tržním prostředí, naproti tomu jiné země neefektivně produkovaly cenově nekonkurenceschopné potraviny.⁵¹
- Rostl počet sporů, které mezi sebou vedly země v zemědělských otázkách; 60 % sporů podstoupených orgánům GATT se od 70. let týkalo zemědělství, ovšem zemědělství, které bylo prakticky mimo rámec GATT, nedávalo šanci na úspěch ani zemědělským sporům.⁵²

Průlomem v jednání bylo ustanovení Výboru pro zemědělský obchod v roce 1982 na ministerské konferenci v Ženevě. Závěry konference ještě sice nespustily nové vyjednávací kolo, ale připravily podklady pro jeho další jednání. Důležité bylo začlenění rozvojových zemí do vyjednávacího procesu od jeho samého počátku.

4.1.3 Slabé stránky GATT a cesta k Uruguayskému kolu

Málokdo by zpochybnil úspěchy GATT, kterých bylo v poválečných desetiletích dosaženo. V 80. letech představoval GATT jediný relevantní a všeobecný nástroj pro liberalizaci obchodní výměny. GATT byl dohodou prozatímní s omezeným polem působnosti, ale jeho úspěch v liberalizaci světového obchodu je nepopiratelný. Díky dohodě a mnohostrannému jednání se světový obchod zvyšoval v průměrném tempu kolem 8 % ročně. Dramatický nárůst počtu nových členů během Uruguayského kola prokázal, že mnohostranný

---

⁵⁰ PRKNA, V.: *Vývoj světové liberalizace obchodu zemědělskými výrobky*, Praha, 2007, 37 s., Bakalářská práce (Bc.). VŠE, Fakulta mezinárodních vztahů. s. 16–19.

⁵¹ Tamtéž, s. 17.

⁵² SHARMA, cit. d.

obchodní systém představuje úhelný kámen a nejjednodušší prostředek snížení obchodních překážek.⁵³

Mění se povaha světového hospodářství a odbourávání obchodních bariér, stejně jako relativní nárůst hospodářského významu dříve rozvojových zemí, zrovna tak jako ekonomická recese v USA a v západní Evropě, přinesly nové výzvy. I přes přínosy mnohostranné obchodní liberalizace byla obchodní politika rozvinutých zemí v 80. letech charakteristická nárůstem protekcionismu. Turbulentní 70. a počátek 80. let donutil průmyslové země provést dramatické hospodářské úpravy. Mnoho odvětví, jako textil a obuvnictví, se stávalo zastaralými a vysoká míra nezaměstnanosti doprovázela pouze opatrný posun k technologickým a průmyslovým inovacím. V USA a ES se tyto změny časově shodovaly s intenzivní konkurencí a levným dovozem z Japonska, Koreji, Tchaj-wanu a dalších zemí. Za těchto okolností reagovaly bohaté země Evropy a USA vůči svým obchodním partnerům defenzivně.

Tokijské kolo v roce 1970 byl pokus o řešení některých z nich, ale jeho výsledky byly omezené. Dalším nedostatkem byla skutečnost, že GATT byl dohodou, nikoliv mezinárodní organizací s právní subjektivitou a procedurálním systémem. Z toho vznikaly také nejasnosti týkající se pravomocí a způsobů řešení sporů.⁵⁴ Kromě toho nebyly smluvní strany nuceny dodržovat pravidla, která byla v rozporu s jejich vnitrostátními právními předpisy v okamžiku vstupu do GATT. Mnoho zemí se tak snažilo obejít pravidla, když pro celní účely definovaly až komicky striktně výčet komodit. Tak např. německý celní zákoník z roku 1972 definoval zvláštní clo pro „strakaté krávy chované ve výši nejméně 300 metrů nad mořem, které prožijí alespoň jeden měsíc každé léto v nadmořské výšce nejméně 800 metrů“. Cílem opatření bylo vyjmout švýcarské krávy z režimu doložky nejvyšších výhod a uvalit na ně zvláštní clo. V rámci GATT neexistoval způsob, jak toto opatření napadnout a zrušit.⁵⁵

Úspěch GATT ve snižování sazeb se ukázal jako dvojsečný: sazby se na konci 70. let dostaly na tak nízkou úroveň, že, v kombinaci s recesí na přelomu 70. a 80. let, přiměly vlády vyspělých zemí vymyslet důmyslné netarifní formy ochrany pro odvětví, která čelila zvýšené zahraniční konkurenci. Vysoká míra nezaměstnanosti a problémy automobilového a těžkého průmyslu v USA a v západní Evropě vedly tyto státy k uzavírání bilaterálních dohod s konkurenty o regulaci přístupu na své trhy. Zároveň vyspělé země pokračovaly

---

⁵³ The Roots for the WTO, dostupné na: <http://www.econ.iastate.edu/classes/econ355/choi/wtoroots.htm>.

⁵⁴ ORGONÍK, cit. d., s. 62.

⁵⁵ SRINIVASAN, T. N.: *Trade and Human Rights*, New Haven: Yale University Economic Growth Center, Dec. 1996, s. 30.

v intenzivních programech podpory domácího zemědělství. Tyto jevy dalekosáhle podkopaly důvěryhodnost GATT a jejího vedení.⁵⁶

Problémem nebylo jen zhoršující se prostředí pro obchod. Realita světového obchodu v roce 1980 byla zcela odlišná od reality roku 1947. Globalizace světové ekonomiky byla v plném proudu, projevoval se velký hlad po regulaci zahraničního pohybu služeb, po liberalizaci veřejných zakázek a po pravidlech ochrany duševního vlastnictví. Zemědělství bylo masivně dotováno, přičemž byly zcela bezostyšně využívány mezery a nejednoznačnosti v rámci GATT. V EHS fungující společná zemědělská politika garantovala farmářům ceny výkupu produktů. To vedlo k nadprodukcí zahlcující světový trh s negativními důsledky pro výrobce v ostatních zemích. Obdobně fungující systém provozovaly i USA. Dopady těchto politik na farmáře v rozvojových zemích dokládají např. statistiky Cairns Group, která uvádí, že podíl zemí rozvojových na světovém vývozu potravin klesl z 45 % v roce 1961 na 28 % v roce 1990, zatímco podíl zemí Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj vzrostl ze 46 % na 72 %.⁵⁷ V textilním a oděvním odvětví byla v roce 1972 vyjednána výjimka z běžných pravidel GATT v podobě tzv. Multi Fibre Arrangement.⁵⁸ Pochyby panovaly i o případnosti mechanismu řešení sporů.⁵⁹

Na základě těchto a dalších argumentů dospěly členské státy GATT k přesvědčení, že řešením by mělo být rozšíření mnohostranného obchodního systému i do dosud neregulovaných oblastí a jeho pevné institucionální zakotvení. Výsledkem tohoto úsilí bylo Uruguayské kolo a Deklarace z Marrákeše, která vytvořila Světovou obchodní organizaci.

---

⁵⁶ Understanding the WTO: The GATT years, http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm.

⁵⁷ Cairns Group Factsheet, http://www.cairnsgroup.org/statistics/CG_economic_statistics.pdf.

⁵⁸ GATT: Arrangement regarding international trade in textiles, 1973-12-20 dostupné online z: <http://gatt.stanford.edu/bin/object.pdf?90890198>.

⁵⁹ Understanding the WTO: The GATT years, dostupné online z: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm.

WTO

4.1.4 Uruguayské kolo GATT a zrod WTO (1995)

a. Uruguayské kolo

V roce 1986 vykazoval systém GATT následující slabiny: absenci pravidel dvou hlavních odvětví významných pro rozvojové země, tj. zemědělství a textilu, neudržení kroku s rozvojem regionálních obchodních bloků, opomenutí „stupňování cel“, které znemožnilo rozvojovým zemím připojit přidanou hodnotu k jejich primárním produktům pro export, a takřka trpasličí vliv hlasovacího práva rozvojových zemí v rozhodovacích procedurách. Základním cílem nové vyjednávací agendy bylo proto zahrnout všechny oblasti pod multilaterální rámec GATT, přičemž hlavní důraz byl kladen na zemědělství, na obchod službami a na regulaci zahraničních investic. Zároveň měly být položeny smluvní základy mezinárodní ochrany obchodu s duševním vlastnictvím.⁶⁰

Základy Uruguayského kola byly položeny v listopadu 1982 na ženevské ministerské konferenci. Kámen úrazu byl viděn v zemědělství a jeho masivním dotování ze strany všech vyspělých zemí, kteréžto jednání bylo v souladu s ujednáním GATT 1947. Ministerská deklarace, která schůzi uzavřela, vyznačila cestu, po které se bude vyjednávání ubírat. Především poukázala na strukturální nedostatky a na přesah některých domácích politik do sféry mezinárodního obchodu – v této souvislosti je mířeno především na zemědělství. Po čtyřech letech příprav tak v září 1986 v uruguayském Punta del Este vypuklo nové vyjednávací kolo s širokým mandátem. Vedle zahrnutí služeb a duševního vlastnictví pod deštník GATT bylo možné revidovat všechna ostatní ustanovení, která se za 40 let existence nashromáždila. Jednání se neměla vyhýbat ani citlivým oblastem zemědělství a textilu. Problematika rozvojových zemí měla být také vyzdvihnuta. Symbolizovala to i skutečnost, že Uruguayské kolo je prvním v rámci GATT, které bylo zahájeno mimo vyspělý svět.⁶¹

Kola se účastnilo 105 vlád. Úvodní deklarace stanovila velmi ambiciózní program jednání, plánovaných na čtyři roky. Na programu byly i problematické sektory zemědělství a textilu spolu s novou oblastí služeb, kterou se dosud GATT nezabývala. Plánovalo se dojednání revidovaných pravidel ochrany domácího trhu, antidumpingu a dotací a také

---

⁶⁰ Understanding the WTO: The Uruguay Round, dostupné online z: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact5_e.htm.

⁶¹ Tamtéž.

nových pravidel investičních opatření a ochrany duševního vlastnictví. Dále se jednalo o zdokonalení procedur dozoru, řešení sporů a fungování sekretariátu GATT.⁶²

Období po Tokijském kole bylo dobou celosvětové hospodářské recese a konfliktu mezi třemi hlavními obchodními bloky USA, ES a Japonskem. Spory USA a ES se týkaly hlavně zemědělských otázek. Zároveň se USA snažily přimět Japonsko, aby otevřelo své trhy zahraničnímu zboží, zejména americkému. ES usilovala o omezení růstu dovozu z Japonska.⁶³

Japonsko upřednostňovalo nové kolo preferující mnohostranná jednání před vyhlídkou na pokračující dvoustranný tlak od USA a ES. Ostatní země nové kolo také uvítaly, ale týkaly se jich jiné otázky. Malé průmyslové země si přály omezit tendence „velké trojky“ k ignorování principů GATT. Země vyvážející zemědělské produkty se obávaly dopadu dotované americké produkce a dotovaných exportů ES na světové trhy. V zájmu rozvojových zemí bylo zabezpečit vyšší celní preference a omezit dopad vývozních omezení v ostatních oblastech, především textilu a oděvů a jako vždy zemědělských produktů.^{64,65}

Mid-Term Review v Montrealu roku 1988 dosáhla prozatímních dohod v 11 z 15 projednávaných oblastí včetně oblasti služeb. Časový limit pro jednání vypršel v prosinci 1990, přičemž hlavní překážkou bylo stále zemědělství. V listopadu 1992 pak obě strany zemědělského sporu, tj. EU a USA, uzavřely dohody z Blair House, které přinesly Marrákešské prohlášení z 15. dubna 1994, fakticky i formálně zakládající WTO. Jeho 123 signatářů se stalo zakládajícími členy WTO.⁶⁶

Období Uruguayského kola bylo vyplněno čekáním na vnitřní reformy účastníků jednání, které jim měly umožnit ustoupit na globálním kolbišti. Hlavními přínosy Uruguayského kola bylo snížení průměrných celních sazeb o 38 %, zahrnutí zemědělství pod smluvní základ GATT 1994, přijetí dohod o duševním vlastnictví (TRIPS) a obchodních dopadech zahraničních investic (TRIMs), vznik jednotného a předvídatelného systému řešení sporů a ustavení Světové obchodní organizace (WTO), která spravuje 15 mnohostranných dohod.⁶⁷

---

⁶² MARTIN, V., WINTERS, A.: *The Uruguay Round: widening and deepening the world trading system*, New York: World Bank Publications, 1995, 31 s., ISBN 0821334883, s. 7.

⁶³ HOEKMAN, B., KOSTECKI, M.: *The political economy of the world trading system: the WTO and beyond*, 2. vydání, Oxford: OUP, 2001, 547 s., ISBN 0198294344, s. 78.

⁶⁴ JAROŠ, J.: *Vliv světové obchodní liberalizace na mezinárodní obchod*, Brno, 2007, 51 s., Bakalářská práce (Bc.). Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra mezinárodního a evropského práva, s. 15.

⁶⁵ Tamtéž, s. 14.

⁶⁶ MARTIN, WINTERS, cit. d., s. 5.

⁶⁷ JAROŠ, cit. d., s. 15.

b. Cíle WTO

Základním cílem, pro který byla WTO zřízena, je zvýšení životní úrovně, snaha o dosažení plné zaměstnanosti, vyšší úrovně GDP a efektivní poptávky a posílení obchodu se zbožím a se službami. Tím se lze přiblížit k optimálnímu využití světových zdrojů, aniž by byl ohrožen cíl trvalého rozvoje všech částí světa. Prostředkem k dosažení jsou mnohostranně závazná pravidla mezinárodního obchodu a jeho liberalizace, transparentnost a stabilita, přičemž základním cílem, ke kterému WTO směřuje, je liberalizace mezinárodního obchodu.⁶⁸

Smysl existence WTO spočívá ve snaze o využívání pouze schválených nástrojů ochrany obchodu, omezení netarifních překážek a využívání ochranných opatření způsobem, který nediskriminuje jiné členy. WTO proto dohlíží na realizaci a vynuucování dohod z Uruguayského kola a jejich naplňování v rámci dohodnutých mechanismů. WTO také plní funkci fóra pro trvalá jednání o obchodních a investičních pravidlech (nové dohody mezi státy již nemusí vstoupit v platnost jen na konci každého kola, ale jsou vytvářeny průběžně). Nelze také opomenout řešení sporů mezi členskými státy prostřednictvím orgánu pro urovnání sporů, který má v nové podobě WTO silnější postavení než v dohodě GATT z roku 1947.⁶⁹

c. Organizační struktura a smluvní základ

Orgány WTO

Členy WTO mohou být všechny mezinárodně právní entity, které mají suverenitu nad pravidly jejich přeshraniční obchodní výměny, tj. fungují jako unitární celní oblast. Z těchto důvodů nezahrnuje členství pouze suverénní a všeobecně uznávané státy, ale i např. Tchaj-wan jako jednotnou celní oblast. Ze stejného důvodu reprezentuje Evropská komise členské státy EU, jelikož vnější obchodní politika je zcela komunitární pravomocí. V listopadu 2009 zahrnuje WTO 153 členů, kteří představují zhruba 95 % objemu světového obchodu. Všechna rozhodnutí jsou tak činěna z vůle členské základny, neexistuje silný nadnárodní prvek. Některým dalším organizacím je přiznán status pozorovatele – jsou to IMF, Světová banka a Mezinárodní konference o obchodu a rozvoji (UNCTAD).⁷⁰

Nejvyšším orgánem WTO je Konference ministrů, která je složená ze zástupců všech členů. Schází se minimálně jednou za 2 roky, ale na žádost členů může jednat v jakékoli věci.

⁶⁸ WTO in Brief: Introduction, k dispozici online na:

http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr00_e.htm.

⁶⁹ FERGUSSON, I.: *The World Trade Organization: Background and Issues*, Congressional Research Service Report for Congress 98-928, May 9, 2007, 15 s. Dostupné online z:

<http://www.nationalaglawcenter.org/assets/crs/98-928.pdf>, s. 4.

⁷⁰ http://www.wto.org/english/thewto_e/igo_obs_e.htm.

Pro běžný chod organizace jsou delegovány pravomoci na Generální radu, která dále vykonává činnosti Orgánu pro řešení sporů (Dispute Settlement Body – DSB) a Orgánu pro revizi obchodní politiky (Trade Policy Review Mechanism – TPRM).⁷¹

Případným problematickým otázkám mezi členskými státy se věnuje Orgán pro řešení sporů (DSB). Nejprve mají dotčené státy konzultovat problematické otázky samy mezi sebou. Pokud to nestačí a problém není vyřešen, požádají DSB o ustavení panelu expertů. Tento panel po vyslechnutí obou stran sporu podá DSB zprávu o případu. V případě, že se stížnost ukáže jako oprávněná, musí pachatel změnit své chování, na které stěžovatel upozorňoval, nebo nabídnout ústupky v jiné oblasti. V případě, že pachatel nevyhoví rozhodnutí DSB, stěžovatel získává právo nebýt povinován některými ze závazků v rámci WTO, díky čemuž může provést odvetná opatření. Procedura dále zahrnuje přesný časový plán, kdy je možno přistoupit k jednotlivým odvetným opatřením.⁷²

Mechanismus recenze obchodní politiky (TPRM) je prostředkem, v rámci něhož sekretariát kontroluje vnější obchodní politiky členských států ve vztahu k pravidlům WTO. Podstata TPRM spočívá v povinnosti vlády každé členské země v časové periodě určené podílem členské země na světovém obchodu předložit podrobnou zprávu hodnotící národní obchodní politiku a uplatňované praktiky. Největší světoví obchodníci (EU, Japonsko, USA) jsou kontrolováni v dvouletém intervalu, dalších 16 středně rozvinutých zemí v pořadí každé čtyři roky a ostatní členové každých šest let. Pro nejméně vyspělé země platí pravidlo mírnější kontroly jejich politiky.^{73,74}

Pod Generální radu spadá také činnost rad, jež jsou ustanoveny podle jednotlivých dohod (GATT, GATS, TRIPS): Rada pro obchod zbožím, Rada pro obchod službami, Rada pro obchodní aspekty práva duševního vlastnictví. Kromě těchto existují další pomocné orgány v podobě komisí a výborů, z nichž největší roli hrají Výbor pro obchod a rozvoj, Výbor pro omezení uplatňovaná z důvodů platební bilance (přezkoumávající obchodní omezení ospravedlňovaná na základě ohrožení platební bilance) a Výbor pro rozpočet, finance a správu, který se stará o interní záležitosti WTO.⁷⁵

---

⁷¹ ROZEHNALOVÁ, N.: *Právo mezinárodního obchodu*, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2006, 467 s., ISBN 802102612, s. 69.

⁷² FERGUSSON, cit. d., s. 7.

⁷³ Mechanismus přezkoumání obchodní politiky ve WTO, k dispozici online na:

<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravni-prostredi-celni-problematika/prezkoumani-obchodni-politiky-ve-wto/1000487/39085/>.

⁷⁴ ZAHNT, V.: *The WTO's Trade Policy Review Mechanism: How to Create Political Will for Liberalization?* ECIPE Working Paper No. 11/2009, Nov. 2009, dostupné online na: <http://www.ecipe.org/the-wto2019s-trade-policy-review-mechanism-how-to-create-political-will-for-liberalization-1/PDF>.

⁷⁵ FERGUSSON, cit. d., s. 11.

Rada pro obchod zbožím zastřešuje práci výborů, jednajících o jednotlivých oblastech. Jeden z výborů se stará o zemědělství, další o aplikaci sanitárních a fytosanitárních opatření. Některé výbory se starají o praktiky, které mohou být nespravedlivé v případě, že jejich realizace neodpovídá pravidlům WTO (dumping, subvence a vyrovnávací opatření – countervailing measures). Existuje také výbor, který se věnuje relativně nové oblasti obchodních dopadů investičních opatření (Trade-Related Investment Measures-TRIMs), a jiný, který se zabývá přístupem na trh.

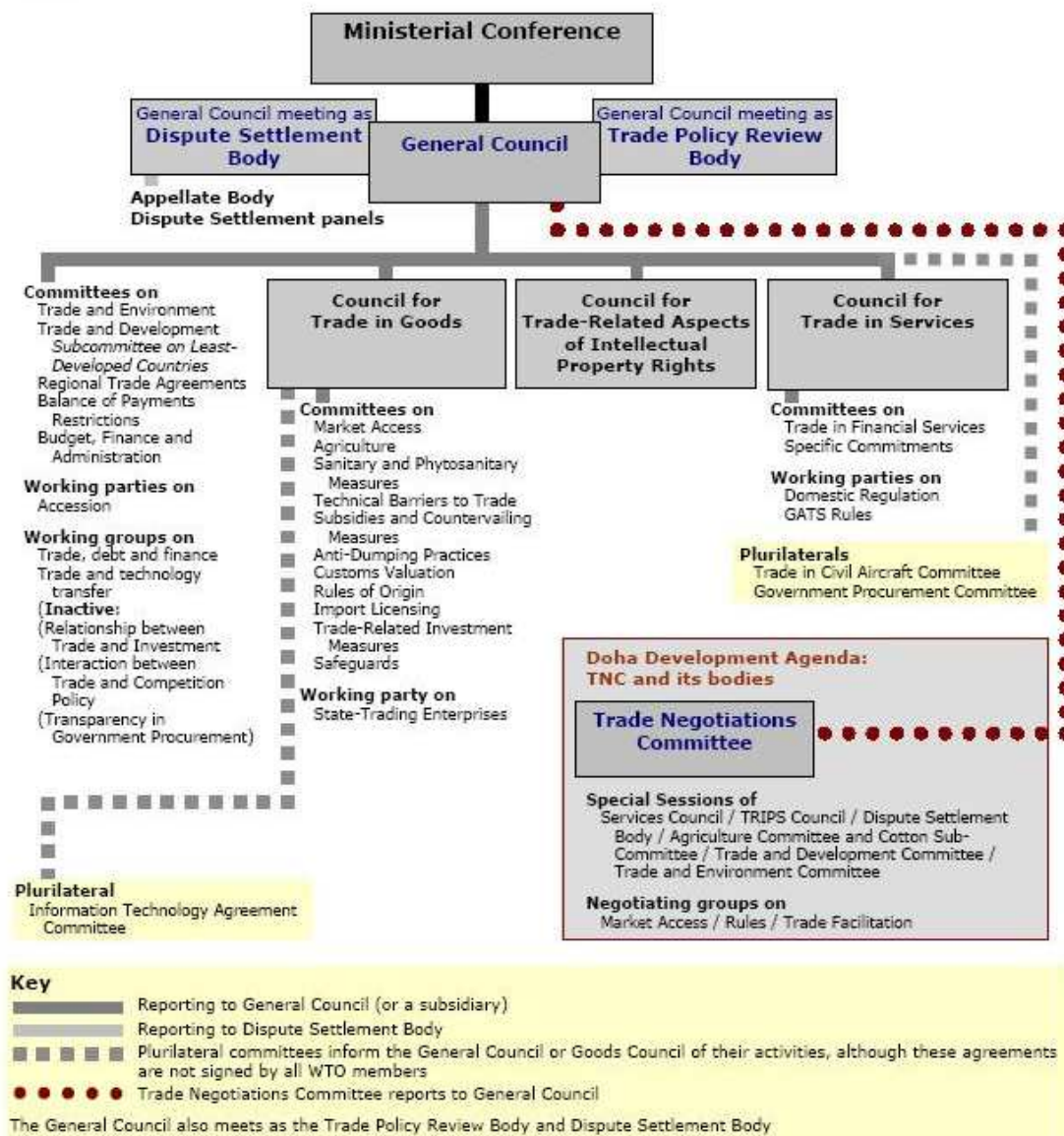
Vedle těchto orgánů existují i další, jejichž agenda je méně viditelná, nicméně neméně důležitá. Jedním z nich je pracovní skupina o obchodu a rozvoji, která spolupracuje s mezinárodními rozvojovými organizacemi na specifických pravidlech pro málo vyspělé země. Každé plurilaterální opatření má také výbor, který monitoruje realizaci závazků, které z něj vyplývají. Pracovní skupiny o přistoupení mají za úkol hodnotit připravenost WTO i nově přistupujících států dostát všem závazkům a také vydávají doporučení, jak by měl stát přizpůsobit svůj obchodní režim pravidlům WTO. Uruguayské kolo také zavádí výbor pro kontrolu dopadu obchodu na životní prostředí.⁷⁶

Činnost WTO zajišťuje sekretariát, který poskytuje technické a administrativní zázemí uvedeným orgánům. V čele tohoto sekretariátu stojí generální ředitel volený na čtyři roky. Úkolem sekretariátu je být ku pomoci a asistenci členským státům, přičemž v něm pracuje přes 600 zaměstnanců a sídlí v Ženevě. Sekretariát nemá ve smlouvách žádné pravomoci, neboť veškerá agenda i iniciativa spočívá na národních státech. V tomto se velice liší od Evropské komise, která je v rámci sjednocené Evropy zodpovědná za legislativní návrhy a funguje také jako nástroj kontroly jejich plnění.

Strukturu ilustruje diagram na následující straně:

---

⁷⁶ FERGUSSON, cit. d., s. 11.

grafika převzata z *WTO organization chart*, dostupné online na:

http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/organigram_e.pdf.

Smluvní základ

Smluvní základ WTO se věnuje dvěma největším oblastem, které jsou v jeho rámci upravovány, tj. volný pohyb služeb a volný pohyb zboží. V první řadě se jedná o principy fungování organizace, které jsou popsány v základních smlouvách. Těch je pět: GATT 1947, GATS, TRIPS, Trade-policy Review Mechanism a Smlouva o řešení sporů (DSB).

The basic structure of the WTO agreements

	Goods	Services	Intellectual property	Disputes	Trade policy reviews
<i>Basic principles</i>	GATT	GATS	TRIPS	Dispute settlement	TPRM
<i>Additional details</i>	Other goods agreements and annexes	Services annexes			
<i>Market access commitments</i>	Countries' schedules of commitments	Countries' schedules of commitments (and MFN exemptions)			

tabulka převzata z *WTO Agreement Series vol. 3: Agriculture*, WTO: Geneva, 2008, ISBN 92-870-1171-0, s. 1.

První dvě, které jsou z celé soustavy nejdůležitější, doplňují dodatky o konkrétních odvětvích a druzích zboží. Jejich rozdělení najdete v tabulce:

Zboží (GATT)		Služby (GATS)
zemědělství	Protidumping	volný pohyb poskytovatelů služeb
Zdravotní opatření (SPS)	Pravidla původu	letecká doprava
Textil	Dovozní licence	Finannčí služby
Technické překážky obchodu (TBT)	Podpory	námořní doprava
TRIMs	Bezpečnostní záklopy	telekomunikace

tabulka převzata z *WTO Agreement Series vol.4: Sanitary and Phytosanitary Measures*, WTO: Geneva, 2003, ISBN 92-870-1208-3.

Konečně následují rozsáhlé seznamy závazků, které umožňují konkrétním zahraničním výrobkům přístup na trh té dané země. V rámci obchodu zbožím se používá závazná nejvyšší míra cla pro zboží všeobecně, přičemž pro zemědělské výrobky je dovoleno, v souladu s AoA, uchovat v platnosti kvóty.⁷⁷

Uruguayské kolo (viz výše) se nejprve soustředilo na obecné zásady, aby se pak věnovalo jejich aplikaci v konkrétních odvětvích, až do jednotlivých tarifních titulů. Tomu odpovídá i pořadí: nejprve se hovoří o průmyslových výrobcích, které následují zemědělské výrobky a služby. Jednání po skončení Uruguayského kola se pak zaměřují převážně na

⁷⁷ *WTO Agreement Series vol.4: Sanitary and Phytosanitary Measures*, WTO: Geneva, 2003, ISBN 92-870-1208-3, s. 9.

závazky přístupu na trh ve finančních službách a námořní dopravě (v rámci GATS) a IT (v rámci GATT).⁷⁸

Dohoda o duševním vlastnictví je na úrovni základních zásad, i když některé detaily o konkrétních oblastech (například autorská práva, patenty, ochranné známky, označení původu) jsou zpracovány podrobněji. Dohody o řešení sporů a o hodnocení obchodní politiky jsou také na úrovni „primárního práva“.⁷⁹

4.1.5 Principy a mechanismy fungování WTO

WTO stanoví rámec pro obchodní politiky, ale neurčuje očekávané výsledky. Nastavuje pouze pravidla hry. Jejich analýza přispěje k pochopení rozdílů mezi GATT 1947 a WTO. Mezi nejdůležitější principy patří:

Nediskriminace: stát musí zajistit doložku nejvyšších výhod všem ostatním členským státům⁸⁰ a nesmí zvýhodňovat domácí výrobek před stejným zahraničním.⁸¹ Oba dva principy jsou zahrnuty v obchodě zbožím, službami i ve volném pohybu duševního vlastnictví. Stát musí přiznat nejvýhodnější obchodní režim v jedné celní položce všem ostatním signatářům multilaterální dohody. Režim národního zacházení znamená zápočet rozlišovat mezi domácím a zahraničním výrobkem a jeho cílem je bojovat proti netarifním obchodním překážkám.⁸²

Vzájemnost: preference multilaterálních obchodních dohod oproti bilaterálním nebo unilaterálním. Vzájemné ústupky zaručují, že z multilaterálních dohod vytěží signatářský stát více než z dohody bilaterální. Zároveň se týkají umožnění přístupu na trh.⁸³

Vymahatelnost závazků: text dohody GATT 1994 obsahuje vyčerpávající seznam tarifních stropů každého účastníka. Zvýšení tarifu je možné jen v případě, že členský stát sníží jiný celní titul. V případě, že obchodní partneři považují ústupek za nevyvážený, je možné přistoupit k mechanismu řešení obchodních sporů (DSP).⁸⁴

Průhlednost závazků: členové musí pravidelně a koherentně informovat o svých obchodních politikách, odpovídat na dotazy ostatních partnerů a aktualizovat informace o

---

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ *WTO Agreement Series vol. 3: Agriculture*, WTO: Geneva, 2008, ISBN 92-870-1171-0, s. Vii.

⁸⁰ HOEKMAN, KOSTECKI, cit. d., s. 43.

⁸¹ Understanding the WTO: Principles of the trading system, k dispozici online na:

http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm.

⁸² HOEKMAN, KOSTECKI, cit. d., s. 43.

⁸³ Understanding the WTO: Principles of the trading system, k dispozici online na:

http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm.

⁸⁴ Tamtéž.

svých obchodních politikách. Dodržování tohoto nařízení sleduje pravidelný přehled o obchodní politice (TPRM) ve svých případových studiích o členských státech.⁸⁵

Preference regionální spolupráce: regionální celky mohou ustanovit výhodnější celní režimy, nebo cla dokonce odbourat (EU, NAFTA).⁸⁶

Důraz na rozvojový princip při ustanovení WTO pak vedl ke speciálním pravidlům pro rozvojové země, které se označují jako Special and Differential Treatment (SDT).⁸⁷

Při sjednání dohody GATT v roce 1947 neexistovala žádná formální pravidla pro uznání nebo zvláštní postavení rozvojových zemí. Naopak, základním principem GATT byla jednotná práva a povinnosti pro všechny smluvní strany. Důvod, proč se v posledních letech v rámci jednotlivých kol stále více prosazuje téma rozvojových zemí a zvláštních zásad pro ně, můžeme hledat v rozložení počtu a charakteru členských států, zejména od konce 60. let a pak v druhé polovině 80. let.⁸⁸ Dnes jsou více než dvě třetiny členů WTO právě rozvojové země, přičemž definiční obory některých smluv, např. smlouvy o zemědělství, podrobněji hovoří o zemích nejméně rozvinutých (Least Developed Countries – LDC). Rozlišení na země rozvojové a zaostalé je však nejasné a řídí se spíše konsensem na úrovni hospodářských výsledků a sebehodnocení, resp. hodnocení úrovně své vlastní země.⁸⁹

Jak ukáže poslední část první kapitoly, mezi nevyspělými zeměmi existují výrazné rozdíly, co se týče jejich zájmů i jejich orientace v rámci WTO. Ekonomický nárůst dříve chudých zemí, jako je Čína a Indie, který se projevuje i v jejich větší autonomii politické, by mohl zpochybnit zahrnutí těchto zemí do režimu se speciálními výjimkami. Argumentem pro uchování zvláštního zacházení může být na druhou stranu obava rozvojových zemí, že nebudou schopny získat přístup na trhy vyspělých zemí, že jejich nová průmyslová odvětví neobstojí v konkurenci s vyspělým vývozem, a také závislost na pohybu cen jedné klíčové komunity.⁹⁰ Pro rozvojové země také hovoří skutečnost, že jejich vyjednávači často nemají takovou erudici a praxi jako představitelé vyspělého světa, protože investiční prioritou jejich vlád je výstavba infrastruktury a často boj o fyzické přežití obyvatelstva, nikoliv trénink ekonomických diplomatů.⁹¹

---

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ HOEKMAN, KOSTECKI, cit. d., s. 42.

⁸⁷ Tamtéž, s. 46.

⁸⁸ WTO Secretariat: *Guide to the Uruguay Round Agreements*, Geneva: WTO, December 1998, ISBN 9041111255, s. 235 a dále.

⁸⁹ HOCKING, B., MCGUIRE, S.: *Trade politics*. 2. vydání, New York: Routledge, 2004, 326 s., ISBN 0415310164. s. 133.

⁹⁰ WTO in Brief: Developing Countries, k dispozici online na: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr04_e.htm.

⁹¹ HOCKING, B., MCGUIRE, S., cit. d., s. 137.

Režim zvláštního zacházení není totožný s Všeobecným systémem preferencí (GSP), který existuje již od roku 1979. Ten je využíván především proto, aby vyspělé státy mohly lépe podporovat rozvoj zaostalých postkoloniálních území a je důsledkem 4. kapitoly GATT z roku 1965 (viz výše), která uznává specifické postavení rozvojových zemí, a také enabling clause z roku 1979. Tento preferenční režim musí být „všeobecný, nediskriminující a ne-reciproční“. Opatření měla zaručit, že nebude zneužíván k politickým účelům nebo k udržování postkoloniálního politického vlivu. V současné době existuje 11 systémů GSP.⁹²

---

⁹² *United Nations Conference on Trade and Development: Generalised System of Preferences*, k dispozici online na: <http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=1418&lang=1>.

Specifika zemědělství v GATT a WTO

4.1.6 Proč je zemědělství specifické?

Zemědělství představuje jednu z nejstarších lidských organizovaných hospodářských činností, vedle sběru, lovu a války. Z prvotních subsistenčních potřeb vzniklo v průběhu lidských dějin sofistikované ekonomické odvětví, které přebírá mnohé z řídicích mechanismů průmyslu a služeb, včetně mechanizace, aplikace vědeckých poznatků a marketingu. Přesto nemůžeme zemědělství považovat za zcela běžný obor lidské činnosti. Následující krátká část se pokusí definovat, proč má zemědělství zvláštní postavení.

a. Specifika zemědělství jako odvětví

Obdělávání půdy (v případě např. obilnin), sběr plodů (v případě např. jahod), chov zvířat a následné zpracování všech těchto surovin jsou součástí dějin lidstva od úsvitu člověka. Mechanismus získávání surovin a jejich následné zpracování prošel hlubokou proměnou, kterou v 19. století umocnila industrializace, kdy i zemědělství začalo být organizováno na podobných základech jako průmysl. Přesto zůstalo naprosto odkázáno na dosud nezvladatelné síly vyšší moci, především fotosyntézu, klimatické podmínky, zeměpisnou polohu, biologické rytmy živé přírody a dokonce i na astronomické poměry:

- Dlouhodobý výrobní cyklus – nestabilní nabídka: zemědělská produkce neumožňuje pružně reagovat na poptávku trhu, neboť není možné urychlit nebo zpomalit výrobu zemědělského produktu. Stejně není možné v krátkodobém horizontu měnit vyráběné zboží, neboť co je zaseto, musí již vyrůst.
- Omezená skladovatelnost: biologický charakter produktu vede k jeho zkáze v relativně krátkém období. Ač např. některé průmyslové výrobky zastarávají morálně, jejich užitná hodnota se nesnižuje tolik jako u potravin. Dobu skladovatelnosti lze prodloužit, ale často za cenu ztráty kvality nebo vysokých nákladů.
- Celoroční náklady oproti jednorázovému výnosu: pole nebo kravín je třeba provozovat celý rok, včetně zimy, výnos z něj je ovšem jen v relativně krátkém období sklizně či porážky. Zemědělci jsou tak velice citliví na tržní výkyvy v průběhu roku, neboť na ně nemohou reagovat. Zemědělské komodity mají proto nízkou cenovou elasticitu poptávky.
- Příjmy ze zemědělství ve vyspělých ekonomikách nerostou rovnoměrně spolu s příjmy celého hospodářství. Vinu na tom nese nízká příjmová elasticita poptávky

po zemědělských výrobcích. Jinými slovy, zvýšené příjmy obyvatelstva se neprojeví na proporcionálně zvýšených příjmech zemědělství.⁹³

- Všechna produkce je vržena na trh ve stejnou dobu: v mírném a subtropickém pásu umožňuje slunce jen jednu úrodu ročně, která přijde zhruba ve stejném období roku. Tržní situace tak zasáhne všechny zemědělce dané potraviny, neboť na ni nemůžou reagovat např. odložením nebo uspíšením dodávky.
- Prasečí cyklus: z hlediska ekonomické teorie hovoříme o tzv. pork cycle, který popisuje cyklické problémy živočišné a přeneseně i rostlinné produkce. Perfektně racionální chování zemědělských výrobců, které je deformováno dlouhým výrobním cyklem dobytka, způsobí cyklické změny ceny vyráběného produktu. Tento proces popsal Nicolas Kandor.⁹⁴

b. Zemědělství jako politická otázka

V rámci úvah o zemědělství nelze pominout politický vliv. Ač zemědělci představují pouze 4,4 % průceschopného obyvatelstva EU a přispějí k HDP z necelých 2,1 %, tento podíl se liší dle členských zemí. Zjednodušení, které hovoří o dominantním vlivu francouzských sedláků na politiku svého státu, je zavádějící. Nicméně není možné popřít, že v Polsku (15 %) a Rumunsku (8,6 %) představují reálné politické síly. Francie oproti tomu není největším zemědělským výrobcem EU, kdy větší podíly připadají na Itálii, Španělsko a Řecko. Tento podíl by se mohl zdát marginální, ale na farmáře-prvovýrobce je navázán zpracovatelský a distribuční řetězec zemědělských surovin, který zaměstnává podstatně více obyvatelstva.

Zemědělci jsou vedle toho velice dobře organizováni na evropské úrovni, kdy svaz producentů COPA-COGECA patřil již v počátcích k hlavním vyjednávačům o podobě zemědělské politiky.

Sociálně slabší skupiny mají svůj spotřební koš velice závislý na cenách potravin, proto jsou velice citlivé na jejich výkyvy. Stratifikace, především v chudších státech světa, proto nutí věnovat cenám potravin politickou pozornost. I samotní zemědělci krom toho obvykle patří k sociálně znevýhodněným skupinám, kdy jejich mzdy nedosahují obvykle celostátních průměrů. Jejich postavení vůči dalším složkám potravinového průmyslu, především ve vztahu ke zpracovatelům, ale i ve vztahu k prodejům, je tak velice nevýhodné, neboť tyto návazné řetězce jsou často dobře horizontálně organizovány.

---

⁹³ Government of Scotland: Common Agricultural Policy reform package, Edinburgh, 2006, k dispozici online na: <http://www.scotland.gov.uk/Topics/farmingrural/Agriculture/Agricultural-Policy/CAPRef>.

⁹⁴ HARLOW, A.: The Hog Cycle and the Cobweb Theorem, in *Journal of Farm Economics*, 1960, Vol. 42, No. 4, 842–853, s. 843.

Vedle toho není možné pominout ani vliv zemědělství na uchování pracovních příležitostí na venkově, kdy představuje často jedinou ekonomickou aktivitu, jíž se vesničané mohou věnovat. Nepopíratelný je i význam zemědělství pro udržení venkovského způsobu života a tradiční venkovské společnosti. Zemědělství je také významné z hlediska krajiny tvorby a uchování vzhledu našeho venkova. Tyto aspekty spadají pod pojem multifunkcionalita.

c. Zemědělství jako strategické odvětví

Ač dokáže chemický průmysl syntetizovat většinu látek, které potřebuje náš druh k biologickému uchování, náklady takového umělého zemědělství přesahují ceny, za které je schopen bílkoviny a další látky vyrobit zemědělský sektor. Není proto ekonomicky ani prakticky představitelné, že by se fyzické přežití člověka jako jednotlivce i jako druhu v dohledné budoucnosti obešlo bez zemědělství. Můžeme tak výrobu potravin považovat za klíčové odvětví pro přežití lidské civilizace, přičemž energie je nezbytná pro jeho přežití na současné úrovni společensko-kulturního rozvoje.

4.1.7 Agreement on Agriculture, 1. ledna 1995 (AoA)

Agreement on Agriculture byla první multilaterální dohoda, která se opovážila regulovat světový zemědělský obchod. Cílem byla reforma obchodu v odvětví a tržní orientace zemědělských politik členských států. Tím se měla zvýšit předvídatelnost a jistota pro dovozce i vývozce.⁹⁵

a. Tři pilíře dohody

Pro uvažování o AoA se používá zjednodušující schéma tří pilířů, v jejichž rámci se smluvně zakotvují pravidla pro zemědělský mezinárodní obchod.⁹⁶

Přístup na trh

Týká se opatření ovlivňujících možnost přístupu na trh členských zemí při pohybu přes hranice, tj. zejména cel a dále tzv. netarifních překážek včetně původně existujících přímých kvantitativních restrikcí.

V rámci Uruguayského kola (dále jen UK) byla základním krokem tzv. tarifkace, tj. převedení nejrůznějších netarifních překážek obchodu na cla. EU pro tarifkaci použila metodu „price gap“, která je specificky povolena v příloze 5 AoA. Matematicky se jedná o

---

⁹⁵ Understanding the WTO: Agriculture, k dispozici online na: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm3_e.htm.

⁹⁶ WTO Agreement Series vol. 3: Agriculture, s. 7.

rozdíl mezi dlouhodobě pozorovanou domácí a vnější cenou, vyjádření v absolutní přírážce k množství zboží nebo výrobku. Všechna cla zemědělských výrobků byla vázána a podrobena snižování. Průměrné (nevážené) snižování bylo stanoveno u rozvinutých zemí na 36 %, přičemž bylo stanoveno i minimální vážené snížení na jednu výrobovou a celní položku (15 % u rozvinutých zemí).

Obava o zachování obchodních toků u výrobků, kde proběhla tarifikace, vedla k povinnosti otevřít pro tyto výrobky smluvní celní kvóty s nízkým clem v rozsahu skutečného dovozu (běžný přístup, Current Access), nejméně však v rozsahu 5 % domácí spotřeby (minimální přístup, Minimum Access). Rovněž byl sjednán operativní nástroj ke zvládnutí případného prudkého nárůstu dovozu — zvláštní ochranné opatření (Special Safeguard — SSG), buď pro případ nárůstu dovozu, nebo v případě poklesu dovozní ceny.⁹⁷

Domácí podpory

Zatímco v oblasti průmyslu jsou domácí podpory zakázány, v zemědělství jsou s ohledem na specifický charakter v určitých případech připuštěny. Dohoda o zemědělství rozdělila domácí podpory na tři skupiny z hlediska jejich škodlivého vlivu na obchod. V rámci Uruguayského kola byly nejméně škodlivé skupiny vyjmuty ze závazků na snížení.

První tzv. zelenou skupinu podpor (Green Box), tvoří podpory minimálně narušující obchod. Jejich výše není nijak omezena. Jde například o podporu výzkumu a školství, náklady na skladování potravinových zásob, pomoc při přírodních katastrofách, ale i o péči o přírodní prostředí, podporu restrukturalizace, podporu zemědělství ve znevýhodněných oblastech a také o podporu příjmu odpojenou od produkce. Tyto formy podpory zohledňují de facto neobchodní zájmy zemědělství a jeho společenskou roli.

Do Blue Box (modré skupiny – podle čl. 6.5 Dohody WTO o zemědělství) spadají podpory, které jsou sice vázány na produkci, např. na obhospodařovanou půdu, výnosy nebo stavy hospodářských zvířat, ale zároveň podléhají produkčním omezením (např. podpory za uvádění půdy do klidu). Celkově jen malý počet zemí využívá kategorii modré skupiny (EU, Norsko, Švýcarsko, Island). Tato kategorie je proto dlouhodobě předmětem vyjednávání.⁹⁸

Amber Box (žlutá skupina): Do této skupiny spadají opatření stimulující zvyšování produkce, a která jsou tedy považována za opatření narušující obchod, resp. srovnatelné soutěžní podmínky. Jako míra domácí podpory je užíván ukazatel AMS (agregovaná míra podpory). AMS se vypočítává podle vzorce:

$$AMS = M_i * (P_i - P_a) + S_p - T_p,$$

⁹⁷ Tamtéž, s. 14.

⁹⁸ WTO a zemědělství, s. 23.

kde

Mi představuje množství domácí produkce,

Pi-Pa cenový rozdíl na domácím a zahraničním trhu,

Sp je komoditní podpora,

Tp jsou odvody, které platí výrobci.

Jako základ výpočtu sloužil průměr let 1986/88. AMS (spadají do žluté skupiny) musely být podle přijatých závazků v průběhu šesti let do roku 2000 sníženy o 20 %, přičemž úroveň snížení si za jednotlivé výrobky mohla každá jednotlivá země stanovit ve vlastní kompetenci. Žlutá skupina v rámci EU se již v prvních letech po zavedení Dohody WTO o zemědělství zredukovala více, než bylo požadováno, což lze odůvodnit provedenými reformami Společné zemědělské politiky (Agenda 2000 zvýraznila význam přímých plateb pro zemědělce a potlačila objem cenové podpory ve prospěch konkrétních výrobků). Do součtu AMS se však podle Dohody o zemědělství nezapočítávaly podpory, pokud ve sledovaném roce nepřesáhly 5 % hodnoty produkce u rozvinutých zemí a 10 % produkce u rozvojových zemí. Takové podpory se nazývají „de minimis“.⁹⁹ Horní hranice AMS stanovená v Uruguayském kole pro EU 15 celkem činí 67,159 mld. EUR ročně v cenách roku 2009.¹⁰⁰

Vývozní subvence

Tato část se zabývá odstraňováním vývozních subvencí a jim na roveň postavených opatření. V rámci jednání, která předcházela založení WTO, byly podrobeny přísným pravidlům pouze vývozní subvence. Pro vyspělé země bylo dohodnuto jejich postupné snížení z výchozí úrovně o 21 % u subvencovaného množství a o 36 % u použitelné částky.

Základním obdobím pro kalkulace bylo rozmezí let 1986/1998. Zahrnuto bude každé snížení podpory od této doby. Podle zeleného a modrého boxu je celá řada podpůrných opatření výjimkou z definice „politiky domácí podpory“, a proto nebudou do kalkulací zahrnuta. Mezi tyto výjimky patří například taková opatření zeleného boxu, jako jsou programy výzkumu a vývoje, poradní a marketingové systémy, ekologicky zaměřené akční programy a celá řada politik strukturální podpory, např. penzijní programy. Podle modrého boxu mají také „přímé platby podle programů omezení výroby“ výjimku ze závazků snižování (platí pro USA). Vyňaty jsou také platby „omezující výrobu“ zavedené v EU (set-aside payment), které dostávají farmáři za půdu, již nevyužívají k výrobě, a pevné platby za omezený počet živého inventáře.¹⁰¹

---

⁹⁹ Tamtéž, s. 6.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 23.

¹⁰¹ Tamtéž s. 7.

b. Zvláštní a rozdílné zacházení

Dohoda o zemědělství obsahuje zvláštní a rozdílné zacházení vůči rozvojovým zemím (Special & Differential Treatment – SDT). Projevilo se dvoutřetinovými úlevami ze snižování, prodloužením implementačního období i celou řadou dalších úlev a výjimek. Nejméně rozvinuté země dokonce nemusely přijímat žádné závazky na snížení.

Obavy z nepříznivého dopadu očekávaného zvýšení cen řešilo dosti krkolomně nazvané *Rozhodnutí o opatřeních, týkajících se možného záporného účinku reformního programu na nejméně rozvinuté a rozvojové země – čisté dovozce potravin* (Decision on Measures Concerning the Possible Negative Effects of the Reform Programme on Least-Developed and Net Food-Importing Developing Countries). V jeho rámci se rozvinuté země zavázaly k dostatečné úrovni případné potravinové pomoci a také k výhodnějšímu poskytování úvěrů v průběhu reformního procesu.¹⁰²

c. Peace clause – mírová doložka

Dohoda o zemědělství WTO obsahuje článek 13, nazývaný mírová doložka (peace clause). Stanoví, že proti členské zemi WTO, která používá své domácí podpory a vývozní subvence v souladu se stanovenými pravidly, nesmí být použita protioopatření, která jinak GATT povoluje. Přestože její platnost skončila 31. 12. 2003, nadále se dodržuje. Cílem doložky je zdůraznit specifický charakter zemědělství.¹⁰³

4.1.8 Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures, 1. ledna 1995 (SPS)

Specifické postavení potravin jako klíčové strategické suroviny vede k dalším otázkám, které byly v Uruguayských jednáních zohledněny: jak zajistit, aby ochrana zdraví spotřebitele nepředstavovala skrytou překážku mezinárodnímu obchodu? Jak dokázat, že domácí opatření proti šíření škůdců a o kvalitě potravin nejsou lákavou příležitostí pro ochranu domácích výrobců?

Všechny vyspělé i značná část zemí rozvojových uzákonily opatření o kvalitě potravin, které se dovážejí ke spotřebiteli, aby byla zaručena jejich zdravotní nezávadnost a aby se zabránilo přenosu exotických rostlinných a živočišných chorob. Tato opatření se vztahují

---

¹⁰² Tamtéž, s. 21.

¹⁰³ Tamtéž, s. 19.

pochopitelně na všechno zboží, které je uváděno na trh, bez ohledu, zda je domácího či cizího původu.¹⁰⁴

Tato opatření, která se nazývají sanitární a fyto-sanitární, mohou být přirozeně považována za významná netarifní omezení přístupu na trh. Světové vlády sdružené v WTO tuto skutečnost uznávají, když zároveň poukazují na to, že jistá míra harmonizace měření kvality potravin je nezbytnou součástí regulace zemědělského obchodu. Tlak na skrytou ochranu domácích výrobců pochopitelně v souvislosti se začleněním zemědělství do vyjednávací agendy Uruguayského kola vzrostl. Zrádnost technických a zdravotních potravinářských norem je navíc podtrhnuta jejich značnou odbornou náročností, která dokáže znemožnit vývoz na určitý trh i pro jinak ochotného obchodníka. Tuto náročnost někdy státy zneužívaly jako nástroj pro ochranu domácího trhu (viz výše uvedený příklad se švýcarským skotem).

Smlouva o sanitárních a fyto-sanitárních opatřeních (dále jen SPS) v duchu předchozích částí smlouvy GATT 1994 představuje pokus o jasný a průhledný rámec regulace zdravotních a technických norem v zemědělském zahraničním obchodě. Stanoví v tomto kontextu základní pravidla, přičemž se sice nesnaží o celosvětovou harmonizaci ochranných opatření, ale o to, aby veškerá opatření byla podložena vědecky ověřitelnými důkazy o jejich nezbytnosti právě v daný moment. Signatářské země se dohodly, že základem a vodítkem pro jejich SPS nařízení budou vědecky podložené poznatky. Směrodatnými argumenty pro rozhodnutí případných sporů jsou v tomto případě analýza a komparace podmínek, které panují ve srovnatelných státech, a SPS opatření státu, na nějž je žalováno. V případě stížnosti se postupuje v duchu DSP, přičemž naprosto klíčovou roli hrají stanoviska expertů.¹⁰⁵

Členským státům je pak doporučeno, aby se řídily mezinárodně platnými standardy, což je užitečné v případě chudých zemí, které nemají vlastní výzkumný aparát a nejsou schopny dojít k poznatkům o kvalitě potravin samostatně. Není nicméně zapovězeno používat opatření tvrdší, než v tu chvíli doporučuje mezinárodní organizace, avšak stále platí podmínka, že přístup daného státu nesmí být nahodilý, ale konzistentní. Opatření pak musí být přiměřená hrozícímu zdravotnímu riziku.¹⁰⁶

Dohoda SPS obsahuje řadu ujednání o tom, jak budou opatření zavedena, když stanoví nebo revidují své zákony a předpisy v této oblasti. Mezinárodní standardy jsou obvyklejší přísnější než národní normy, smlouva však povoluje použít normu národní. V případě, že by

---

¹⁰⁴ *WTO Agreement Series, vol. 4: Sanitary and Phytosanitary Measures*, Geneva: WTO, 2000, ISBN 92-870-1208-3, s. 5.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 8.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 5.

ale tak mohlo dojít k omezení obchodu, musí aplikující stát sám vědecky doložit, že toto opatření představuje riziko přiměřené jeho dopadu na mezinárodní obchod.

Stejně tak smlouva zohledňuje to, že odlišná opatření je možno vztáhnout na stejný druh zboží, který pochází z odlišného území. Vlády jsou pak vyzvány, aby geografické oblasti vymezovaly bez ohledu na politické hranice, neboť případné ložisko nákazy je může překračovat. Aby byl uchován princip nediskriminace, smlouva doporučuje signatářům zvolit ze škály to řešení, které, při stejné technické a ekonomické náročnosti, způsobí menší škodu na mezinárodním obchodě. Pro určení škod pak slouží srovnání mezi zeměmi s odpovídajícími klimatickými, hospodářskými a společenskými poměry. V případě, že některá země používá represivní opatření, která jsou k obchodu škodlivá méně, ostatní země jsou vyzvány, aby se inspirovaly tímto postupem.¹⁰⁷

Posledním důležitým aspektem smlouvy je mechanismus průhlednosti zavedených opatření. Členské státy jsou povinovány upozorňovat ostatní partnery a WTO na změny a nová SPS opatření a jsou rovněž vedeny k poskytování všech dostupných informací svým obchodním partnerům prostřednictvím tzv. enquiry points. Jsou rovněž povinny zpřístupnit svou veškerou vědeckou dokumentaci v případě, že jsou vyšetřovány pro podezření ze zneužití některého opatření. Správně a pravidelnému zveřejňování těchto informací se v rámci WTO věnuje speciální výbor, který se vedle této agendy snaží i o pravidelné přehledy o dopadu jednotlivých opatření na mezinárodní obchod a o vědeckou asistenci v případě řešení sporných otázek.¹⁰⁸

4.1.9 Aktéři a vyjednávací bloky v WTO, jejich pozice

Hlasovací systém WTO požaduje pro přijetí jakéhokoliv rozhodnutí souhlas všech členů. Praxe vyjednávání v organizaci se 153 právy veta samozřejmě neumožňuje praktické naplnění tohoto požadavku, proto je vyjednávací agenda předjednávána v rámci tzv. Green Room (nese jméno podle kanceláře generálního ředitele WTO v Ženevě). V případě, že se jednání koná v jiných zemích, např. pokud předchází ministerské plenární konferenci, hovoříme o tzv. malých ministeriádách. Země, které se účastnily jednání Green Room, do roku 2000 zahrnovaly pouze nejvyspělejší ekonomiky, tj. USA, EU, Kanadu a Japonsko.

---

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 9.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 9.

V rámci posledního vyjednávacího kola pak Japonsko a Kanadu nahradila Brazílie a Indie, přičemž role Indie je v nejnovějším vývoji upozaděna.¹⁰⁹

Ve WTO neexistují formální skupiny členů (jako je tomu v systému OSN), o to více však fungují různá seskupení neformální. Typickým rysem aktivních nezápadních zemí (například Indie, Argentiny či Indonésie) je příslušnost k různým skupinám, což někdy působí „krizi identity“ v případě, kdy tyto skupiny zastávají různá stanoviska. Ve dvoustranných jednáních je pak velice těžké určit, jaká je vlastně skutečná pozice dané země, resp. jaká je míra její loajality vůči různým seskupením, jichž je členem.

Pro snazší orientaci přikládám přehled nejvýznamnějších z nich.

a. Cairns Group – přívrženci volného trhu

Cairns Group představuje dříve vysoce formalizovanou koalici 19 zemí vyvážejících zemědělské suroviny a produkty, představující v součtu více než 25 % světového zemědělského obchodu.¹¹⁰ Skládá se z rozvinutých a rozvojových zemí na pěti kontinentech, přičemž se dle vlastních slov skupina zavázala k dosažení „volného a spravedlivého obchodu v zemědělství, který poskytuje skutečný a udržitelný přínos pro rozvojový svět“. Za svůj cíl si klade urychlení liberalizace zemědělského obchodu, která přispěje k většímu ekonomickému růstu celého světa, vyspělých i rozvojových zemí.¹¹¹ Seznam členů skupiny najdete v příloze 3.

Specifické postavení Cairns Group v rámci vyjednávacích bloků v WTO je ovlivněno omezením agendy na problematiku zemědělství. Skupina sdružuje státy napříč rozvinutým i rozvojovým světem, od Kanady (člena G8) po nejchudší středoamerické státy. Tato divergence je patrně příčinou rozkolu a menší akceschopnosti organizace po roce 2000, kdy zájmy aktérů začala chránit jiná, vhodnější vyjednávací uskupení.

První ministeriáda Cairns Group se konala v australském městě Cairns dne 27. srpna 1986, měsíc před zahájením Uruguayského kola, aby vymezila vyjednávací mandát a formulovala vyjednávací pozice zúčastněných zemí. Těch bylo čtrnáct a představovaly do té

---

¹⁰⁹ *Slovník vyjednávacích skupin v WTO*, Stálá mise ČR při Evropské úřadovně OSN v Ženevě, k dispozici

online na:

http://www.mzv.cz/mission.geneva/cz/cinnost_stale_mise/wto/glosar/seskupeni_statu_operujicich_v_ramci_wto_1.html.

¹¹⁰ *Cairns Group Economic Indicators*, k dispozici online na:

http://www.cairnsgroup.org/statistics/CG_economic_statistics.pdf.

¹¹¹ *An Introduction to the Cairns Group*, Cairns Group web portal, k dispozici online na:

<http://www.cairnsgroup.org/introduction.html>.

doby řídkou kombinaci vyspělých zemí, středně rozvinutých zemí Jižní Ameriky, rozvojových zemí ASEAN, členské země RVHP a nečlenů GATT.¹¹²

Za největší přínos Cairns Group musíme považovat vůbec zahrnutí zemědělství do agendy Uruguayského kola a zejména převod netarifních bariér do konkrétních celních sazeb, které, ač vysoké, představují průhlednou a jednoznačnou cifru, s níž můžou světoví obchodníci lépe nakládat. Tarifkace zemědělských obchodních omezení také představuje hodnotný základ pro další vyjednávání o snížení celních sazeb.¹¹³ Odlišné perspektivy klíčových hráčů ale snižují akceschopnost organizace, kdy jednání v nejbližší době jsou už vedena po odlišných liniích.

b. G20+ – rozvojové země¹¹⁴

Dalším významným hráčem v rámci vyjednávání o zemědělské liberalizaci je skupina G20, sdružující vyjednávací pozice rozvojových zemí v rámci WTO. Seznam členů se rovněž nachází v příloze 3.

Skupina vznikla v červnu 2003, kdy byly její základy položeny na summitu Indie, Brazílie a JAR. Ministři zahraničních věcí těchto zemí se usnesli na tzv. Deklaraci z Brasílie, která, vedle závazků o úzké koordinaci zahraniční politiky, o důrazu na multilaterální řešení mezinárodních konfliktů, na zmnožení pólů moderního světa a na harmonický rozvoj všech států, obsahuje i články o koordinaci vyjednávání v rámci obchodních jednání v WTO.¹¹⁵ Ofenzivní přístup k liberalizaci zemědělského obchodu, který v nejnovější době členové G20 hájí, ukazuje, že se model Cairns Group přežil. Do jedné z významných aliancí se spojilo 20 rozvojových a nově zprůmyslněných zemí, přičemž Brazílie, Čína, Indie a Jižní Afrika se staly mluvčími skupiny „G20“. Utvoření této skupiny bylo překvapením a lze tuto skutečnost hodnotit jako zřejmý diplomatický výkon Brazílie. Agrárním vývozcům ve skupině se podařilo své zájmy dříve zastupované Cairns Group skloubit se zájmy dalších rozvojových a nově zprůmyslněných zemí a své naléhavé požadavky zahrnout do rámce rozvojové politiky.

c. Vyspělé země

V rámci WTO se vyspělé země organizují do několika skupin, přičemž ani jedna z nich není přesně formalizována.

---

¹¹² *Background on the Cairns Group and the WTO*, dostupné z: http://www.cairnsgroup.org/wto_negotiations.html.

¹¹³ Tamtéž, http://www.cairnsgroup.org/meetings/min01_declaration.html.

¹¹⁴ Ač k tomu název vybízí, pozorný analytik nemůže zaměnit toto uskupení především chudších a aspirujících států světa s jinou skupinou G20, která sdružuje naopak státy nejvyspělejší.

¹¹⁵ *Brasilia Declaration*, k dispozici online např. na: http://www.dfa.gov.za/docs/2005/ibsa_brasilia.htm.

- **G4, tzv. Quad:** v minulosti čtyři nejvýznamnější členové GATT/WTO: EU, USA, Japonsko a Kanada. V současnosti však zahrnuje EU, USA, Brazílii a Indii, proto se někdy zmiňuje jako „New Quad“ nebo „New G4“. V průběhu roku 2006 se objevila tendence izolovat Indii a o zbylé skupině se hovořilo jako o G3. Původní G4 (Old Quad) rozšířená o Austrálii, se nazývala Quint. New G4 rozšířená o Japonsko se označuje G4+.
- **G5 (FIPs-Five Interested Parties):** Austrálie, Brazílie, EU, Indie, USA, tj. státy představující naprosto dominantní část světového zemědělského obchodu.¹¹⁶
- **G10:** Vyspělé průmyslové členské země silně chránící své zemědělství, které přitom nejsou členy EU. Tyto země jsou zcela závislé na dovozu potravin a jakákoliv reforma zemědělského trhu je činí velice zranitelnými.¹¹⁷ Staví se proto za omezení tarifních stropů, přijatelné snížení cel v horním pásmu a přiměřené zacházení a odpovídající počet citlivých výrobků, jejichž obchodní režim nebude regulován.¹¹⁸
- Vyjednávací pozice **EU**, ač v rámci společné obchodní politiky patří k záležitostem Komise, se dá rozdělit na dva hlavní tábory, přičemž dělicí linií je míra ochoty liberalizovat zemědělskou politiku. Můžeme tak vystopovat tzv. G16, zastávající defenzivní přístup v oblasti zemědělství. Hnacím motorem je Francie, podporovaná Maďarskem, Polskem, Itálií, Španělskem a Řeckem. Protiváhou je skupina Liberal 10. „Liberálové“ mají shodné názory i v jiných oblastech vyjednávání, především v obchodu s nezemědělskými výrobky, tzv. NAMA. Složení této skupiny ale kolísá, protože k „Liberálům“ se v problematice NAMA hlásí i některé členské státy, které v oblasti zemědělství patří do G16 (například Irsko či Nizozemsko). „Tvrdým jádrem“ této skupiny jsou Švédsko, Británie, Česká republika, Dánsko, Estonsko a Lotyšsko. G16 na rozdíl od liberálně orientovaných funguje jako skupina pouze v zemědělských otázkách.¹¹⁹

d. Ostatní vyjednávací bloky

---

¹¹⁶ *Slovník vyjednávacích skupin v WTO*, Stálá mise ČR při Evropské úřadovně OSN v Ženevě, k dispozici online na:
http://www.mzv.cz/mission.geneva/cz/cinnost_stale_mise/wto/glosar/seskupeni_statu_operujicich_v_ramci_wto_1.html.

¹¹⁷ *Negociační uskupení v WTO*, pracovní příručka MPO, k dispozici online na:
<http://www.mpo.cz/dokument43614.html>.

¹¹⁸ *G10 Messages to the G-4*, 17th June 2007, k dispozici online na: <http://www.maff.go.jp/wto/g10-e/pdf1/data02.pdf>.

¹¹⁹ *Slovník vyjednávacích skupin v WTO*, Stálá mise ČR při Evropské úřadovně OSN v Ženevě, k dispozici online na:
http://www.mzv.cz/mission.geneva/cz/cinnost_stale_mise/wto/glosar/seskupeni_statu_operujicich_v_ramci_wto_1.html.

Státy se konečně sdružují do vyjednávacích bloků podle projednávané agendy, přičemž průnik mezi bloky není nijak vyloučen. V ýčet jednotlivých zemí najdeme v příloze 3.

- **AG** – tzv. Africká skupina, zahrnuje 47 zemí – všechny členské země Africké unie, které jsou také členy WTO.
- **GRULAC** – skupina latinskoamerických a karibských států.
- **SVEs** (Small and Vulnerable Economies) – malé a zranitelné ekonomiky, tj. země s nejnižší úrovní rozvoje velice závislé na pohybu světových cen potravin.
- **G90** – tzv. „defenzivní“ zahrnuje 49 nejméně rozvinutých zemí (LDCs), státy Africké unie a skupinu zemí africké, karibské a pacifické oblasti (ACP). Jsou vyňaty z povinné liberalizace vzorcem i sektory.
- **G33** – tzv. „skupina zemí požadujících speciální přístup“, tj. zemí kladoucích důraz na zájmy rozvojových zemí v oblasti speciálních výrobků a se zřetelem na zvláštní ochranná opatření.
- **Cotton 4** – skupina afrických zemí, autorů iniciativy na podporu obchodu s bavlnou.

5 Společná zemědělská politika a její vztah k pravidlům WTO

Společná zemědělská politika (Common Agriculture Policy – CAP) je komunitárním systémem podpory zemědělství jako sektoru a ochrany všech zainteresovaných skupin, jako jsou výrobci, spotřebitelé, obyvatelé venkova a zemědělci. SZP je součástí prvního pilíře EU, tedy politiky spadající pod Evropská společenství. Jedná se o společnou politiku, která je spravována na supranacionální úrovni Evropskou komisí po souhlasu Rady, členské státy poté tuto politiku realizují. Je zaměřena na podporu příjmů zemědělců a podporu výroby kvalitních produktů, které vyžaduje trh. Dále se snaží přimět zemědělce k tomu, aby vyhledávali nové možnosti obživy a ekonomické aktivity, například v oblasti obnovitelných zdrojů energie šetrných k životnímu prostředí.¹²⁰ Jedná se o rozpočtově nejvýznamnější politiku po celou historii integrace, jejíž podíl na prostředcích Společenství osciloval mezi hodnotou 80 % v 70. letech po nižší úroveň 33,7 % v současnosti, kterýžto podíl má hodnotu 43 miliard €. Jako taková má výrazný dopad na Evropany a je i považována za hlavní překážku větší konkurenceschopnosti EU v globálním soutěžení.¹²¹

Zemědělství je také hlavním tématem vyjednávání v rámci GATT od roku 1982 a následného jednání v WTO.¹²² Ač není EU osamocena v poskytování dotačních a podpůrných mechanismů pro svoje zemědělce, tento paradox vede k nutnosti zhodnotit vztah EU k WTO v této oblasti. Považuji proto za nutné představit hlavní rysy společné zemědělské politiky v kontextu doby jejich vzniku a v kontextu vztahu s pravidly a mechanismy WTO.

5.1 Smluvní základ, cíle a historický kontext vzniku

5.1.1 Smluvní základ a vznik

Společné regulování trhu zemědělských produktů bylo cílem Evropského společenství již od jeho samého vzniku. Základní charakteristiky Společné zemědělské politiky jsou definovány v Římské smlouvě 1957 (část 3., hlava II., články 32 až 38). Vize volného pohybu zboží v rámci evropské šestky předjímala regulaci či dokonce odstranění domácích podpor všech odvětví, přičemž zemědělství představovalo obor s výraznými státními zásahy.

---

¹²⁰ EC Communication, DG Agriculture: *Agenda 2000 – CAP for the future*, dostupné online na: http://ec.europa.eu/agriculture/capexplained/index_cs.htm.

¹²¹ SAPIR, A.: *An agenda for a growing Europe: the Sapir report*, Oxford: Oxford University Press, 2004, k dispozici online na: http://www.swisscore.org/Policy%20docs/general_research/sapir_report_en.pdf.

¹²² EC Communication, DG Agriculture: *Charakteristika evropského zemědělství*, k dispozici online na: http://ec.europa.eu/agriculture/publi/review99/08_09_en.pdf.

Specifické postavení zemědělství, jehož důvody byly naznačeny v předchozí kapitole, bylo zdůrazňováno i v evropském prostoru. Vedle systémových problémů zemědělství měly evropské vlády v patrnosti i dobu nedostatku potravin v poválečné době a vysokou cenu dovozu z mimoevropských zemí, z USA a Latinské Ameriky. Tato nesoběstačnost byla strategickým problémem v situaci bipolárního světa a hrozby sovětského útoku. Bylo proto nezbytné sjednotit programy zemědělských dotací a intervencí na komunitární bázi.¹²³

5.1.2 Principy CAP a jejich proměna v čase

a. Římské smlouvy a vznik CAP

Římská smlouva hovoří v článku 39 konsolidovaného znění o těchto cílech společné zemědělské politiky.

- a) zvýšit produktivitu zemědělství podporou technického pokroku a zajišťováním racionálního rozvoje zemědělské výroby a optimálního využití výrobních činitelů, zejména pracovní síly;
- b) zajistit tak odpovídající životní úroveň zemědělského obyvatelstva, a to zejména zvýšením individuálních příjmů osob zaměstnaných v zemědělství;
- c) stabilizovat trhy;
- d) zajistit plynulé zásobování;
- e) zajistit spotřebitelům dodávky za rozumné ceny.

Tyto požadavky v sobě zahrnují protimluvy.

1. Zvýšení produktivity prostřednictvím rozšíření výroby oproti snížení pracovních sil.
2. Podpora cen výrobců oproti podpoře rozumné ceny pro spotřebitele.
3. Podpora tradičních rodinných farem oproti zajištění efektivního fungování.

Vytvoření společného trhu pro zemědělské výrobky bylo obtížnější než v případě výrobků průmyslových. Na jeho přijetí vyvíjela tlak zejména Francie. Ve francouzském zemědělství pracovala v padesátých letech ještě pětina práceschopného obyvatelstva, což mělo výrazný ekonomický a sociální dopad. O volební hlasy zemědělců se také výrazně hlásili tamní politikové. Podobná situace panovala v Nizozemsku. Po druhé světové válce bylo zemědělství stále podstatným sektorem evropského hospodářství, který zaměstnával přes 20 % pracovní síly. Zemědělství evropských států se ale vzájemně lišila ve výrobních

---

¹²³ NEUMANN, P.: *Společná zemědělská politika EU: vznik, vývoj a reformy, mezinárodní komparace*. 1.vyd. Praha: Oeconomica, 2004, 65 s., ISBN 8024508141, s. 21.

nákladech, které byly podmíněny velikostí zemědělských jednotek, stupněm mechanizace nebo výtěžností produktů. Podobně se lišila úroveň vládních zásahů. Další rozdílné body představoval podíl farmářů na práceschopném obyvatelstvu, míra pokrytí vnitrostátní poptávky a objem vývozu. Nizozemsko a Francie měly nejúčinnější zemědělství a byly většinou zaměřené na vývoz. V důsledku toho tyto země požadovaly rychlé provádění společné zemědělské politiky. Navíc Francie viděla CAP jako zásadní protiváhu volnému pohybu průmyslových výrobků.¹²⁴

Své evropské partnery tím nenadchli, protože SZP by je donutila opustit své refundační politiky. Itálie by nemohla získat obilí a maso výměnou za průmyslové výrobky. Německo chtělo zachovat možnost zajištění dodávek za nízké ceny na světovém trhu.¹²⁵ Cílem počátečního kola tvorby zemědělské politiky tak musela být i harmonizace zemědělských regulačních systémů evropské šestky a dosažení potravinové soběstačnosti.

Konference ve Stresse (1958)

Na jaře roku 1958 nebyla ještě CAP jednomyslně podporována všemi členy Evropského hospodářského společenství (EHS) z důvodu jejich protichůdné ekonomické a politické situace i odlišných zájmů. Podle článku 43 Římské smlouvy byla proto svolána konference do italské Stresy, která měla navrhnout rysy a mechanismy zemědělské politiky. Vedle představitelů šesti vlád se jí účastnili i zástupci profesních organizací a členové EK. Architektem se v úvodu stala Francie, která navrhla tři hlavní principy CAP: komunitární preference, finanční solidaritu a jednotný trh. Po ukončení konference se úkolu navrhnout detailní schéma ujal zemědělský komisař Sicco Mansholt a první návrhy předložil v listopadu 1959. Tyto návrhy byly, i přes jejich revizi v červnu 1960, zamítnuty.¹²⁶

Souboj národních zájmů v zemědělství jej donutil balancovat na hraně mezi snahou Francie mít systém zemědělských podpor co nejdříve hotový a snahou Německa spustit nejprve volný pohyb zboží. CAP tak představovala první zkoušku institucionální základny společenství z hlediska vymezení pravomocí. Vedle národních vlád se do diskuse připojovaly i profesní organizace zemědělských výrobců a zpracovatelů. 30. června 1960 tak předložila EK jménem předsedy Walltera Hallensteina a zemědělského komisaře Mansholta Radě tyto návrhy:

- vytvořit jednotný trh pomocí volného pohybu zemědělských výrobků
- zorganizovat trhy společnými tržními organizacemi

---

¹²⁴ DESCHAMPS, E.: *The common agricultural policy*, Luxembourg: Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, 2007, k dispozici online na: <http://www.ena.lu>.

¹²⁵ NEUMANN, cit. d., s. 6.

¹²⁶ DESCHAMPS, cit. d.

- zajistit preferenci společenství v rámci obchodu (tj. ochrana trhu)
- utvořit společný intervenční mechanismus
- vznik Evropského zemědělského záručního a orientačního fondu (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund – EAGGF)
- ustavit mechanismus finanční solidarity

Tržní překážky, jakými jsou cla, vývozní kvóty a unilaterální národní dotace, byly zapovězeny. Volný pohyb zboží měl být realizován na základě principu národního zacházení, tj. domácí výrobky měly být považovány za rovnocenné výrobkům zahraničním. Administrativní, veterinární a hygienické předpisy rovněž neměly bránit jednotnému trhu (jejich sladění se stalo základním úkolem EK). Spotřebitelé tak měli mít přístup k výrobkům za stejné ceny v celém Společenství.

Princip komunitární preference, který se dotýká cele našeho tématu, znamenal upřednostnění výrobků z ES. Hlavním cílem bylo dosáhnout potřebné potravinové soběstačnosti. Tímto způsobem chránila CAP evropské výrobce před levnějšími dovozy, zásada byla ale v rozporu s duchem GATT.¹²⁷ Například Německo nesmělo vyvážet stroje do Latinské Ameriky výměnou za banány, protože muselo dát přednost banánům z Karibiku, který byl tehdy součástí území Společenství. Při vstupu jiného výrobku na trh bylo vybíráno clo (vyrovnávací dávka), které mělo zajistit vyšší cenu dovozu než domácího výrobku. Tento zisk byl pak použit na vývozní subvence (viz níže). Princip komunitární preference měl zároveň chránit evropské zemědělce před výkyvy cen na světových trzích a zajišťovat jim pravidelný odbyt. Princip finanční solidarity pak znamenal, že všichni členové Společenství měli přispívat na náklady CAP. Existující národní agentury podpory zemědělství se měly stát pouhými realizátory komunitárních politik, které byly spravovány prostřednictvím EAGGF od 14. ledna 1962, kdy tento fond vznikl a od kdy počítáme i spuštění CAP. Toho dne Rada ministrů schválila v rámci návrhu Komise následující opatření:

- Vznik šesti společných organizací zemědělských trhů (obiloviny, vepřové maso, vejce, drůbeží maso, ovoce a zelenina a víno);
- Zavedení pravidel pro hospodářskou soutěž;
- Stanovení harmonogramu pro mléčné výrobky, hovězí a telecí maso, cukr a jiná opatření na podporu obchodu uvnitř Společenství.

Ve stejný den Rada na návrh Komise rozhodla o zřízení Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund –

---

¹²⁷ Článek 40, článek 42 TEC v původním znění.

EAGGF) k financování operací v rámci SZP.¹²⁸ Záruční sekce představuje mechanismus regulace a stabilizace cen, orientační sekce zahrnuje modernizaci a diverzifikaci zemědělských podniků, zařízení pro zpracování zemědělských produktů a reorganizaci distribuční sítě. Výdaje EAGGF tvoří v době vzniku téměř 60 % rozpočtu Společenství. CAP se v první řadě pokouší o regulaci poptávky a nabídky na evropském zemědělském trhu. Orgány Společenství vykupují přebytky, a tak stabilizují ceny. Ochranná opatření mají omezit dovoz ze třetích zemí a bránit, aby se trh Společenství zaplavil výrobky za nižší ceny, které platí na světovém trhu. Tímto způsobem jsou zemědělci Společenství chráněni před konkurencí z třetích zemí. V případě vážné krize trhu umožňuje ochranná doložka dočasné uzavření vnějších hranic, čímž je možné uzavřít trh pro jakýkoliv výrobek. I toto představuje porušení obecných zásad GATT, nicméně specifická role zemědělství tyto přestupky tolerovala.¹²⁹

Zemědělské produkty byly rozděleny do tří oblastí, které mají nárok na odlišnou úroveň ochrany:

- První skupina výrobků má nárok na nejvyšší úroveň ochrany. Ochranná opatření v tomto odvětví se vztahují na 70 % zemědělské produkce, včetně většiny obilovin, mléka a mléčných výrobků, olivového oleje, cukru a hovězího a telecího masa. Intervenční procedura se liší v závislosti na příslušném výrobku. Intervenční agentury nakupují v případě přebytku produkce;
- Druhá skupina výrobků má nárok na nižší úroveň ochrany. Ochranná opatření v tomto oboru se vztahují na zhruba 25 % produkce, včetně drůbežího masa, vejcí, vepřového masa a vína. U těchto produktů je CAP omezená převážně na vybírání cel a poplatků při dovozu. Subjektům Společenství je umožněno zasáhnout v souladu s příslušnými postupy pro každý produkt;
- Třetí skupina zahrnuje všechny ostatní zemědělské produkty, které mají marginální význam pro příjmy evropských zemědělců. Tento sektor zahrnuje řepku, konopí, len a slunečnici. Ochrana těchto výrobků je velmi nízká.

Dohoda z ledna 1962 upřesnila, jak bude společná zemědělská politika v praxi fungovat. Byl zaručen volný pohyb zboží i pro zemědělské komodity. Pro každou skupinu výrobků se počítalo s vytvořením společné organizace trhu, která byla založena na systému garantovaných cen, a v případě zhroutení trhu poskytovalo Společenství zemědělcům

---

¹²⁸ EC Communication, DG Agriculture, *Společná zemědělská politika*.

¹²⁹ OECD, Centre for Co-operation with Non-members: *Review of agricultural policies*, Paris: OECD Publishing, 2000.

cenovou záruku. Vysoké ceny oproti světovým trhům měly zemědělcům zaručit dostatečné příjmy a poskytnout zdroje pro investice cílené na zvyšování produktivity. Ty zpětně podporovala i stabilita na trhu, zaručující bezpečnou návratnost vložených prostředků. V roce 1967 měly být vytvořeny společné organizace trhu s obilninami, vepřovým masem, vejci, drůbeží a olejninami. O rok později se předpokládal vznik organizací trhu s mlékem a hovězím masem. Ve všech zemích měla platit stejná pravidla: to byl princip jednoty trhu. Ceny byly určovány na úrovni Společenství a platily ve všech zemích stejně.¹³⁰

5.1.3 Postkoloniální relikty v zahraničním obchodě zemědělskými produkty – ACP

Když vznikala Římská smlouva, čtyři z šesti signatářů měli dosud v držbě neevropská území, přičemž valná část byla v Africe, s menšími výhonky v Karibiku a Tichomoří. Otázkou bylo, zda a do jaké míry napojit africká území do konceptu evropské hospodářské integrace, s cílem potlačit vznikající separatistické tendence a rovněž zabránit šíření komunismu v těsném jižním sousedství Evropy.¹³¹ Úkolem bylo proto najít rovnováhu mezi celní unií se společným celním sazebníkem a historickými preferenčními obchodními vztahy s koloniemi. Francie odmítala otevřít své africké trhy, které viděla jako protiváhu alžírského separatismu, bez ustanovení o společné politice Společenství vůči zámořským územím. Belgie v tomto zájmy Francie chápala, čímž se nicméně lišila od ostatních partnerů, kteří byli v danou chvíli rozhodnutí své koloniální panství hluboce transformovat.¹³² V tomto je podporovala i OSN.¹³³

Římské smlouvy proto ve čtvrté části, v člancích 131 až 136, definují budoucí vztah metropolí k zámořským držávám. Na pětiletém horizontu ujasňují finanční a obchodní spolupráci mezi EHS a koloniemi na zásadě volného obchodu, přičemž zámořská území mají získat statut přidruženého člena EHS. Přidružený status nakonec zahrnoval 31 zámořských území Francie, Belgie, Nizozemska a Itálie. Africké a ostatní koloniální národy tak mohly jednodušeji vyvážet své plody do Evropy a naopak společnosti z EHS získaly nová odbytiště pro průmyslové výrobky. Evropský rozvojový fond (European Development Fund – EDF) měl napomoci ekonomickému a společenskému rozkvětu přidružených členů EHS. Členské

¹³⁰ WALLACE, H., WALLACE, W.: *Policy-making in the European Union*, 4. vydání, Oxford: Oxford University Press, 2000, 610 s., ISBN 019878242, s. 162–165.

¹³¹ MZV ČR: *Jednostranné preferenční dohody, zámořské země a území (OCT)*, Praha: MZV ČR, 2004, k dispozici online na: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvojova-spoluprace-es-eu/jednostranne-preferencni-dohody-zamorske/1001673/17667/>.

¹³² O modalitách a diskusi o transformaci francouzských kolonií bych doporučil svoji bakalářskou práci ČERNÝ, Š., *Srovnání vlivu francouzské a britské dekolonizace*, Praha, 2007. 49 s., bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, s. 39–45.

¹³³ EC Communication, *Obecná zpráva o činnosti EU 2005*, kapitola 5, část 2: Regionální přístup k mezinárodní solidaritě, k dispozici online na: <http://europa.eu/generalreport/cs/2005/rg104.htm>.

státy EHS se tak snažily přihlásit k odpovědnosti a k solidaritě ve vztahu k méně vyspělým zemím.¹³⁴

Od Yaoundé přes Lomé do Cotonou

Po uplynutí pětileté zkušební lhůty byly vztahy EHS a nyní již většinou nezávislých států, bývalých kolonií, redefinovány ve smlouvě z Yaoundé z 20. července 1963. Tato dohoda zahrnovala EHS a osmnáct afrických přidružených států, vč. Madagaskaru. Její platnost byla podobně omezena na pět let a vešla v účinnost 1. července 1964. V roce 1969 pak byla dohoda prodloužena až do roku 1975. Důležitým prvkem dohody z Yaoundé bylo uznání suverenity všech států a nezasahování do vnitřních záležitostí. Dohoda se také, vedle finanční a technické pomoci rozvíjejícím se zemím, věnovala otázkám volného pohybu kapitálu. Tato struktura byla postupně rozšiřována. ES poskytuje bezcelní zacházení pro všechny výrobky na nerecipročním základě a má možnost aplikovat za vymezených podmínek i ochranná opatření. Pravidla původu umožňují obchod mezi EU a státy ACP bez omezení, s výjimkou rýže a cukru. Specifickým prvkem obchodních ustanovení je reexport nepůvodních výrobků ve volném oběhu. Při splnění stanovených podmínek mohou i takové výrobky získat volný přístup do ES.¹³⁵

Dohoda z Lomé

Vstup Velké Británie a specifický obchodní režim, který Británie udržovala s Commonwealthem, přivedl členské státy ES k redefinici svých závazků vůči rozvíjejícímu se světu. Vhodnou příležitostí pro to bylo vypršení druhé dohody z Yaoundé v roce 1974. Cílem bylo ustavení nového preferenčního režimu, neboť ten starý by v nové situaci nepřinášel uspokojivé výsledky. Rozvojové země se také snažily o snížení postkoloniálního profilu těchto dohod. Z evropského hlediska se rozvojová strategie naopak více orientovala na globální řešení oproti přísně regionálnímu hledisku, což bylo ještě umocněno zavedením principu Obecné celní preference (Generalized System of Preferences – GSP, 1971). Přistoupení Spojeného království k Evropskému společenství v roce 1973 znamenalo, že frankofonní zaměření rozvojové politiky se obohatilo o rozvojové země z Britského společenství národů.¹³⁶

---

¹³⁴ Friedrich Ebert Stiftung: *Cotonou-Towards a democratic and social partnership*, Bonn: Friedrich Ebert Stiftung, 2005, portál k dispozici online na: <http://www.fes.de/cotonou/>.

¹³⁵ ECDPM: *ACP-EU Trade Relations*, Maastricht: European Centre for Development Policy Management, 2005, k dispozici online na: <http://www.acp-eu-trade.org/index.php?loc=faq/ACP-Secretariat-FAQ.php>.

¹³⁶ ECDPM: *Cotonou Infokit: The EC Reform and the ACP Countries*. Maastricht: ECDPM, 2002, s. 3.

Úmluva z Lomé byl pokus napravit nedostatky vytvořené v Yaoundé a reagovala na rozličné kritické připomínky. Dohoda byla podepsána po 18 měsících jednání v únoru 1975 mezi státy ES a 46 rozvojovými zeměmi, které se od toho data začaly označovat jako skupina zemí ACP. Přestože koloniální vazby s Evropou zůstaly rozhodujícím faktorem pro zapojení nových signatářů, složení skupiny rozvojových zemí poukázalo na diverzifikaci evropské rozvojové politiky, a proto umlčelo některé hlasy, které kritizovaly selektivní přístup Yaoundé. Dohoda z Lomé pak byla celkem třikrát prodloužena, vždy v pětiletém intervalu. Lomé IV zahrnovala již 70 států ACP, což představovalo značný nárůst od původních 46 v roce 1975.¹³⁷

Dohoda z Cotonou

Obchodně politická vazba mezi EU a skupinou ACP se významně změnila během 90. let. Rozšíření na EU-12 a posléze EU-15 oslabilo historické vazby a stejně tak ekonomicky již nebyl obchod tolik klíčovou součástí. V souvislosti s dokončením jednotného trhu 1992 a v kontextu konce studené války se EU obrátila k problematice stabilizace nejbližšího okolí, tj. nově demokratických států střední a východní Evropy. Demokratizační vlna, která zasáhla mnoho rozvojových zemí po skončení studené války, vedla k dosud neznámé politizaci rozvojové spolupráce. Přetrvávající absence nezpochybnitelné a vzájemné ekonomické výhodnosti systému z Lomé a jeho neslučitelnost s GATT a vznikající WTO byly důvody, proč byla vypracována nová dohoda v Cotonou, hlavním městě Beninu.¹³⁸ Dohoda z Cotonou byla podepsána v červnu roku 2000 77 zeměmi ACP a EU-15. Doba trvání je vymezena na 20 let a je založena na čtyřech hlavních principech: partnerství, participaci, dialogu a vzájemných závazcích, a diferenciaci a regionalizaci. Kromě toho dohoda z Cotonou klade větší důraz na regionální integraci v rámci skupiny, zejména v Africe.^{139,140}

Ze 78 signatářských zemí ACP bylo 55 zemí členy WTO a 41 zemí patřilo k nejméně vyspělým zemím světa. Dohoda poskytuje základ pro budoucí progresivní odstraňování obchodních překážek a zlepšování spolupráce ve všech oblastech spojených s obchodem, které mají být dohodnuty a uplatněny po osmiletém přípravném období. Za účelem usnadnění přechodu na nový režim mohla EU na základě výjimky ze závazků dle článku I:1 GATT 1994

---

¹³⁷ EC Communication, DG Development, *The Lomé Convention*, k dispozici online na: http://ec.europa.eu/development/geographical/lomegen_en.cfm.

¹³⁸ MOURADIAN, A-M: *The Lomé Convention under Great Threat*, Paris: Le Monde Diplomatique, Vol. 6, Juin 1998, s. 2.

¹³⁹ EC Communication: DG Development, *The Cotonou Agreement*, k dispozici online na: http://ec.europa.eu/development/geographical/cotonouintro_en.cfm.

¹⁴⁰ ECDPM: *Cotonou Infokit*, s. 13.

(doložka nejvyšších výhod) až do konce roku 2007 nadále poskytovat zemím ACP nreciproční obchodní preference podle úmluvy tzv. Lomé IV.¹⁴¹ Zahrnují bezcelní přístup pro všechny průmyslové výrobky a značnou část zemědělských a zpracovaných zemědělských výrobků a výrobků z ryb. Protokoly o banánech a rumu byly pozastaveny (viz níže), během přípravného období však zůstávají v účinnosti protokoly č. 3 a 4 o cukru, resp. o hovězím a telecím mase. EU se navíc zavázala poskytovat do roku 2005 bezcelní přístup pro v podstatě všechny výrobky z nejméně rozvinutých zemí na úrovni stávajících obchodních ustanovení Lomé IV. Obchod mezi EU a ACP zůstal co do objemu významný především pro ACP, zatímco pro EU má význam pouze okrajový. Specifické postavení v mezinárodní hospodářské spolupráci má člen skupiny ACP Kuba, která dohodu z Cotonou nepodepsala. Jednou z nejvýznamnějších změn byl politický rozměr pro rozvojovou spolupráci. Tento aspekt z Cotonou byl předmětem diskusí, protože zavádí politickou kondicionalitu rozvojové spolupráce. Dodržování lidských práv, demokracie a právního státu jsou nezbytnými podmínkami, jejichž nedodržování může vést k částečnému nebo úplnému pozastavení rozvojové pomoci. Podmíněnost je jedním z problémů, které byly považovány za narušení zásady rovného partnerství, na nichž byla založena dohoda z Lomé.¹⁴²

Nejradikálnější změnou, která vyplývá z Cotonou, bylo zřízení dohod o hospodářském partnerství (Economic Partnership Agreement – EPA), které vstoupily v platnost v roce 2008. Až do 31. 12. 2007 se obchodně politický režim řídil příslušnými ustanoveními dohody z Cotonou. Byl založen na nrecipročních preferencích, které EU poskytovala těmto zemím na základě výjimky udělené WTO, platné do konce roku 2007.¹⁴³ Vzhledem k tomu, že pokračování v aplikaci takového režimu by od 1. 1. 2008 bylo v rozporu s pravidly WTO (viz níže), bylo dohodnuto nahradit jej sjednáním EPA se šesti regiony zemí ACP (Karibik, Tichomoří, východní, jižní, střední a západní Afrika), kompatibilními s ustanoveními WTO. Tyto dohody o volném obchodu mají obsahovat nejen přístup na trh (pro všechny země ACP bezcelní a bezkvótový vývoz do EU s výjimkou přechodného období na rýži a cukr), pravidla původu a ochranná opatření, ale i úpravu obchodu službami, veřejných zakázek, investic a také rozvojové spolupráce s důrazem na poskytnutí dodatečných finančních prostředků pro odstranění dopadů implementace EPAs.¹⁴⁴

---

¹⁴¹ HOLUBOVÁ, E.: *Dohoda z Cotonou*, Brusel: EPP-ED, 2005, k dispozici online na: http://www.roithova.cz/rozvojova_politika/96/.

¹⁴² Tamtéž, s. 23.

¹⁴³ KULOVANÝ, E.: *Změna obchodně politického režimu se zeměmi AKT od 1.1.2008*, Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2008, k dispozici online na: <http://www.mpo.cz/dokument38924.html>.

¹⁴⁴ ECDPM, cit. d., s. 25.

Vzhledem k průtahům v jednání o textech EPAs a blížícímu se termínu ukončení platnosti bylo dohodnuto sjednat dočasné dohody (tzv. interim EPAs) se sub-regiony a případně jen státy ACP, které se soustředí na otázku přístupu na trh zbožím, pravidel původu a ochranných opatření, případně i dalších již sjednaných ustanovení. Tím bylo odstraněno smluvní vakuum mezi ukončením výjimky WTO k 31. 12. 2007 a sjednáním plnohodnotných EPAs do konce roku 2008. Nezhoršení obchodně politického režimu mezi zeměmi EU a ACP pak ještě pokrývá příslušné nařízení Rady, schválené 20. 12. 2007 a platné od 1. 1. 2008. Toto řešení bylo vynuceno ztrátou preferenčního zacházení při dovozu ze zemí ACP do EU od 1. 1. 2008, na což by doplatily rozvojové země ACP, ne však nejméně rozvinuté země. Od 1. 1. 2008 by totiž byly země ACP zařazeny do Všeobecného systému preferencí (GSP), který je vůči rozvojovým zemím méně výhodný než režim dle dohody z Cotonou, avšak pro země LDC je totožný (systém bezcelního dovozu mimo zbraně).¹⁴⁵ Dočasné dohody obsahují ustanovení o možném přistoupení nezúčastněných zemí ACP.^{146,147}

5.2 Nástroje CAP a jejich proměna v důsledku reformy

Hlavními regulačními nástroji CAP jsou garantované společné ceny a společná tržní organizace (Common Market Organisation – CMO) pro 21 výrobních kategorií. Jejich cílem je udržet princip společného trhu a zabránit kolísání ceny. CMO jsou čtyř typů. První typ je pro jednoleté plodiny (obiloviny, olejnin a bílkovinné plodiny), pro hovězí maso a skopové maso a je spojen s přímou pomocí producentům užívajícím výrobní faktory, jako jsou půda a hospodářská zvířata. Přímá pomoc je spojena s referenčními obdobími a programy omezujícími produkci. Druhý typ CMOs se týká olivového oleje, tabáku, bavlny, některého zpracovaného ovoce a zeleniny (citrusy, rajčata, švestky, stolní víno) a poskytuje přímou pomoc, která je přímo úměrná produkčním úrovním, ale současně podléhá stropům odvozeným z historických úrovní produkce. Třetí typ CMOs je pro dvě výrobní skupiny, a to mléčné výrobky a cukr, a spočívá v poskytování podpor v rámci produkčních kvót, přičemž náklady na tyto podpory nese zejména spotřebitel. Čtvrtý typ CMOs, který je uplatňován pro ovoce a zeleninu, kvalitní vína, vepřové maso, drůbeží maso, vejce a med, umožňuje trhu se v podstatě volně pohybovat (fluktuovat) a intervence jsou minimální.¹⁴⁸ V říjnu 2007 reforma

---

¹⁴⁵ EC Communication, DG Trade, *Economic Partnership Agreements*, k dispozici online na: <http://ec.europa.eu/trade/wider-agenda/development/economic-partnerships/>.

¹⁴⁶ EC Communication, *GSP: Everything but Arms*, k dispozici online na: http://ec.europa.eu/trade/wider-agenda/development/generalised-system-of-preferences/everything-but-arms/index_en.htm.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ *Vybrané politiky EU*, informační materiál MPO, k dispozici online na: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/spolecna-obchodni-politika-eu/vybrane-sektory/1001599/42345/>.

CMO administrativně nahradila všech 21 organizací jednou střešní, která nicméně přebírá všechny povinnosti a role předchozích rozdělených tržních řádů.¹⁴⁹

5.2.1 Cenové stabilizační mechanismy

Z pohledu zemědělců byl na celém systému fungování SZP nejdůležitější jeho cenový mechanismus. Rada EU ve formátu AGROFISH jednající kvalifikovanou většinou podle návrhu Komise po konzultování s Parlamentem stanovuje dle výrobního cyklu dané plodiny tři odlišné ceny pro produkty na začátku každé sezony:¹⁵⁰

Cílová cena Pt je cena, za niž by se podle úřadů EU měly provázet transakce daným zemědělským výrobkem. Pt se pohybuje mírně nad tržní cenou P0 a měsíčně se aktualizuje. Nízká elasticita poptávky (viz výše) se projeví jejím poklesem, který je proporcionálně nižší než zisk, který je výsledkem rozdílu $P_t > P_0$. Zavedení cílové ceny Pt se tak projeví vyšším ziskem pro výrobce. Jeden z cílů CAP, zaručení dobré životní úrovně zemědělcům, je tak dosažen, nicméně za cenu nesplnění jiného cíle, zaručení adekvátních cen pro spotřebitele.¹⁵¹

Prahová cena je minimální cena, za kterou mohou být prodány dovážené produkty. Je vyšší než intervenční cena a podporuje tak princip komunitární preference. Cílem dovozní přírážky je snížit konkurenceschopnost světové ceny dovážených produktů (P_w) v konkurenci s cenou produktů vnitřního trhu (P_t), čímž se vnitřní trh izoluje od světové konkurence za cenu zvýšených nákladů pro spotřebitele.¹⁵²

Intervenční cena Pi je garantovaná cena, pod níž intervenční orgán jmenovaný členskými státy nakupuje a skladuje vyrobené množství.

Jak systém cen funguje? V rámci cenového mechanismu SZP byla domácím výrobcům garantována intervenční cena P_i . Pokud by cena na vnitřním trhu poklesla pod P_i , CMO provede intervenční nákup. V případě, že by se zemědělec prostřednictvím CMO rozhodl svoji produkci vyvézt, setkal by se na světovém trhu s cenou P_w , která je nižší než P_i . V takovémto případě pověřená tržní organizace doplatila zemědělci rozdíl mezi intervenční a světovou cenou ($P_i - P_w$). Zemědělec tedy získal v rámci systému SZP vývozní dotaci. Jinými slovy, zemědělec měl v každém případě garantovanou P_i , ať již prodával zboží na domácím či zahraničním trhu. Pokud se ceny na trhu dostaly pod stanovenou intervenční cenu, otevíraly

¹⁴⁹ http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/agricultural_products_markets/167001_en.htm.

¹⁵⁰ EC Communication: *General Report on the EU: Agriculture and Rural Development*, k dispozici online na: <http://europa.eu/generalreport/en/2006/rg50.htm>.

¹⁵¹ ALTOMONTE, C., NAVA, M.: *Economics and policies of an enlarged Europe*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2005, 423 s., ISBN 1847200052, s. 257.

¹⁵² Tamtéž, s. 259.

se před zemědělci lákavé možnosti intervenčních skladů, které měly povinnost výrobky za tuto cenu odkoupit. K cenové záruce tak přibyla i neomezená odbytová záruka.

Tvar křivky nabídky a poptávky ve spojení s intervenční cenou P_i zaručuje zemědělcům trvalý odbyt, který se, při jejich perfektní racionalitě, projeví v neustálém nárůstu výroby, čímž je také narušen jiný cíl CAP, stabilizace zemědělských trhů.¹⁵³

Mechanismus CAP si musí poradit s nadprodukcí, která vzniká v důsledcích výše popsaných opatření. Jsou proto navržena tři opatření, přičemž každé z nich má jiný cíl a dopad: přímé platby, exportní subvence a kvóty na omezení spotřeby. Ač jsou svázána společným cílem, budou se jim věnovat pro lepší přehlednost odděleně v následujících podkapitolách.

5.2.2 Dotace a přímé platby

Příjem zemědělce, který měl být spravedlivý v duchu kapitoly TEC o zemědělství, se odvozuje od prodané produkce. Aby byly příjmy zemědělců uchovány a přitom nedocházelo k nadprodukcí a nabobtnávání rozpočtu společenství, přesunula se postupně velká část prostředků do systému přímých plateb. Mechanismus přímých plateb a dotací funguje zcela odlišně od mechanismu podpory cen. Nezasahuje do tržní tvorby cen, a tudíž teoreticky neovlivňuje nabídky a poptávku. Snaží se pouze nepřímo ovlivnit příjem zemědělců v duchu článku 33 TEC z rozpočtu Společenství. Jeho smyslem je pokrýt rozdíl mezi „spravedlivým příjmem“, jak o něm hovoří zmíněný článek, a mezi příjmem, který zemědělec získá prodejem svých výrobků.¹⁵⁴ Je přitažlivý a ekonomicky ospravedlnitelný ze třech důvodů:

- Neovlivňuje trh ve smyslu vyšších cen nebo nadprodukcí;
- Z hlediska financování nesou jeho náklady daňoví poplatníci a nikoliv spotřebitelé, jeho náklady jsou proto progresivně rozděleny (viz podíl potravin ve spotřebním koši výše);
- Neovlivňuje přímo zahraniční obchod zemědělskými výrobky, a tím neškodí evropským spotřebitelům. Avšak čím vyšší bude vyrovnávací dávka (= dovozní přírážka), tím vyšší bude zisk domácích výrobků, a tím nižší může teoreticky být přímá platba.¹⁵⁵

V čisté podobě je spravedlivý příjem farmáře vztažen k jeho potenciální výrobní kapacitě, tj. například k ploše jeho pozemku nebo k počtu jeho zvířat, nikoliv k současné výrobě. Spravedlivý příjem je tak příjmem, kterého by farmář dosáhl při efektivním využití

¹⁵³ Tamtéž, s. 259.

¹⁵⁴ WALLACE, WALLACE, cit. d., s. 170.

¹⁵⁵ ALTOMONTE, NAVA, cit. d., s. 261.

všech disponibilních výrobních prostředků, při zachování podmínek uchování životního prostředí a uspokojivé kvality vyráběného zboží. Z praktických důvodů se ale přímá platba vypočítává z historických záznamů o produkci, přičemž tato skutečnost pochopitelně nabádá farmáře k maximalizaci své výrobní kapacity – nikoliv proto, aby nejvíce vydělali, ale aby dosáhli na nejvyšší dotaci, bez ohledu na potřeby trhu.¹⁵⁶

Z historického hlediska se tak CAP snažila přestoupit od podpory příjmů zemědělců cenovými intervencemi k podpoře pomocí přímých plateb. Snížení garantovaných cen v MacSharryově reformě r. 1992 bylo kompenzováno zvýšením přímých plateb, aby byl historický příjem uchován.¹⁵⁷ Na základě agro-environmentálního programu farmáři dostávali další dotace, pokud zahrnují do svých pracovních postupů opatření chránící životní prostředí. Jmenovitě to bylo například snížení používání hnojiv a pesticidů na bázi dusíku, používání lepších technik aplikace hnojiv, opatření chránící přírodu a ochranu krajiny. Konečně byla zavedena strukturální opatření, jako pobídky předčasného odchodu do důchodu, granty na zalesňování a vyklučení, podpora zvýšení kvality výrobků.¹⁵⁸ Vazba pomoci na historické výsledky se tak přesouvala k vazbě na potenciální výrobu při efektivním a rozumném využití prostředků. V roce 1998 tak prostředky rozpočtu zahrnovaly:

- 73 % na přímé platby
- 12,5 % pro opatření na podporu vývozu
- 6,5 % na opatření ke stabilizaci trhů a intervenční mechanismus
- 4 % podpora spotřeby
- 4 % podpora zpracování a uvádění na trh;
- 1 % pro jiná opatření bez konkrétního ekonomického cíle¹⁵⁹

Tento proces byl završen v roce 2003 v podobě definitivního decouplingu, tj. oddělení přímých plateb od produkce, což je považováno za radikální změnu v kvalitativní rovině (zcela nový způsob podpory unijního zemědělského sektoru), nikoliv v otázce celkové výše prostředků věnovaných na CAP.¹⁶⁰

Nová podoba přímých plateb by měla zemědělcům umožňovat svobodně vyrábět podle potřeb trhu (při zajištění nezbytné příjmové stability). Zemědělcům bude nadále vyplácena sdružená dávka a zachovány zůstanou pouze velmi omezené vazby mezi subvencováním a

---

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 262.

¹⁵⁷ DESCHAMPS, E.: *The reform of the common agricultural policy*, Luxembourg: Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, 2007, k dispozici online na: <http://www.ena.lu>.

¹⁵⁸ Projekt „Vzdělání mladých farmářů v kandidátských zemích,“ k dispozici online na: http://www.itr.si/javno/youth_farm/cz/eu-and-cap-PART2.html.

¹⁵⁹ European Parliament Fact Sheets: 4.1.3. *Agricultural markets policy*, k dispozici online na: http://www.europarl.europa.eu/factsheets/4_1_3_en.htm.

¹⁶⁰ DESCHAMPS, cit. d., *The CAP Reform*.

produkcí, aby se zamezilo případnému opuštění produkce. Farmáři, kteří si nárokují přímou podporu, musejí splňovat podmínky cross-compliance. Jsou také povinni pravidelně provádět audit svého hospodaření podle jednotných komunitárních pravidel.¹⁶¹ Další změnou je povinné uplatňování modulace, která spočívá v postupném snižování podílu prostředků vyplácených v podobě přímých podpor (tj. na první pilíř CAP) a současném zvyšování podílu prostředků určených na podporu rozvoje venkova (tj. na druhý pilíř CAP). Ministři zemědělství členských států se shodli také na zavedení mechanismu zajišťujícího finanční disciplínu (tzv. „financial discipline mechanism“), aby nedošlo k překročení striktního rozpočtového omezení stanoveného pro rozšířenou EU do r. 2013.¹⁶²

5.2.3 Regulace produkce, kvóty a set-aside payment

Produkční kvóty

Mechanismus neomezené dotace, jehož cílem bylo maximalizovat zemědělskou produkci na vnitřním trhu a dosáhnout potravinové soběstačnosti, se ukázal jako efektivní v plnění tohoto cíle.

Závislost na dovozech z mimoevropských zemí, především z USA a Latinské Ameriky, se na konci 70. let obrátila. Domácí výroba začala přesahovat domácí poptávku, přičemž nejdříve k tomu došlo u mléka a hovězího masa. Schodek a nutnost dovážet přetrval pouze u olejnin.¹⁶³ Svůj podíl na tom má jistě změna spotřebitelských a stravovacích návyků Evropanů, vedle toho i rozšíření 70. a 80. let. V rámci těchto rozšíření vstoupily do ES země, které do té doby uspokojovaly značnou část poptávky států ES po živočišné výrobě a mléku. Přistoupení středomořských států uspokojilo tržní poptávku po olivách, datlích či tabáku. I státy původní ES-6 výrazně modernizovaly své zemědělství, v neposlední řadě díky příspěvkům evropského daňového poplatníka.¹⁶⁴

Z hlediska Římské smlouvy tak šlo o jednoznačné úspěchy. Z pohledu daňového poplatníka se však úspěch CAP jevil v mnohem černějších barvách. Právě v roce 1980 dosáhl podíl společné zemědělské politiky 72,3 % všech výdajů rozpočtu.¹⁶⁵ Rostoucí finanční nenasytost CAP se stala předmětem oprávněné kritiky a problémem, jehož řešení začalo zabírat stále více času na evropských schůzkách. Nebyla přitom kritizována ani tak podpora

---

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² Vybrané politiky EU, informační materiál MPO, k dispozici online na:

<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/spolecna-obchodni-politika-eu/vybrane-sektory/1001599/42345/#b11>.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ ŽUFAN, P.: *Ekologické zemědělství České republiky v kontextu Společné zemědělské politiky Evropské unie*, Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 39.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 46.

zemědělství jako taková, která byla vlastní všem státům světa, vyspělým, socialistickým i rozvojovým. Neustálé zvyšování produkce se však začalo jevit jako krajně neproduktivní. Jejím důsledkem už nebyla zdravá podpora výrobní schopnosti farmářů, ale subvencování přebytné výroby, která nenacházela odbytí a končila v evropských skladech.¹⁶⁶

Společná tržní organizace mléka (založená roku 1968) byla první vlaštvou administrativního omezování produkce. Cenový mechanismus, tak, jak je popsán výše, sděloval výrobcům ekonomickou řečí jediné: bez ohledu na vaši produkci zaručujeme vysoké ceny mléka a v případě odbytových potíží se o nadbytečné množství mléka postarají evropské intervenční sklady. Velice rychle se tak produkce vymkla kontrole: již r. 1975 dosáhlo celkové množství uskladněného mléka z intervenčních nákupů milionu tun. Prvním opatřením EK bylo zavedení finanční spoluúčasti zemědělců v případě, že výroba mléka převýšila stanovenou hodnotu. Tato zvláštní daň, jejímž smyslem bylo pokutovat za nesplnění závazků výrobce jako celek, se však minula účinkem. V roce 1983 dosáhlo totiž množství uskladněného másla hranice 700 tisíc tun a v případě mléka dokonce 1,1 milionů tun.¹⁶⁷

V roce 1984 proto Rada zavedla systém mléčných kvót, které celou situaci radikálně změnily. Tento systém je v Evropské unii v platnosti dodnes. Na celoevropské úrovni bylo stanoveno celkové množství mléka, které se podle daných kritérií dále rozdělilo mezi členské státy. Hlavní inovace však spočívala v tom, že kontrola výroby se neuskutečňovala na úrovni státu nebo regionu, ale přímo u výrobce. Každému zemědělci byla podle kritérií platných po celém území společenství přidělena individuální mléčná kvóta, za jejíž dodržení byl přímo zodpovědný. Ta se dále dělila na kvótu na mléko dodávané mlékárnám a kvótu na mléko používané k jiným účelům. Pokud stanovené množství mléka překročil, musel do evropského rozpočtu zaplatit pokutu. Její výše byla stanovena tak, aby zemědělec nedodržení kvóty citelně finančně pocítil. Zavedení mléčných kvót bylo jedním z prvních případů, kdy si situace na trhu vyžádala výrazný zásah do dosud prakticky neomezeného systému podpor.¹⁶⁸

Set aside payment

Set-aside payment (volně přeloženo „poplatek za ponechání půdy ladem“) byl zaveden jako politické opatření k omezení vstupů a výrobních prostředků ze strany EU v roce 1988, přičemž ke snížení nadprodukce se přidal i cíl snížit nadužívání zemědělských výrobních prostředků. Je drahé skladovat a vyvážet přebytky na další světové trhy, a dotace k tomu potřebné jsou nákladné pro daňového poplatníka. Dotované vývozy z EU také ohrožovaly

---

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 40.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 41.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 42.

rozvoj místního zemědělství v zemích třetího světa. Politické a ekonomické důsledky nadprodukce, v tisku symbolizované „horami másla a oceány mléka“, se v kontextu hladovějícího třetího světa ukázaly jako neobhajitelné a její omezení bylo zahrnuto do první fáze zemědělské reformy v roce 1992.¹⁶⁹ Nezbytnou podmínkou přidělení přímé dotace se stalo utlumení výroby na části té půdy, kde se pěstovaly obilniny, lněná semena, olejnatá semena a plodiny bílkovinné, jako je hrách, fazole a boby. Původně povinoval výrobce ponechat každoročně 15 % půdy pro obilniny ladem. Tento koeficient se v roce 1996 snížil na 10 %. Tyto plochy volné přírody přinášejí výhody z hlediska ochrany přírody, například jako nárazníkové zóny pro chemické postřiky, jako sídliště užitečného hmyzu nebo jako přírodní koridory, kde najdou úkryt polní hraboši, ptáci nebo jiná zvířata.¹⁷⁰

V rámci reformy Agendy 2000 byl princip ponechán, přičemž koeficient pro období 2000–2006 byl určen na 10 %, s možností úpravy na návrh EK a schválení kvalifikovanou většinou. Dobrovolné ponechání půdy ladem zůstalo rovněž zachováno. Na takto vyhrazených plochách mohou být pěstovány přísně určené plodiny, jejichž využití nezahrnuje výrobu potravin. Zemědělci tak mohou pěstovat řepku, používanou v mazivech, barvivech a netradičních lécích, či nové plodiny, jako jsou vrby nebo sloní tráva, použitelné na spalování v biomase.¹⁷¹

V roce 2005 se platby staly sice součástí jednotné platby na farmu (Single Farm Payment – SFP) s výší 8 %, ale v září 2007 Rada na návrh EK snížila úroveň set-aside payment na 0 %, čímž byly platby fakticky zrušeny. Reagovala tak na nedostatek obilovin na trhu EU i ve světě v souvislosti s nízkou sklizní předchozích dvou let, kdy ceny vystoupaly na nezvykle vysokou úroveň. Health Check v listopadu 2008 pak tento poplatek zrušil i formálně.¹⁷²

5.2.4 Ochrana trhu a zahraniční obchod

Třetím možným způsobem, jak naložit s nadprodukcí, je vývoz. Ten byl uvažován již v prvních náčrtech STO z roku 1962 a byl také často používaným nástrojem v případě nadprodukce 80. let. Z hlediska ekonomické teorie je tarifem zatížený obchod sice horší než obchod volný, ale je lepší než naprostá autarkie. Obchod podpořený vývozními subvencemi ale může být horší než soběstačnost, jelikož dotace jsou nákladem veřejného rozpočtu, místo

---

¹⁶⁹ FRASER, R.: *Set-Aside Premium and the May 1992 CAP Reforms*, Journal of Agricultural Economics, Vol. 44, No. 3, 1993, s. 411.

¹⁷⁰ PARK, J.: *Environmental Challenges in Agricultural Management*, Reading: University of Reading, 2008, k dispozici online na: <http://www.ecifm.reading.ac.uk/setaside.htm>.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² MATTHEWS, A.: *Set-Aside: Ensuring the Environmental Benefits*, k dispozici online na: <http://caphealthcheck.eu/set-aside-ensuring-the-environmental-benefits/>.

aby generovaly příjem, jak je tomu u dovozního cla. Vývozní subvence také zvyšuje množství obchodovaného zboží, namísto jeho omezení. Čím více proto roste obchod dotovaným zbožím, tím větší ztrátu veřejným rozpočtům subvencujícího subjektu působí.¹⁷³

Jak již bylo popsáno výše, mechanismus exportních subvencí, který vyplýval z původního systému CAP z roku 1962, uvaluje na dovážené zboží takovou dovozní přírážku (nazývanou vyrovnávací dávka), aby se jeho cena dostala nad úroveň Pt.¹⁷⁴

Z ekonomického hlediska se systém ochrany trhu v podání CAP ukazuje jako iracionální. Jak ukazuje graf 5.1 a tabulka 5.1, v případě jednoduché vývozní subvence může výrobce v EU vyvážet za více, než je světová cena, přičemž spotřebitel se stále může rozhodnout mezi zbožím za cenu vnitřního trhu Pt a zbožím za cenu trhu světového Pw. V případě CAP ovšem do hry vstupuje vyrovnávací dávka, tj. dovozní clo.¹⁷⁵

Celkový zisk v případě použití vývozní subvence představuje plocha ABCHI-E, v případě naprosté izolace trhu a soběstačnosti ABCI. Pokud H je menší než E, celkový zisk v případě využití vývozní subvence může být horší než v případě soběstačnosti. Kombinace vývozní subvence a dovozní přírážky ABI-EG je ve všech případech méně zisková než režim soběstačnosti, přičemž ztráty nenese veřejný rozpočet EU (náklady na subvenci pokryje dovozní přírážka), ale spotřebitel. Nejlepšího výsledku by se dosáhlo v režimu zcela volného obchodu (ABCFGHI),¹⁷⁶ nicméně tomuto režimu brání důvody, uvedené v kapitole 4.3.1.

Dalším důsledkem použití režimu exportní subvence je izolace trhu. V režimu volného obchodu je cena výsledkem agregované poptávky a nabídky. V případě politického rozhodnutí o ceně je ale spotřeba a nabídka zcela nezávislá na signálech trhu, čímž dochází k nerovnoměrné adaptaci tržních aktérů. Poškozena je také konkurenceschopnost evropského zemědělství, neboť mu není umožněno srovnávat svůj výkon se světovou konkurencí. To je ještě více pravda v případě CAP, kdy je evropský trh oddělen od dovozů z nečlenských zemí (o výjimkách v případě zemí ACP viz výše).¹⁷⁷

Dalším důsledkem je dopad na politickou ekonomii CAP. Vyrovnávací dávky, fakticky dovozní clo, a vývozní subvence mají negativní dopad na pověst EU mezi jejími obchodními partnery, z nichž prvořadé jsou USA. Panuje rovněž (slovy Wallace a Pollocka) „roztroušené povědomí“ o negativních dopadech současného režimu zahraničního obchodu na

¹⁷³ ALTOMONTE, C.: cit. d., s. 259.

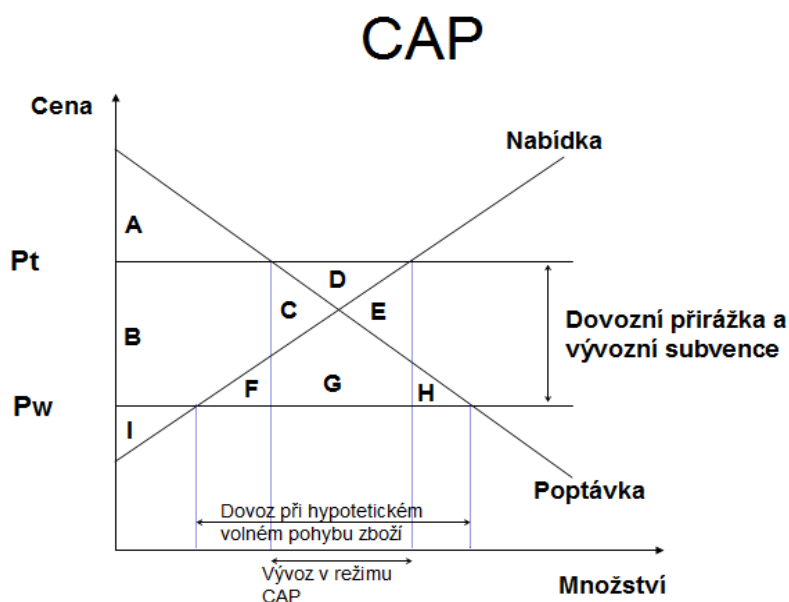
¹⁷⁴ ROY, U.: *Export Subsidy: Small Country*, New York: Long Island University, October 2009, k dispozici online na: <http://myweb.liu.edu/~uroy/eco41/>.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 5.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 8.

¹⁷⁷ ALTOMONTE, NAVA, cit. d., str. 263.

potravinovou soběstačnost a vůbec zahraniční obchod nejchudších států světa.¹⁷⁸ Tento stav oslabuje pozici EU jako vyjednače v rámci WTO. Vývozní subvence tak nabízejí vítanou záminku obchodním partnerům bránit v přístupu na trh evropským výrobkům, včetně těch, které žádnou vývozní podporu nedostávají.^{179,180}

Graf převzat z
ALTOMONTE, C.,
NAVA, M.: *Economics
and policies of an
enlarged Europe*, s. 257

Graf 5.1: Ekonomická analýza režimu ochrany trhu v rámci CAP

Srovnání dusledku obchodních režimu

	Volný trh	Vývozní subvence	Vývozní subvence + dovozní clo
Zisk spotřebitele	ABCFGH	ABCFGH	A
Zisk výrobce	I	BCDI	BCDI
Verejné rozpocty		-BCDEFG	-CDEG
Celkový zisk	ABCFGHI	ABCHI-E	ABI-EG

Tabulka převzata z ROY, U.,
*Export Subsidy: Small
Country*, New York: Long
Island University, October
2009, k dispozici online na:
<http://myweb.liu.edu/~uroy/ec041/>

Tabulka 5.1: Srovnání důsledků obchodních režimů

¹⁷⁸ WALLACE, WALLACE, cit. d., str. 178 a dale.

¹⁷⁹ ALTOMONTE, NAVA, cit. d., str. 264.

¹⁸⁰ <http://www.reformthecap.eu/issues/policy-instruments/export-subsidies>.

6 Střety pravidel – případové studie

Poslední kapitola prostřednictvím ilustrujících případových studií podnikne neskromnou výpravu za otázkou, do jaké míry se pravidla klíčové a náročné evropské politiky vztahují k zásadám vytyčeným v rámci světové obchodní liberalizace. V první části vytyčím a připomenu právně a ideově sporné body mezi oběma systémy, abych pak v druhé části kapitoly na příkladu několika případových studií o obchodních sporech demonstroval argumentaci a přístup EU i ostatních obchodních partnerů.

6.1 Kde se pravidla WTO a CAP střetávají

Z prosté četby cílů, pravidel a zásad systému WTO a evropského regulačního rámce pro zemědělství vyplývá množství třecích ploch. Cílem WTO je dohlížet na transparentní obchodní liberalizaci, kterou má být, podle proklamací zakladatelů, dosažen spravedlivý a rovnoměrný růst celého světa.¹⁸¹ Oproti tomu CAP má uloženo prospívat pouze Evropanům, přičemž při bližším pátrání musíme dojít k názoru, že především Evropanům zemědělcům. Z protikladu cílů plyne i protiklad mechanismů, jimiž má být těchto cílů dosaženo. Věnujme se podrobně klíčové třecí ploše, kterou je princip nediskriminace a princip komunitární preference.

6.1.1 Principy nediskriminace X komunitární preference

V mezinárodněprávním systému WTO představuje stavební kámen princip nediskriminace. Ten má dvě složky:

- Doložka nejvyšších výhod (The Most-Favoured-Nation – MFN) v článku I GATT 1994 ukládá všem signatářům aplikovat mezi sebou navzájem doložky nejvyšších výhod pro dovoz i vývoz.
- Národní zacházení (National Treatment – NT) v článku III GATT 1994 pak zakazuje činit na vnitřním trhu rozdíl mezi domácím a dovezeným zbožím z hlediska např. požadavků na kvalitu a technické údaje.¹⁸²

Výjimku z MFN představují regionální obchodní bloky, v nichž je možné používat lepší obchodní režim pro seskupené státy.¹⁸³

---

¹⁸¹ WTO in Brief, dostupné z: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr00_e.htm.

¹⁸² Text GATT 1994.

¹⁸³ CHLEBOVÁ, R.: *Členství ES v GATT a WTO*, Sborník příspěvků z mezinárodní konference PFAMEI, Brno: Masarykova univerzita, s. 94–103, 2007.

Výjimku z NT představuje ustanovení článku XX GATT 1994, kdy je státům umožněno učinit rozdíl mezi dovezeným a domácím zbožím v případě, že musí chránit důležité celospolečenské zájmy, mezi jinými zdraví obyvatelstva. Pozastavení platnosti principu NT nicméně nesmí představovat libovolné či neospravedlnitelné znevýhodnění (arbitrary and unjustifiable discrimination) mezi státy, v nichž panují srovnatelné podmínky.¹⁸⁴

Komunitární preference v pojetí, které bylo představeno v kapitole 5.1, funguje jako ochrana vnitřního trhu ES/EU před levným dovozem a zároveň jako mechanismus vývozu evropských zemědělských výrobků za nižší ceny. Je sporné, nakolik byly vývozní subvence obsaženy již v prvních úvahách o CAP (jak uvádí např. Srinivasan¹⁸⁵), nakolik jsou pouze jednou z reakcí na „úspěch“ CAP a nutnost zbavovat se nadprodukce (jak píše Krugman¹⁸⁶) a nakolik jsou důsledkem snahy o cenovou stabilitu a odbytovou jistotu zemědělců. Je pochopitelné, že zájmem EU je strategicky chránit „vlastní“ (v nejširším slova smyslu) obyvatele. Je ovšem zarážející, v jaké mnohosti případech se tyto zásady dostanou do sporu.

6.1.2 Dotace a domácí podpory (první pilíř AoA)

GATT 1947 výslovně zapovídá domácí podporu průmyslových výrobků, nicméně v zemědělství ji připouští. Domácí podpora totiž neznamena automaticky záporný vliv na růst mezinárodního obchodu. Trebilcock v této souvislosti uvádí případ USA, kde podpora cen, spjatá se závazky o omezení výroby a ponechání půdy ladem žádný dopad na světové ceny nebo na objem produkce nemá, jak ukazuje korelace statistik obchodu a změn v režimu americké domácí podpory.¹⁸⁷ Je ale obhajitelné, že domácí podpora může ve svém důsledku vést k nadvýrobě a relativně vysokým nákladům. Výrobky, které nejsou na domácím trhu spotřebovány, jsou buď skladovány, nebo vyváženy. Cena na zahraničních trzích je zpravidla nižší, protože domácí výrobci nejsou tlačeni konkurencí a dosahují vysokých výrobních nákladů, a tak země k usnadnění odbytu používají vývozních subvencí, aby byla domácí produkce v zahraničí konkurenceschopná. Ovlivněn je i import do země z důsledku přesycení trhu domácí výrobou. Omezení konkurenceschopnosti dováženého zboží je nicméně obtížně kvantifikovatelné, neboť na všech vyspělých trzích funguje vedle režimu dotací i omezující systém vstupu na trh, kombinovaný s podporou vývozu. Není proto možné ekonomicky domácí dotace odsoudit.

---

¹⁸⁴ Text GATT 1994, komentář z Asian Development Bank WTO toolkit.

¹⁸⁵ SRINIVASAN, T.: Nondiscrimination in GATT/WTO: was there anything to begin with and is there anything left? *World Trade Review*, Cambridge University Press, Vol. 4, No. 1, 2005 s. 69–95.

¹⁸⁶ KRUGMAN, P.: *International economics: theory and policy*, Reading: Addison-Wesley, 6. vydání, 2004, ISBN 7302078890, s. 198–199.

¹⁸⁷ TREBILCOCK, M., HOWSE, R., cit. d., s. 330–335.

Jednání o zemědělství při vzniku WTO tuto skutečnost vzala v potaz a rozdělila dotace do tří kategorií, o nichž jsme již v kapitole 4.3 hovořili. První tzv. zelenou skupinu podpor (Green Box), tvoří podpory minimálně narušující obchod, jejichž výše není omezena – tyto platby podporují multifunkcionalitu zemědělství a nemají žádný vliv na mezinárodní obchod, neboť jsou odděleny od aktuální produkce. V případě EU jsou platby SPS (uváděné jako součást Green Boxu) navázány na potenciální produkci, která je ale přesto odvozena z výroby historické. Není je tak možno považovat za zcela v souladu s režimem AoA.

Jako další skupina vyňatá z jakýchkoli omezení byla zavedena tzv. modrá skupina podpor (Blue Box). Jsou do ní zahrnovány podpory, které sice podporují výrobu, ale současně obsahují mechanismy bránící jejímu nárůstu. CAP zde působí především pomocí set-aside paymentu, který je ale v nejnovější době již také málo používán (viz výše).

Třetí základní skupinu tvoří žlutá skupina podpor (Amber Box) a patří sem nejškodlivější druhy podpor, stimulující výrobu bez ohledu na vývoj cen. Jejich součet vztažený k celkové výrobě se nazývá celková agregovaná míra podpor (Total Aggregate Measurement of Support — AMS). Výchozí úroveň těchto podpor musela být postupně snižována (celkem o 20 % u vyspělých zemí). Podle EU jsou již všechny přímé platby v rámci CAP mimo Amber Box.¹⁸⁸

Do součtu AMS se však podle Dohody o zemědělství nezapočítávaly podpory, pokud ve sledovaném roce nepřesáhly 5 % hodnoty produkce u rozvinutých zemí a 10 % produkce u rozvojových zemí. Takové podpory se nazývají „De minimis“.

6.1.3 Exportní subvence (druhý pilíř AoA)

Exportní subvence byla detailně popsána v kapitole 5.2, proto se k ní vyjádříme pouze stručně. Je jisté, že Evropa není jediným hříšníkem. Podle názoru Krugmana¹⁸⁹, ke kterému se přikláním, funguje evropský systém dotací pouze jako (snad) nechtěný důsledek mechanismu kontroly cen, kdy je nutné přebytečnou produkci na trhu uplatnit. Je ale nepopiratelné, že cenový mechanismus má výrazný vliv na vývoz ostatních aktérů mezinárodního obchodu, jelikož je vytlačuje ze světových trhů, ač nemá dopad na světovou cenu vinou malého objemu evropského vývozu.¹⁹⁰ Špatně stanovené světové ceny pak nafouknou rozpočtové náklady do naprosto nečekaných výšin, jak se stalo např. v případě hovězího, o čemž bude hovořit kapitola 6.2. Exportní subvence byly v rámci GATT 1947 povoleny především díky vlivu

---

¹⁸⁸ KRAUS, J. *WTO a zemědělství*, Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2006, s. 18.

¹⁸⁹ KRUGMAN, P., cit. d., s. 199.

¹⁹⁰ TREBILCOCK, M., HOWSE, R, cit. d., s. 330.

USA, kde patřily již od počátku k trvalkám zemědělského řízení. Je ale nutno přiznat, že v USA subvence klesaly až do roku 1985, kdy byly zvýšeny jako odpověď na nárůst exportních subvencí CAP.¹⁹¹

V rámci Tokijského kola (viz výše, kapitola 4.1) se smluvní strany usnesly na tzv. Subsidies Code, který považuje za nepřijatelné exportní subvence, v jejichž důsledku získá některý ekonomický aktér větší než spravedlivý („equitable“) podíl na světovém obchodu. Bylo ovšem vždy obtížné určit, nakolik bylo zvýšení podílu na světovém obchodu na úkor jiného hráče zaviněno exportní subvencí a nakolik kombinací jiných faktorů, jak ukazuje odlišný verdikt panelu GATT v případě Francie v roce 1958 a ES v roce 1981.¹⁹²

V rámci Uruguayského kola a AoA se po dohodě z Blair House rozvinuté země zavázaly ke snížení vývozní subvence nejméně o 35 % hodnoty, nebo alespoň o 21 % objemu v průběhu pěti let do roku 2000. Tento závazek byl dodržen, ale Američané dosud vydají ročně průměrně 1 miliardu USD, zatímco EU vydá na konkrétní subvence přes 4 miliardy €. Tyto částky se pochopitelně v letech 2007–2008 snížily v souvislosti se světovým růstem cen potravin, nicméně nezměnil se mechanismus jejich výpočtu.¹⁹³ Před deseti lety se výdaje EU na vývozní subvence pohybovaly na úrovni zhruba 10 mld. EUR, což tehdy odpovídalo zhruba 30% podílu na výdajích z EAGGF. V roce 2000 zatížily tyto subvence rozpočet EU ještě zhruba 5,6 miliardami €, v roce 2002 to bylo již jen 3,4 miliard € a aktuálně poklesly na 2,5 miliard €. Největší podíly na vývozních subvencích zaujímají maso a masné výrobky, mléko a mléčné výrobky, obiloviny a cukr. Celkem připadá na uvedené komodity zhruba 85 % celkových vývozních subvencí. Subvence se na tyto zemědělské komodity v posledních letech významně snížily: u mléka a mléčných výrobků se výdaje ve srovnání s rokem 1993 snížily o více než 50 % na 1,16 mld. EUR. U hovězího a telecího masa se výdaje na vývozní subvence snížily v období let 1993 až 2002 dokonce o 80 % na aktuálních 387 mil. EUR.

Některé členské země WTO poskytují garantované a státem zvýhodněné vývozní úvěry na podstatnou část realizovaného obchodu, aby si zajistily příslušné podíly na trhu v rozvojových zemích. Podle studie OECD se rozsah veřejně garantovaných vývozních úvěrů USA pohyboval v roce 1998 na úrovni 4 mld. USD prostřednictvím Exportního podpůrného programu (Export Enhancement Program – EEP) a Podpůrného mléčného programu (Dairy

---

¹⁹¹ Tamtéž, s. 329.

¹⁹² Tamtéž, s. 324.

¹⁹³ ARTIS, M.: *The economics of the European Union: policy and analysis*, 4. vydání, Oxford: OUP, 2007, ISBN 0199298963, s. 80–84.

Export Incentive Program – DEIP).¹⁹⁴ Těmito praktikami se obchod značně deformuje, a proto by tyto úvěry měly podléhat stejnému omezujícímu režimu jako ostatní formy vývozních podpor.

Rovněž cenotvorba těch státních podniků, jimž stát svěřil zvláštní práva nebo výsady, představuje narušení pravidel WTO.¹⁹⁵

Také vývoz agrárních přebytků jako tzv. „potravinová pomoc“ se může projevit na rozsahu pěstování plodin, jež jsou významné z hlediska zásobování v rozvojových zemích. Platí to zejména pro USA, které poskytují větší objem potravinové pomoci, pohybují-li se ceny na nižší úrovni a naopak menší rozsah, jsou-li ceny vyšší.¹⁹⁶

EU dodržela závazky přijaté v oblasti vývozních subvencí v rámci Uruguayského kola a usiluje o jejich další rušení. Zastává však názor, že by také všechny ostatní formy vývozních podpor měly podléhat téže disciplíně (rovné zacházení se všemi formami podpory vývozu).¹⁹⁷

6.1.4 Vyrovňovací dávka a přístup na trh (třetí pilíř AoA)

GATT 1947 umožňoval členskému státu použít dovozní omezení, i v podobě kvóty, v případě, že toto omezení slouží k omezení domácí nadprodukce.¹⁹⁸ Státy také musely udržovat minimální poměr dovozu vůči domácí produkci, aby nebylo mezinárodnímu obchodu zemědělskými výrobky zcela zabráněno. Ve skutečnosti bylo světové společenství svědkem uplatňování velkého množství netarifních omezení, která nedoprovázela omezení domácí produkce, ani nebyl uchován minimální přístup na trh. Vysvětlením bylo uplatnění protokolů z doby před vstupem, dočasných opatření, ba co víc, často se pachatel obešel zcela bez omluvy. V rámci Dillonova a Kennedyho kola chtěly především USA zavést stejná pravidla pro zemědělství, jako platila pro průmyslové výroby, tehdejší EHS nicméně chtělo vystavět pro zemědělství specifický právní rámec. K dohodě proto tehdy nedošlo.¹⁹⁹

K tomu se přidávala i podpora cen, nejčastěji používaný mechanismus CAP. Dovozní překážky zaručovaly, že domácí produkce nebude ohrožena zahraniční konkurencí. Tím se podařilo dosáhnout vysoké míry soběstačnosti ve všech vyspělých zemích, která nejen že nasýtila poptávku, ale umožnila i značný přebytek, což platilo nejen pro EU, jak jsme si

---

¹⁹⁴ KADITI, E.: *Trade agreements, multifunctionality and EU agriculture*, Brussels: CEPS, 2006, ISBN 9290796723, s. 44.

¹⁹⁵ OECD: *Agriculture and trade liberalisation: extending the Uruguay Round Agreement*, Paris: OECD Publishing 2002, ISBN 9264197095, s. 130.

¹⁹⁶ TREBILCOCK, cit. d., s. 333.

¹⁹⁷ WTO a zemědělství, s. 29.

¹⁹⁸ Čl. XI:2(c) GATT 1947.

¹⁹⁹ FAINI, R.: *Multilateralism and regionalism after the Uruguay Round*, London: Palgrave Macmillan, 1997, ISBN 031217263, s. 26.

vysvětlili v předchozí kapitole, ale i pro USA. Revolvingový mechanismus exportních subvencí snižoval atraktivitu dovozu na vyspělé trhy a vysoké směnné kurzy a politika dotovaných cen v rozvojovém světě snížila ochotu tamních farmářů investovat do rozvoje výroby a někdy i samotnou jejich vůli zemědělské výroby vyrábět.²⁰⁰

Jak již bylo řečeno, bylo to až v Uruguayském kole, kdy se podařilo uvolnit přístup na trh i pro zemědělství. Také se hojně užívalo různých netarifních opatření, např. vyrovnávacích dávek, minimální ceny, množstevních omezení. Vyjednávací strany se shodly, že nejdříve bude nutné provést tarifikaci. Tak se měla stát cla jedinou formou ochrany domácího trhu, přičemž byla zastropována na smluvně dané úrovni, která se již nesměla dále zvedat (obyčejně zhruba 100 %). Aplikace nižších cel byla možná, samozřejmě při dodržení principu nediskriminace.²⁰¹

Konkrétní dohodnuté závazky v otázce přístupu na trh byly následující:

- průměrné snížení dovozních cel o 36 % u vyspělých zemí, minimálně však 15 % u jednotlivých položek; implementační období činí 6 let
- průměrné snížení dovozních cel o 24 % u rozvojových zemí, minimálně však 10% u jednotlivých položek; implementační období činí 10 let
- minimální povinné snížení cla pro jednotlivé komodity činí 15 %
- cla dosažená na konci implementačních období budou dále obligatorně vázána
- nejméně rozvinuté země nejsou povinny dovozní cla snižovat

Vzhledem k tomu, že většina zemí zabezpečuje vnější ochranu převážně na základě množstevních omezení (kvót) a nikoliv celními opatřeními, byly zavedeny celní kvóty. Na základě AoA jsou nadále zabezpečeny celně výhodné dovozy v rámci stanovených množstevních kvót konkrétního výrobku (např. dovozy hovězího masa do EU v množství 37 800 t/rok strukturovaně ve prospěch USA, Kanady, Argentiny, Austrálie a Uruguaye), tj. v objemech, které již byly garantovány ve výchozích letech 1986/88. Pro importovaná množství výrobků v rámci příslušné kvóty byla v období let 1988/90 ponechána zvýhodněná celní sazba. Pro množství přesahující stanovenou kvótu platí vyšší celní sazba, aby se na evropském trhu čelilo tvorbě přebytků v rámci dovážených výrobků. Zvýšená cla nad rámec celních kvót se vypočítávají z rozdílu mezi domácími cenami a cenami na hranici.²⁰²

---

²⁰⁰ Tamtéž, s. 24.

²⁰¹ Tamtéž, s. 27.

²⁰² WTO a zemědělství, s. 20.

6.2 Případové studie – zásadní spory v rámci WTO

Cílem této závěrečné části bude uvést nejvýraznější a nejdůležitější obchodní spory v rámci WTO, které se nějakým způsobem dotýkají společné zemědělské politiky EU a zemědělských výrobků. Pozornost si zaslouží nikoliv ty spory, které oscilují okolo velkých obchodních objemů, ale spíše ty, které mají dobrou schopnost ilustrovat výše zmíněné rozpory mezi zásadami WTO a CAP.

Proč padla volba právě na tyto a nikoliv na jiné?

- Banánová válka představuje střet ideové koncepce udržování a podpory postkoloniálních ekonomických vazeb s myšlenkou rovnoprávnosti všech členských států WTO. Z tohoto hlediska se jedná o významný evropský ústupek požadavkům WTO.
- Spor o růstové hormony a spor o GMO mají k sobě blízko jako ilustrace jiné tradice regulace vstupů na zemědělský trh. Oba případy mají rovněž význam jako důkaz nestranné aplikace dohody SPS v oblasti, která patrně nebyla motivována obchodně, ale politicky.²⁰³
- Analýza rozvojového kola z Dauhá ukazuje na úzkou provázanost všech oblastí obchodní liberalizace, která bohužel v současné chvíli nedovoluje uvolnit obchodní bariéry, neb všichni klíčoví hráči jsou zablokováni ve svých vyjednávacích pozicích.²⁰⁴

6.2.1 Banánová válka

Banány jsou nejdůležitějším ovocem v mezinárodním obchodě (podle FAO se v roce 2006 zobchodovalo přes 17 milionů tun) a zároveň nejoblíbenějším na světě. Z hlediska hodnoty obchodované produkce jim pak patří druhé místo za citrusovnými, které se ale užívají v potravinářství méně než v jiných odvětvích. Banány jsou také velmi důležitou komoditou v rozvojových zemích, spolu s pšenicí, rýží nebo kukuřicí. Největší světoví výrobci (Indie a Brazílie) jsou minimálně zapojeni do mezinárodního obchodu, jelikož jejich export představuje pouhou pětinu světové produkce. Nicméně podíl obchodu s banány na světové

---

²⁰³ JOSLING, T., ROBERTS, D., HASSAN, A.: *The Beef Hormone Dispute and its Implications for Trade Policy*, Stanford University, 2000, k dispozici online na: <http://iis-db.stanford.edu/pubs/11379/HORMrev.pdf>, s. 8–10.

²⁰⁴ EVENETT, S.: *Reciprocity and the Doha Round Impasse: Lessons for the Near-Term and After*, *CEPR Policy Insight*, No. 11, 2008.

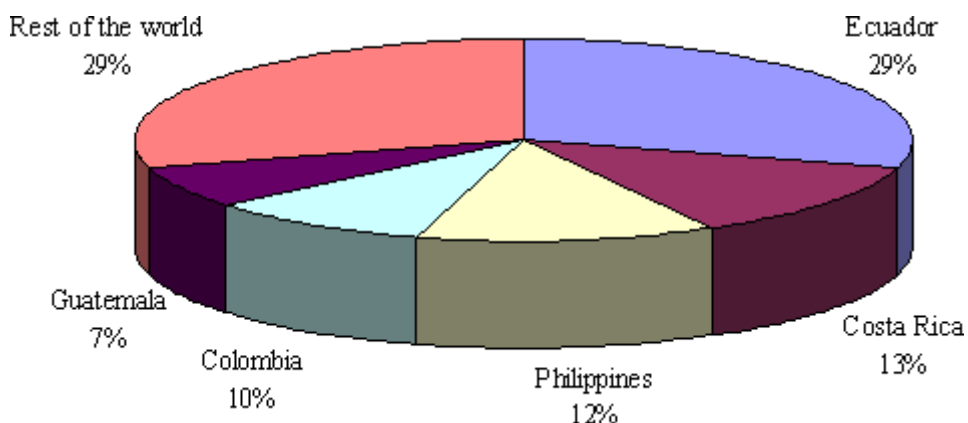
produkcí se v posledních desetiletích mírně zvýšil (z 18 % v šedesátých letech až na 22 % v roce 2006). Mezinárodní trh s banány vykazuje vysoce regionální charakter.²⁰⁵

Ve vyspělém světě jsou velice populární pochutina, přičemž největšími světovými dovozci byli v roce 2006 EU (29,2 % světového obchodu), USA (27,5 %), Japonsko (8,2 %) a Kanada (3,5 %). Přírodní charakteristiky banánovníku nicméně umožňují jeho pěstování pouze v tropických krajích, jichž je ve vyspělém světě nedostatek. Banány proto vyváží země rozvojové. Největším světovým výrobcem banánů je Indie, v exportu dominují latinskoamerické státy Ekvádor, Kostarika, Kolumbie, Guatemala, Honduras a Panama. Jejich podíl na světovém vývozu ilustruje tabulka 6.1 a graf 6.1.

Největší světoví vývozci banánů průměr za 2003–2007	průměrný roční vývoz (v milionech tun)
1. Ekvádor	4,7
2. Filipíny	1,9
3. Kostarika	1,6
4. Kolumbie	1,5
5. Guatemala	1,1
6. Honduras	0,51
7. Panama	0,36
8. Kamerun	0,26
9. Brazílie	0,21
10. Pobřeží slonoviny	0,2

Tabulka 6.1 převzata z UNCTAD, Banana Exports, k dispozici online na: <http://www.unctad.org/infocomm/anglais/banana/market.htm#exports>.

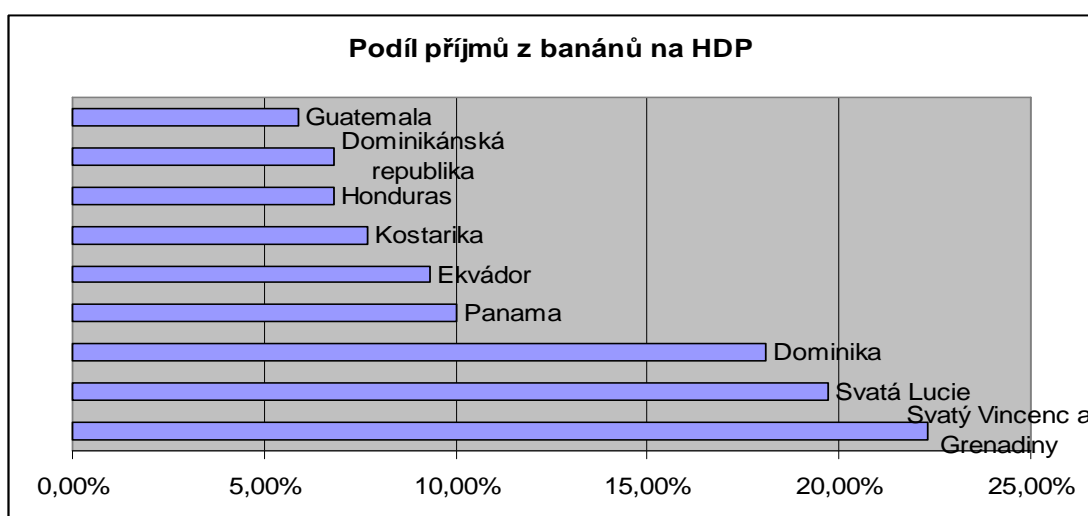
Podíly jednotlivých výrobců na světovém obchodu banány ilustruje graf 6.1

²⁰⁵ UNCTAD, Banana Exports, k dispozici online na: <http://www.unctad.org/infocomm/anglais/banana/market.htm#exports>.

Graf 6.1 převzat z UNCTAD, Banana Exports, k dispozici online na: <http://www.unctad.org/infocomm/anglais/banana/market.htm#exports>.

První čtyři státy vytvářejí téměř tři čtvrtiny obratu banánového vývozu na celém světě. Podle FAO pouhý Ekvádor pak představuje přes jednu třetinu objemu světového banánového vývozu. Analýza závislosti na příjmech z vývozu banánů nabízí také zajímavé údaje. V hlavních vývozních zemích, Ekvádoru a Kostarice, představoval v roce 2006 vývoz banánů 9,3 % a 7,7 % z celkové hodnoty vývozu. Nejvyšší úroveň závislosti na vývozu banánů lze nalézt na ostrově Svatá Lucie, Svatý Vincenc a Grenadiny a Dominika.

Graf 6.2 na základě údajů z UNCTAD, Banana Exports, k dispozici online na: <http://www.unctad.org/infocomm/anglais/banana/market.htm>.

Jak začala Banánová válka? Po druhé světové válce fungovaly na evropském banánovém trhu dva odlišné dovozní režimy. Británie a Francie udržovaly preferenční tržní režim s bývalými koloniemi v Karibiku a Africe – Britové na Jamajce, v Dominice a na ostrově Svatá Lucie, Francie pak v Kamerunu a na Pobřeží slonoviny. Státy bez koloniálních vazeb, především Německo, umožňovaly naopak dovoz bez celních nebo množství omezení. Významná role banánů jako jedné z mála exportních surovin z těchto oblastí, jejíž pěstování zaměstnávalo v 70. a 80. letech až třetinu práceschopného obyvatelstva v Karibiku, dodávala britskému a francouzskému preferenčnímu režimu nádech rozvojové spolupráce a vyjádření odpovědnosti za rozvoj dříve podřízených území i po vyhlášení jejich

samostatnosti.²⁰⁶ Stejně tak je banánový průmysl důležitý i pro zámořské oblasti Francie, kdy např. na Martiniku zaměstnává 60 % obyvatel a přispívá 47 % k HDP.²⁰⁷

Klimatické podmínky v Jižní Americe, stejně jako technologicky vyspělé americké společnosti, které tam banány pěstují, srážely výrobní náklady latinskoamerických banánových pěstitelů na polovinu těch z Karibiku a Afriky. Preferenční tržní opatření nicméně pomáhalo karibskému banánovému průmyslu přežít díky vývozu na francouzský a britský trh. V Německu měly naopak americké společnosti podíl přes 45 % banánového trhu díky bezcelnímu přístupu.²⁰⁸

Ve světle dohody z Lomé IV a utvoření jednotného trhu se prosadil názor Francie a Británie – kvóty a tarify pro jihoamerické banány a preferenční trhy pro postkoloniální banány. Do té doby vstupovaly banány na evropský trh v několika různých režimech, kdy např. Francie a Španělsko uspokojovaly poptávku ze zámořských území, Británie z karibských kolonií. Jiné státy EU-12 uplatňovaly 20% clo. Z tohoto důvodu nebyly banány vůbec předmětem vyjednávání v Uruguayském kole, neboť je nebylo třeba tarifkovat – dovozní kvóty neexistovaly.²⁰⁹

Společná tržní organizace pro banány (Common Market Organisation for Bananas – CMOB) vznikla 1. července 1993. Jako jedna z mála CMO není určena pro endogenní evropský produkt, ale pro produkt, jehož evropská spotřeba je z valné většiny pokryta dovozem a domácí výrobu banánů řeší pouze omezeně.²¹⁰

Vedle pravidel mezinárodního obchodu, kterým se budu věnovat později, upravovala CMOB i podporu banánovým plantážím uvnitř Unie, které pokrývaly poptávku zhruba z 15–20 %. Vnitřní podpůrný režim spočívá především v dotaci výrobcům ve formě prémie za tunu, která měla vyvážit případnou ztrátu příjmů. V případě potřeby je možno poskytnout i podporu doplňující. Celý unijní objem, který činí až 854000 tun, má nárok na podporu, přičemž ta je dále členěna podle oblastí produkce, dle jejich specifických potřeb. EK stanovuje výši podpory jednou ročně, podobně jako se stanovoval cenový výměr. Jelikož jsou pěstitelské oblasti především v málo vyvinutých regionech EU, výrobci mohou často čerpat i

---

²⁰⁶ DIOP, N., JAFFE, S.: "Fruits and vegetables: Global trade and competition in fresh and processed product markets", in *Global Agricultural Trade and Developing Countries*, World Bank, 2007. Dostupné online na: <http://siteresources.worldbank.org/INTGAT/Resources/GATChapter13.pdf>, s. 238.

²⁰⁷ <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/335&format=HTML&aged=0&language=en&guiLanguage=en>.

²⁰⁸ HANRAHAN, C.: *The U.S.-European Union Banana Dispute*, CRS Report for Congress, December 11, 2001, s. 4.

²⁰⁹ JOSLING, T.: *Banana wars: the anatomy of a trade dispute*, London: CABI, 2003, ISBN 085199637, s. 46.

²¹⁰ Council Regulation (EEC) No 404/93 of 13 February 1993 on the common organization of the market in bananas. Dostupné online na: http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/agricultural_products_markets/111026_en.htm.

ze strukturálních fondů. Konečně, v letech 1993 a 1994 byla v platnosti i set-aside prémie, která byla ale později zrušena. Průměrná podpora po 90. léta činila 281 ECU na tunu, což odpovídá přibližně 10000 ECU na hektar. Výše doplňkové platby pro nejméně rozvinuté regiony se pak vyšplhala na zhruba 80 ECU na tunu, tj. těsně pod 2000 ECU na hektar. Banánový režim se rovněž musel později přizpůsobit režimu cross-compliance a rozpočtovému stropu, nebyla na něj také uplatňována povinná modulace.²¹¹

Z hlediska mezinárodního obchodu byl dovoz z EU nebo ze zámořského území členského státu neomezen v linii pravidel společného trhu. Dovoz tradičních výrobců ze zemí ACP byl pak bezcelní do objemu 857000 tun. Noví vývozci ze zemí ACP byli procleni 150% clem ad valorem (stanovení celní sazby ad valorem znamená její určení procentním podílem z celní hodnoty (ceny), na rozdíl od cel kalkulovaných dle fyzického množství převáženého zboží).²¹² Dovozy z ostatních zemí spadaly pod tarifovanou kvótu TRQ na prvních 2,2 milionu tun ve výši 20 % pro země, které podepsaly s EU rámcovou dohodu o obchodu (Kolumbie, Kostarika, Nikaragua a Venezuela), přičemž pro ostatní obchodníky s banány byla TRQ ve výši 30 %. Vývoz nad kvótu byl proclen 250 %, čímž se stal na společném trhu fakticky neprodejným. Kromě kvót a tarifů v rámci režimu CMOB přidělila EU dovozní licence mezi distributory, které určené množství dále dělily. Ty byly rozděleny mezi tradiční vývozce (zhruba dvě třetiny TRQ) a dovozce z Evropy a zemí ACP (zbývající jedna třetina). Komplexní povaha dovozního režimu vyplývala především z mnohosti historických smluv a uchování mnoha ‚grandfather rights‘.²¹³

Ustavení CMOB přineslo americké společnosti Chiquita ztrátu 407 milionů USD mezi lety 1992–1994, což představuje ztrátu 40 dolarů na akcii. Obdobné ztráty utrpěla i společnost Dole. Chiquita a Dole obvinily EU z porušování pravidel volné obchodní soutěže.²¹⁴

V roce 1995 napadly režim obchodu s banány USA, Ekvádor, Guatemala, Honduras a Mexiko v rámci WTO, která k tomu účelu svolala orgán pro řešení sporů (Dispute Settlement Body – DSB; o jeho fungování viz výše).²¹⁵ Další základní problém z Banánové války spočíval v tom, zda může Washington uvalit sankce unilaterálně, bez rozhodnutí WTO. Po tradičním 15měsíčním rokování shledaly závěry šetření tento způsob regulace obchodu jako nepřijatelný s poukazem na diskriminující přidělování podílných licencí na TRQ. EU tak byla

²¹¹ ALTER, K.: Nested and Overlapping Regimes in the Transatlantic Banana Trade Dispute, *Northwestern Law & Econ Research Paper No. 05-22*, in *Journal of European Public Policy*, Vol. 13, No. 3, 2006, s. 362.

²¹² HANRAHAN, cit. d., s. 3.

²¹³ JOSLING, cit. d., s. 47 a 48.

²¹⁴ Hodnocení CMOB ze strany EK, duben 2006, shrnutí k dispozici online na: http://ec.europa.eu/agriculture/eval/reports/bananas/ex_sum_en.pdf.

²¹⁵ Shrnutí legálních aspektů k dispozici online na: http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds16_e.htm.

donucena trh s banány poprvé reformovat 1. ledna 1999 (tzv. Ruggierův kompromis podle tehdejšího generálního ředitele WTO).²¹⁶ Ten vymíňoval TRQ o objemu 2,553 milionu tun s dalšími 850000 tun pro země ACP. I tento systém před rozhodčím tribunálem neobstál, když se EU nepodařilo vyhovět námitkám WTO o nerovném přístupu na trh pro vývozce ze zemí stěžovatelů a o diskriminační preferenci pro země ACP v kontrastu s omezeními pro banány z Latinské Ameriky.²¹⁷ Orgány WTO sice uznaly, že tzv. Lomé Waiver z roku 1996 umožňuje EU výjimku z režimu MFN a NT, ale ta se vztahuje pouze na ustavení článku I GATT 1994, a nikoliv na článek XIII, kterým stěžovatelé argumentovali.²¹⁸

Arbitrážní panel WTO pak přiznal USA (domovskému státu společností, které z Latinské Ameriky banány do Evropy dovážely) kompenzaci ve výši 192 milionů USD.²¹⁹ EU se vzdala práva na další odvolání a mediaci a prohlásila, že svůj obchodní režim přizpůsobí pravidlům WTO, jejichž porušení arbitrážní panel deklaroval. V mezidobí USA uplatnily 100% clo na sadu evropských průmyslových výrobků.²²⁰

Po celý rok 2000 delegáti USA a EU diskutovali o podobě banánového obchodního režimu, který by byl v souladu s pravidly WTO.²²¹ Společný postoj navrhoval dva druhy banánových TRQ kvót: 850000 t pro země ACP a 2,2 milionu tun pro latinskoamerické banány. K nim ale EU připojila dalších 353000 t bezcelních banánů pro latinskoamerické vývozce.

Clo na banány v rámci TRQ pro Jihoameričany by činilo 75 € na tunu, zatímco banány ze zemí ACP by byly povinovány clem 300 € na preferenční tunu, což by fakticky umožnilo opět bezcelní přístup pro tyto vývozy. Kvóty by byly alokovány na základě pravidla „kdo dřív přijde, ten dřív mele“ (FCFS): ve chvíli, kdy se nákladní loď ocitne v definované vzdálenosti od břehů Evropy,²²² si musí dovážející společnost zažádat o přidělení podílu na kvótě. EU rovněž přislíbila postupnou změnu režimu kvót na režim celní, jak žádá v obecné rovině i WTO (viz tarifkace v kapitole 4.3 výše).

---

²¹⁶ http://www.wto.org/english/news_e/news99_e/dsweb.htm.

²¹⁷ <http://www.globalissues.org/article/63/the-banana-trade-war>.

²¹⁸ http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/1pagesum_e/ds27sum_e.pdf.

²¹⁹ Celá chronologie případu k dispozici online na:

http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds27_e.htm.

²²⁰ Seznam postižených výrobků k dispozici online na: <http://www.ustr.gov/releases/1999/01/ban1-14.pdf>.

²²¹ Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the Council on the 'First Come, First Served' Method for the Banana Regime and the Implications of a Tariff Only' System, Brussels COM(2000), October 4, 2000.

²²² Ve směrnici definovaná 'sailing distance' jako vzdálenost, kterou loď urazí za 24 h, tj. ve vzdálenosti jednoho dne plavby od Evropy.

V říjnu 2000 USA návrh Komise odmítly.²²³ Podstatou odmítnutí byla poukazovaná skutečnost, že rozdělení kvóty na země ACP a ostatní vývozce fakticky znamená možnost vyvážet celou jejich produkci, zatímco daleko větší objem z latinskoamerických plantáží je omezen. Podle vyjádření kanceláře delegace USA u WTO (US Trade Representative – USTR) by rovněž pokračovalo diskriminační rozlišování mezi výrobcem banánů na základě země jeho původu, což je v rozporu nejen se zásadou MFN, ale i NT. Ze zemí ACP dodávaly přirozeně společnosti evropské, zatímco Chiquita i Dole byly v držbě amerického kapitálu. USA se také opíraly o odpor všech latinskoamerických států, které, vyjma největšího vývozce Ekvádoru, neshledávaly režim FCFS jako výhodný. Američané oproti návrhu EU dávali přednost přidělování dovozních licencí na základě historického referenčního rámce z let 1990–1996), což by pochopitelně zvýšilo jejich tržní podíl. Ku cti USA nicméně v této souvislosti patří, že nevyvolaly nový spor před WTO, ale zahájily nové kolo bilaterálních jednání s Evropou.

Dohoda z dubna 2001

V dubnu 2001 dospěl obchodní spor, v jehož pozadí stáli Američané a Evropané, k částečnému rozuzlení. Podle slov dohody EU přemění své dovozní omezení na čistě celní k 1. lednu 2006. K 1. červenci 2001 ustaví EU dovozní režim na základě historických povolení, tj. z let 1994–1996, se zachováním celní preference pro exportéry z rozvojových zemí, bez ohledu na jejich členství ve skupině ACP.²²⁴ Jakmile bude nový režim spuštěn, USA se zavázaly oplátkou ukončit navýšené proclení na 192 milionů dolarů evropského vývozu do USA. Cla byla pozastavena v červenci 2001 a zcela zrušena v lednu 2002.

Dohoda sama pak vyzývá k vytvoření třech typů celních kvót. Kvóta A ve výši 2,2 milionu tun je sdružena s kvótou B (ve výši 350000 t) pod jednu celní sazbu 65 USD. Kvóta C je stanovena na 850000 t. Hlavní rozdíl spočívá v rozdělení dovozních licencí mezi společnost: v rámci TRQ je možno dovézt banány z jakékoliv země původu. Licence z kvóty C ale nemůže být použita na dovoz v rámci kvóty A nebo B a naopak. 83 % sdružené kvóty A a B bude distribuováno tradičním subjektům z referenčního období 1994–1996 podle referenčního průměrného ročního objemu dovozu. Noví dovozci pak mají nárok na zbylých 17 % z kvóty A a B. V další fázi, která bude vyhlášena rozhodnutím Rady EU a souhlasem

---

²²³ Office of the U.S. Trade Representative, *United States Position on European Commission Proposal for a First Come, First Served Licensing System for Importation of Bananas*, October 5, 2000.

²²⁴ Council Regulation (EC) No 216/2001 of 29 January 2001, amending Regulation (EEC) No 404/93 on the common organisation of the market in ananas, k dispozici online na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:031:0002:0004:EN:PDF>.

Evropského parlamentu, přesunula EK 100000 t z kvóty C do kvóty B. Zbýlých 750000 t vyhrazuje EK pro banány ze zemí ACP.

Je dosud sporné, nakolik jsou tato pravidla v souladu s WTO. Dotčené státy, zejména největší vývozce Ekvádor, se dosud nepokusily podrobit tento obchodní systém šetření v rámci WTO. Je pravděpodobné, že by WTO jejich výtky vyslyšelo, neboť na první pohled obchodní režim nerespektuje zákaz obchodní diskriminace, když určuje pro banány odlišné obchodní podmínky dle jejich původu. V minulosti se WTO kriticky vyjadřovala na adresu licenčních podmínek vývozu, ale obchodní partneři v Banánové válce dosud neobdrželi žádnou reakci na tento nediskriminační, ale licencovaný režim vývozu. Články I, odst. 4 a XIII, odst. 5 smlouvy GATT 1994 poskytují očekávaný právní základ obchodních stížností, EU nicméně v rámci dohody z roku 2001 již získala politickou podporu USA své snaze neuplatňovat zmíněné články na všechny ramifikace dohod EU-ACP. V rámci ministerské konference v Dauhá v listopadu 2001 byla EU vyjmuta z povinnosti tyto články uplatňovat, čímž byly zbořeny poslední překážky plné aplikace tohoto obchodního režimu.²²⁵ Dohoda o banánech, ač jejich hodnota představuje malý zlomek celého obrátu transatlantického obchodu, představuje důležitý signál o konvergenci postojů USA a EU v otázkách zemědělsko-obchodních sporů. Je nicméně sporné, zda její dopad na dohodu o hovězích hormonech a další kolo multilaterálního vyjednávání je omezený.

Dohoda rovněž vymezila fungování této podoby režimu do 1. ledna 2006 s tím, že EU se zavázala po tomto datu obchodovat s banány výhradně v rámci celního režimu, v duchu zásad WTO o tarifickém omezení.²²⁶

Banány byly spolu s rýží a cukrem explicitně vyňaty z režimu Everything but Arms, který umožňuje bezcelní přístup na evropské trhy výrobkům z nejméně rozvinutých zemí. V lednu 2006 tato výjimka, udělená dohodou z roku 2001, vypršela a pro banánový režim vstoupil v platnost mírně redefinovaný systém. Hlavní změny, které přináší, vycházejí spíše z potřeb komplexní reformy společné zemědělské politiky i pro výrobek, jehož poptávka se uspokojuje především z dovozu (v roce 2008 představovaly „evropské banány“ jen 17 % evropské spotřeby, s hlavními plantážemi v zámořských oblastech Francie a Španělska; v Portugalsku, Řecku a na Kypru se pěstuje méně než 2 % evropské spotřeby)²²⁷. Pěstitelé banánů v EU se měli funkčně srovnat s pěstiteli ostatních zemědělských plodin a měli být

---

²²⁵ Texty výjimek z pravidel WTO najdete pod těmito odkazy:

http://www-heva.wto-ministerial.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_acp_ec_agre_e.htm a

http://www-heva.wto-ministerial.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_ec_bananas_e.htm.

²²⁶ JOSLING, cit.d., s. 169.

²²⁷ Tamtéž, s. 174.

zařazení do systému SPS, aby byli více vystaveni působení tržních sil. Cílem reformy bylo i diverzifikovat ekonomickou základnu banánových teritorií, která jsou, jak stojí výše, na pěstování této pochutiny velice odkázána. Reforma také opouští kompenzační platby pěstitelům banánů a přesouvá prostředky do obecnějšího programu rozvoje tropických oblastí EU pod jménem POSEI.²²⁸ Z hlediska mezinárodního obchodu je hlavní změnou zrušení kvót a přechod k tarifu pro všechny banány, který se sice liší dle země původu, ale již negarantuje zemím ACP jistý podíl na evropském trhu, v duchu nových obchodních dohod EPA (viz kapitola 5.1.2 výše).

Poslední liberalizace vnějšího obchodního režimu je vyjednávána právě v těchto dnech. Je založena na rámcové Ženevské dohodě o obchodu s banány z července 2008 a v současné době se projednává její implementace do práva EU.²²⁹ Její dopady je předčasné hodnotit, nicméně očekávání analytiků se shodují na ještě větší liberalizaci dovozu banánů a snížení cel i u dalších tropických plodů.²³⁰ Podle navrhovaného řešení z Ženevy EU sníží cla banánů ze současných 176 € za tunu na 114 €, čímž eroduje současné výhodné postavení zemí ACP. Ve chvíli implementace dohody by cla spadla na 148 € a postupně by klesala po příštích sedm let. Návrh také snižuje sazby u ostatních tropických produktů dovážených do EU, jako je cukr a ananas, což ale podmiňuje podepsáním konečné dohody z Dohá. Státy ACP byly do dnešní doby celní povinnosti zbaveny, i proto tak budou jejich tropické vývozy méně konkurenceschopné. Na oplátku nabízí EU nové programy rozvojové spolupráce v hodnotě 190 milionů €, které mají napomoci v restrukturalizaci výroby a zejména exportu.²³¹ V Latinské Americe působící severoamerické společnosti pak ukončí veškeré běžící obchodně-právní spory před WTO.^{232,233}

Jak hodnotit Banánovou válku? Její hlavní dopad a to, proč se jí tak obšírně věnujeme, vyplývá ze střetu několika principů, které vedou orientaci zahraničního obchodu nejvyspělejších zemí světa. Tyto principy jsou jistě ekonomicky racionální a šlechetné, instituce WTO ale patrně nebyly načrtnuty pro řešení podobných morálně-ekonomických dilemat. Vedle užitečného testu institucionální a smluvní báze WTO představovala proto tato nejdelší a stále neukončená obchodní válka manifestaci sporu mezi rozšířenými zásadami zemědělské, obchodní, rozvojové a potažmo i zahraniční politiky EU a mezi zásadami

---

²²⁸ http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/bananas/index_en.htm.

²²⁹ Text dohody k dispozici online na: <http://www.tradeobservatory.org/library.cfm?refID=103421>.

²³⁰ <http://www.globalissues.org/article/63/the-banana-trade-war>.

²³¹ Jelikož zisk EU z vstupních banánových cel představuje příjem v řádu 400 milionů €, je možno považovat tuto pomoc za nepříliš velkorysou. Viz <http://ictsd.org/i/news/28045/>.

²³² <http://www.ft.com/cms/s/0/a3a62ddc-d3a7-11de-8caf-00144feabdc0.html>.

²³³ DSB News, January 2009, http://www.wto.org/english/news_e/news09_e/dsb_20jan09_e.htm.

nediskriminace, které jsou tolik drahé WTO. Princip komunitární preference, který byl v této souvislosti rozšířen na historicky spjatá území, zde utrpěl další válečný šrám na bojišti vymezeném pravidly WTO. Předmětem sporu sice nebyla domácí podpora výroby banánů v EU, která i tak neohrožuje postavení stěžovatelů na světovém trhu a není vyvážena, je ovšem pravděpodobné, že i ta bude podrobena stížnostem ze strany velkovýrobců a vývozců banánů.²³⁴

Má nicméně i další, méně čitelné dopady. Zvýšení latinskoamerického a potažmo severoamerického podílu na evropském trhu s banány může mít drastické dopady na ekonomický rozvoj karibské oblasti a banánových pěstitelů v Africe. Hlavní prospěch budou mít velké plantáže ve Střední a Jižní Americe a americké společnosti, které na nich hospodaří. Náročné tropické podmínky a nedostatečná infrastruktura, kvalita pracovní síly, organizace práce a konečně i izolovaný ostrovní charakter karibských ekonomik způsobuje pochopitelné vyšší náklady na produkci, které se evropské státy snažily kompenzovat preferenčním režimem. Ač je odsouzeníhodné, pokud by tento výhodný vztah měl být považován za nástroj postkoloniálního ovlivňování, není možné popřít, že působil ekonomické přínosy. Je ale na místě namítnout, že restrukturalizace ekonomické základny těchto často velice chudých států je nezbytná a je naopak chvályhodná snaha EU kompenzovat výpadek příjmů z banánového vývozu další finanční podporou rozvojových projektů.

Je také nutné povšimnout si složení sporných bloků. Ač šlo ve skutkové podstatě o spor latinskoamerických států s Evropou, na stranu těch prvních se přidaly Spojené státy a byly to právě Američané, kteří uplatnili trestné clo na evropský vývoz, ač šlo o spor jiných aktérů. Pozoruhodné je i zapojení vývozců z ACP ve formě statutu tzv. zainteresované země, který dovoluje být blíže šetření panelů WTO a získat více informací. Země ACP viděly zcela správně, že jakékoliv narovnání podmínek pro ostatní vývozce způsobí těžké ztráty jejich zájmům. Spor o banány se tak transformoval ve střetnutí dvou obchodních bloků, kdy na jedné straně stál zájem Evropy o rozvoj chudých zemí ACP i za cenu dražších banánů a na straně druhé neméně oprávněný zájem amerických společností na svobodném přístupu na bohatý evropský banánový trh.

6.2.2 Spor o růstové hormony

V druhé polovině 90. let vrcholila na společném zemědělském trhu EU panika z nákazy tzv. nemocí šílených krav, BSE. V EU tlak veřejného mínění a vědecké poznatky evropských vědců přivedly Komisi k zákazu dovozu masa, které obsahovalo syntetické hormony, podle

---

²³⁴ http://www.wto.org/english/news_e/news09_e/dsb_20jan09_e.htm.

dohody SPS. Dle dikce dohody SPS je podobné opatření možné v případě, že existuje nezpochybitelné vědecké přesvědčení o škodlivosti popisované látky v potravě. Vědecká analýza hormonálních aditiv je nicméně vždy statistická, proto její výsledky nemůžou být z metodologického hlediska nikdy nezpochybitelné. Argumentace se proto opírala především o hodnocení, jaká míra vědeckého souhlasu umožňuje státu aplikovat opatření dohody SPS. V Kanadě a USA se tyto hormony používaly v masovém měřítku v posledních 20 letech, přičemž jejich výzkum probíhal již od předválečné doby. Jejich dlouhodobé užívání považovaly oba státy za dostatečnou vědeckou záruku neškodnosti.²³⁵

Oproti tomu rozhodnutí EU o ochraně trhu s hovězím masem nespadlo z nebe a není možné jej považovat za čistokrevný protekcionismus. EU měla již od 80. let opatření, která účinně omezovala dovoz hovězího masa ze Severní Ameriky a používání hormonů na vnitřním trhu. Hlavním hlasem, který volal po omezení dovozu, byli evropští spotřebitelé, nikoliv výrobci. Již 70. léta zažila skandály, z nichž byla růstová aditiva podezřívána. V severní Itálii druhé poloviny 70. let se například vyšetřovaly vývojové změny u starších školních dětí, které některé studie přičítaly právě protiprávně přidávaným růstovým hormonům v hovězím masu školních jídel. Podezření se nicméně nepotvrdila, stejně jako v případě domnělého používání syntetických hormonů v dětské potravě v roce 1980. Veřejné mínění bylo tak vůči uměle obohacovanému masu více než skeptické.²³⁶

Do 80. let byly přidávané hormony zcela zakázány v Itálii, Dánsku, Nizozemsku a Řecku. V Německu platilo omezení jen na exogenní, tj. syntetické hormony. Ostatní státy EU jejich užití povolovaly, především Francie a Británie, kde byla živočišná výroba vysoce mechanizována. Tlak lobbistických skupin evropských spotřebitelů ale přivedl EU k regulaci užívání hormonů, nejprve nařízením Rady v roce 1981 o zákazu stilbenů a thyrostatik a pak v roce 1981, kdy vznikla studie o dopadech estradiolu, testosteronu, progesteronu, trenbolonu a zeranolu na lidské zdraví. Ač nedisponovaly jednoznačným vědeckým aparátem, nátlakové skupiny spotřebitelů v 80. letech několikrát účinně přesvědčily Evropský parlament, aby užívání hormonů omezil. Hlavním argumentem byl princip předběžné opatrnosti. Podle něho by měli dovozci nejdříve dokázat, že jejich hovězí maso je neškodné, než by jim mělo být umožněno je v Evropě prodávat.²³⁷

Spotřebitelský bojkot telecího masa, které bylo vyrobeno za použití syntetických hormonů, pak vyústil v dramatický pokles jeho ceny v celé Evropě. Intervenční mechanismus,

---

²³⁵ JOSLING, T., et. al.: *The Beef Hormone Dispute and its Implications for Trade Policy*, s. 13.

²³⁶ GOODBUM, K.: *EU food law: a practical guide*, Cambridge: Woodhead Publishing, 2001, s. 52.

²³⁷ Tamtéž, s. 54–55.

který v tu chvíli musel vykoupit značné množství masa, způsobil komunitárnímu rozpočtu značné ztráty, zhruba ve výši 10 milionů ECU.²³⁸

Uložení obecného zákazu bylo podpořeno Evropským parlamentem, který v 80. letech požadoval všeobecný zákaz. Takové deklarace sice neměly právní váhu, ale EP, v roce 1979 poprvé přímo volený, se tu téměř poprvé projevil jako politická protiváha mezivládní Radě a Komisi. Rada byla v tu dobu rozdělena podle toho, kdo hormony povoloval a kdo je regulovat. Komise se z důvodu hrozby veta strachovala navrhopvat legislativu a pouze vydávala vědecká doporučení a upozorňovala na dopady na mezinárodní obchod. Svou roli v této otázce hrály i zemědělské a farmaceutické zájmové skupiny, které se bály zvýšených nákladů na produkci v případě omezení používání hormonů, a tím i snížených zisků. Proto doplňuje v roce 1986 původní směrnici směrnice další, která specifikuje postupy provádění kontrol zemědělských výrobců, zda v nich nedochází k používání hormonů. V roce 1988 pak, po soustavném tlaku spotřebitelských zájmových organizací, přichází směrnice 88/146/EEC o zákazu používání některých látek s hormonálním účinkem. Tento zákaz omezuje používání přirozených hormonů k léčebným účelům, zakazuje použití syntetických hormonů a zakazuje dovoz živých zvířat a masa ze zvířat, kterým byly podány hormony, přičemž vešel v platnost 1. ledna 1989. Zákaz pokrýval maso a masné výrobky ze zvířat ošetřených šesti růstovými hormony, které jsou schválené pro použití ve Spojených státech, tj. estradiol, testosteron, progesteron, hranol, trenbolonacetát a melengestrolacetát. Nařízení o hormonech pak v dubnu 1996 shrnula rámcová směrnice 96/22/EC o zákazu používání některých látek s hormonálním nebo tyreostatickým účinkem. Jelikož valná část z USA a Kanady dováženého hovězího masa byla těmito hormony opatřena, znamenalo to faktický zákaz dovozu hovězího z těchto zemí, čímž utrpěli američtí vývozci značnou újmu.²³⁹ Argumentem EU o omezení dovozu z USA a Kanady byla především obava, že americké podniky nedokážou efektivně zaručit, které masné výrobky byly hormonálně ošetřeny a které nikoliv, z důvodu jejich masového používání.²⁴⁰

V reakci na evropský zákaz dovozu z 80. let nejprve Američané uplatnili opatření Dohody o technických bariérách obchodu, které bylo součástí tokijského kola GATT. 1. ledna, dne, kdy směrnice 86/469/EEC vstoupila v platnost, uvalili USA 100% clo *ad valorem* na určitou část evropského vývozu v hodnotě 93 milionů USD. Toto celní opatření zůstalo v

---

²³⁸ BUREAU, J., MARETTE, S., SCHIAVINA, A.: Non-tariff trade barriers and consumers' information: The case of the EU-US trade dispute over beef, *European Review of Agricultural Economics*, Vol., No. 1998, s. 430.

²³⁹ ECHOLE, M.: *Food safety regulation in the European Union and the United States: Different Cultures, Different Laws*, 4 Colum. J. Eur. L. 1998), s. 528.

²⁴⁰ JOSLING, ROBERTS, HASSAN, cit. d., s. 9.

platnosti až do května 1996. Jiné opatření jim ani GATT neumožňoval, neb do něj zemědělství a s tím související sanitární a fytosanitární opatření vůbec nebyla zahrnuta.

Po vzniku WTO obě strany sporu předstoupily před WTO s žádostí o zprostředkování smíru. V dubnu 1996 zažádali Američané o ustavení panelu Orgánu řešení sporů (dále jen DSB), který měl o oprávněnosti evropského omezení rozhodnout. K nim se přidala Kanada, Austrálie a Nový Zéland, státy s vysoce mechanizovanou zemědělskou výrobou a velkým vývozem hovězího.²⁴¹ Vedle argumentu o porušení dohody SPS (viz výše, kapitola 4.3.3) poukázali Anglosasové na „terapeutické“ použití hormonálních přísad v EU, jehož míra přesahovala použití hormonů v USA.

V srpnu 1997 DSB vyjádřil svůj nesouhlas s postupem EU, především na základě dohody SPS. Podle WTO nebyl evropský zákaz povolený především proto, že nebyl založen na mezinárodních vědeckých standardech nebo doporučeních (čl. 3.1 SPS), nezval v potaz metodologii mezinárodních organizací v oblasti zdraví zvířat (čl. 5.1 SPS) a představoval pokoutnou snahu omezit mezinárodní obchod zemědělskými výrobky (v originále disguised attempt at restriction – čl. 5.5 SPS).²⁴²

EU se pochopitelně vůči verdiktu DSB odvolala. V únoru 1998 odvolací orgán potvrdil původní nález DSB ve smyslu porušení dohody SPS, nicméně neodpověděl na otázku, zda jsou růstové hormony zdravotně škodlivé. Ponechal v tomto smyslu Evropanům čas vyzkoumat jejich dopad, přičemž lhůta byla vymezena do 13. května 1999. Ve stanoveném čase EU nestihla požadovaný výzkum provést a vedena principem předběžné opatrnosti ponechala zákaz v platnosti do doby publikace výzkumných výsledků. V reakci na to USA opět uvalily 100% zvýšené clo na evropské výrobky k červenci 1999.²⁴³

V těchto a následujících letech se EU stále snažila vědecky obhájit svůj zákaz, přičemž první publikovaná studie ze sklonku r. 1999 poukázala na podezřelé karcinogenní účinky estradiolu-17 β . Tato studie také potvrdila výše uvedený metodologický poznatek o nemožnosti nepochybně dokázat škodlivost či bezpečnost ostatních hormonů na současné úrovni vědeckého poznání. Vědecké důkazy o škodlivosti estradiolu-17 β pak byly v roce 2003 komisí vydány za požadované vědecké zhodnocení vlivu hormonů na zdraví

---

²⁴¹ WTO, “European Communities—Measures Concerning Meat and Meat Products (Hormones),” Dispute DS26, http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds26_e.htm. Kanada se přidala se sporem Dispute DS48.

²⁴² KERR, A., HOBBS, W.: The North American-European Union Dispute Over Beef Produced Using Growth Hormones: A Major Test for the New International Trade Regime, in *The World Economy*, Vol. 25, pp. 283-296, 2002, s. 290.

²⁴³ EC-Hormones dispute, k dispozici online na: http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/1pagesum_e/ds26sum_e.pdf.

spotřebitelů, a tím naplnily požadavky WTO podle článku 5.7 SPS.²⁴⁴ Směrnice z téhož roku pak revidovala zákaz hormonů tím, že trvale zakázala estradiol-17 β a podmíněčně zakázala ostatních pět hormonů do doby, než bude prokázána jejich neškodnost.²⁴⁵

Obchodní a vládní kruhy USA přesvědčení EU trvale zpochybňují. Poukazují na statistickou nemožnost dokázat naprostou neškodnost chemické látky (i voda může být ve velkém množství nebo pro alergiky jedovatá)²⁴⁶. Rovněž hovoří o množství studií v USA i EU, které rozporují poznatky, jimiž se EK řídí.

EK se naopak v duchu přesvědčení o oprávněnosti svého zákazu snaží o odplatu vůči (podle EU) neoprávněným obchodním omezením USA a Kanady, jelikož na ně již po roce 2003 není právní nárok.²⁴⁷ V listopadu 2004 zažádala s WTO jako svědkem USA o zrušení zvýšeného tarifu s ohledem na jeho nesoulad s ustanovením WTO a s ohledem na to, že již směrnice kritizované v roce 1999 revokovala.²⁴⁸ V roce 2005 pak vyvolala nový spor před WTO se stížností na obchodní diskriminaci ze strany USA a Kanady. DSB odmítalo vydat zprávu až do roku 2008 s ohledem na složitost a závažnost projednávaného tématu, včetně zásadního postavení jako zkoušky fungování dohody SPS.

Ve své závěrečné zprávě z března 2008 se panel pozastavil nad chováním všech třech aktérů sporu ve formálních, administrativních i procedurálních otázkách. EU byla kritizována za nedostatečný vědecký průzkum rizik hormonů, Severoameričané pak za udržování nepřiměřených obchodních sankcí i v případě upřímné (v dikci WTO) snahy EU příčiny sporu odstranit. Všichni tři pak porušili ustanovení WTO o řešení sporu při uvalení jednostranných sankcí bez posvěcení WTO.²⁴⁹

Není překvapivé, že všichni aktéři podali vůči tomuto rozhodnutí odvolání kvůli procedurálním pokleskům. V říjnu 2008 se odvolací těleso usneslo na smíšeném a dosti

---

²⁴⁴ Delegation of the European Commission to the USA, "EU complies with WTO ruling on Hormone beef, calls on US and Canada to lift trade sanctions," Press Release EU/NR 61/03, October 15, 2003, http://www.eurunion.org/eu/index.php?option=com_content&task=view&id=2077&Itemid=58.

²⁴⁵ Článek 5.7 SPS stanoví, že „signatářské státy se musí snažit získat dodatečné informace k objektivnímu vyhodnocení rizik sanitárních a fytosanitárních opatření, tedy v rámci přiměřené lhůty“. viz text dohody na http://www.wto.int/english/tratop_e/sps_e/spsagr_e.htm.

²⁴⁶ United States—Continued Suspension of Obligations in the EC-Hormones Dispute, WT/DS320, First Written Submission of the United States of America, August 8, 2005, k dispozici online na: http://www.ustr.gov/assets/Trade_Agreements/Monitoring_Enforcement/Dispute_Settlement/WTO/Dispute_Settlement_Listings/asset_upload_file331_7903.pdf.

²⁴⁷ EC Communication, "EU complies with WTO ruling on hormone beef and calls on USA and Canada to lift trade sanctions," October 15, 2003, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2004/april/tradoc_113909.pdf.

²⁴⁸ WTO, "United States—Continued Suspension of Obligations in the EC-Hormones Dispute," Dispute DS320, http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds320_e.htm. Jako členové NAFTA se připojila Kanada a Mexiko v rámci Dispute DS321.

²⁴⁹ JAMES, S.: *Lessons from the Hormone Dispute*, CIES Policy Discussion Paper, Nedlands: University of Western Australia, February 2000, s. 8.

nečitelném rozhodnutí, které sice povolovalo dosavadní sankce USA a Kanady, ale rovněž povolovalo EU udržovat současný režim zákazu hovězích hormonů. Rozhodnutí revidovalo názor první instance DSB o nekompatibilitě stěžovaných směrnic EU s právem WTO, čímž potvrdilo právo EU na formulaci vlastních principů zdravotní nezávadnosti potravin. Těleso rovněž uložilo znesvářeným stranám ustavit společný vědecký panel dle čl. 21.5 Dohody o řešení sporů uvnitř WTO, který měl poskytnout odpověď na tuto otázku. EU v prosinci s ustavením tohoto panelu souhlasila, když požádala USA a Kanadu o konzultace v této oblasti.²⁵⁰ Vznik panelu nicméně na začátku ledna 2009 narušilo oznámení US Trade Representative o revizi seznamu výrobků s clem 100 %. Jako jednu se svých posledních rozhodnutí v úřadu amerického pověřence pro mezinárodní obchod rozšířila Susan Schwabová tento seznam, což vyprovokovalo EU k prohlášením o zbytečné eskalaci sporu, jelikož nové sankce postihují daleko větší část evropského vývozu, než by odpovídalo ztrátám na vývozu americkém. Vyjednávání s Obamovou administrativou a jejím novým obchodním vyslancem Ronem Kirkem v první polovině roku 2009 již pokrok nepřinesla, přes optimistické deklarační všech vyjednávačů.²⁵¹

Jakou roli hraje spor v diskusi o vlivu WTO na formulaci zemědělské politiky EU a jejích zahraničně-obchodních ramifikací?

Rozhodnutí WTO a především výrok odvolacího tělesa ukazuje na posun v právní praxi řešení sporů na půdě WTO. Zatímco dříve bylo hlavní důkazní břemeno na stěžovateli (bylo v jejich zájmu prokázat, že narušitel porušuje nařízení WTO), nyní, v duchu metodologického opatření dohody SPS, bylo důkazní břemeno přeneseno na pachatele. Jelikož je uvalení SPS omezení podmíněno nezpochybnitelnými vědeckými důkazy o škodlivosti pozorované látky, bylo v této chvíli na Evropské unii, aby své kroky vědecky obhájila. Někteří autoři pak poukazují na postupnou tendenci odvolacího tělesa naslouchat více pokladům domnělého pachatele prohrěšku vůči zásadám WTO v situaci, kdy chybí jednoznačný vědecký konsensus na zdravotních dopadech dané přísady nebo výrobní procedury. Tím se teoreticky otevírají dveře pro flexibilnější uvalování opatření na základě dohody SPS.²⁵²

Pro CAP zde vidíme velký dopad ve dvou rozměrech: Hlavní argumentem pro dramatické zpřísnění kvality hovězího masa nebyly ani tak přísné vědecké poznatky, ale pokles tržní ceny hovězího masa při poklesu evropské poptávky, který stál intervenční

---

²⁵⁰ Recourse to Article 21.5 of the DSU by the European Communities, Request for Consultation, k dispozici online na: [http://www.worldtradelaw.net/cr/ds48-21\(cr\).pdf](http://www.worldtradelaw.net/cr/ds48-21(cr).pdf).

²⁵¹ "Obama Officials to Review Hormone Retaliation Change, Feed Ban Rule," *Inside U.S. Trade*, January 28, 2009.

²⁵² "Burden of Proof in Compliance Cases Unclear in Hormone Ruling," *Inside US Trade*, October 31, 2008.

rozpočet značné sumy. Nedokonalost mechanismu podpory cen se tak ukázala ve své nahotě a obava z příštích výkyvů spotřebitelského zájmu, vyvolaných strachem ze zdravotních dopadů potravin, přispěla také k jeho postupnému upouštění.²⁵³ Vedle toho vidíme i postupný nárůst zájmu spotřebitelů o kvalitu potravin. Ač byla reakce možná přehnaná a vědecké studie škodlivost zmíněných hormonů nedokážou potvrdit, ani vyvrátit, regulace evropského zemědělství musela od konce 80. let brát v potaz i tyto aspekty zemědělské výroby. Modulace podpory zemědělství do podpory venkova a snaha podmínit čerpání dotací z CAP splněním přísných hygienických a zdravotních standardů cross-compliance je jednou z ilustrací zařazení těchto aspektů do evropského zemědělského diskursu.²⁵⁴

6.2.3 Geneticky modifikované potraviny, spor od roku 2003

Rozdíly mezi regulací geneticky manipulovaných potravin v USA a v EU představují hrozbu i reálnou překážku vzájemnému zemědělskému obchodu. I zde se zobrazuje ideový rozdíl mezi přístupem EU a USA, stejně jako v případě sporu o hovězí hormony. Zatímco v USA se dává přednost vítězství trhu nad přílišnou regulací, EU se řídí principem předběžné opatrnosti a raději ponechá na dodavateli, aby prokázal nade vši pochybnost zdravotní nezávadnost výrobku. Vědeckou metodologií přírodních věd nicméně nejde nad vši pochybnost prokázat žádná skutečnost.²⁵⁵

Široké používání geneticky manipulovaných potravin americkými potravináři a velký podíl na vývoz určené produkce je činí velice citlivé na změny regulace mezinárodního obchodu s touto podskupinou zemědělských výrobků.²⁵⁶ Američané uvádějí, že díky GMO mohou snížit své náklady, zvýšit kvalitu produkce, zefektivnit výrobu a zároveň ochránit úrodu před škůdci a nemocemi. Mezi další vychvalované aspekty GMO patří jejich vyšší výnos, který při jejich masovém použití dokáže nasycit masy rozvojového světa. Američtí spotřebitelé tyto přínosy uznávají a důvěřují federální kontrole kvality a nezávadnosti potravin.²⁵⁷

---

²⁵³ JOHNSON, R., HANRANHAN, C.: *The U.S.-EU Beef Hormone Dispute*, Washington: Congressional Research Service, May 5, 2009, k dispozici online na: <http://www.nationalaglawcenter.org/assets/crs/R40449.pdf>.

²⁵⁴ JOSLING, T., ROBERTS, D., HASSAN, A.: s. 50.

²⁵⁵ POLLACK, M.: "Political Economy of Transatlantic Trade Dispute" in *Transatlantic Economic Disputes*, s. 76.

²⁵⁶ AHEAM, R.: *Trade Conflict and the U.S.-EU Economic Relationship*. Congressional Research Service, April 11, 2007, k dispozici online na: <http://www.nationalaglawcenter.org/assets/crs/RL30732.pdf>.

²⁵⁷ JOSLING., cit. dílo, s. 18.

Spojené státy obhospodařovaly v roce 2007 50 % z 114,3 milionu hektarů vysázených GMO na celém světě.²⁵⁸ V roce 2008 92 % celé produkce sóji, 86 % bavlny a 80 % kukuřice v USA představují GMO, určené především k potírání škůdců, plevelu a hmyzu.²⁵⁹ Produkce GMO není oddělena od produkce konvenčních odrůd. Vstup GMO na trh je v USA jednodušší než v zahraničí.²⁶⁰

Oproti tomu uznávají v Evropě spotřebitelé, ochránci životního prostředí a někteří vědci, že dlouhodobá neškodnost GMO není ověřitelná a dosud vědecky podložená. Z historických důvodů, o nichž jsem již hovořil v předchozí kapitole 6.2.2, jsou Evropané citlivější vůči dopadům potravin na lidské zdraví. Umělé a nepřírodní přísady důvěru evropského trhu vůči potravinám již od 70. let nijak nezvyšují, ač je paradoxní vysoce selektivní povaha jejich nedůvěry.

EU zavedla zvláštní mechanismus pro schvalování GMO a pro označování výrobků z nich odvozených. V současné době je klíčovým opatřením směrnice 2001/18 (ve znění z července 2003), která vysvětluje postup pro hodnocení dopadu GMO na lidské zdraví a environmentální rizika před uvolněním výrobku do oběhu nebo na trh.²⁶¹ Před reformou v roce 2003 byl příslušný orgán v členském státě EU, kde má být výrobek schválen, zodpovědný za posouzení jeho bezpečnosti, a pokud ji shledal dostatečnou, oznámil výsledek ostatním členským státům, čímž otevřel výrobku cestu k uvedení na trh v celé EU (s možností zásahu na úrovni Unie v případě, že by jeden členský stát s rozhodnutím nesouhlasil). Pozměněná směrnice stanoví princip „one-door-one-key“, kdy Evropský úřad pro bezpečnost potravin (European Food Safety Agency – EFSA) vyšetří veškerá vědecká rizika a komunikuje s veřejností. Poté Rada ministrů EU rozhodne, zda schválit či neschválit uvedení GMO na trh. Předpis dále zmocňuje Komisi rozhodnout v případě, že se Rada na stanovisku neshodne po dobu tří měsíců.²⁶²

Jak proběhl obchodní spor mezi USA a EU o GMO? V roce 1999 ustavila Evropská unie neformální moratorium na nové geneticky modifikované výrobky v jejich dovozu na trh, spolu s přísnými a administrativně náročnými pravidly označování geneticky manipulovaných potravin. Uvádí se, že toto moratorium způsobilo americkému vývozu roční ztrátu v

---

²⁵⁸ ISAAA Brief 37-2007, *Global Status of Commercialized Biotech/GM Crops: 2007*, k dispozici online na: <http://www.isaaa.org>.

²⁵⁹ USDA, Economic Research Service website, *Adoption of Genetically Engineered Crops in the U.S.*, k dispozici online na: <http://www.ers.usda.gov/data/BiotechCrops/>.

²⁶⁰ HANRANHAN, C.: *Agricultural Biotechnology: The US-EU dispute*, Congressional Research Service, January 28, 2009.

²⁶¹ EU's Directive on the release of genetically modified organisms, k dispozici online na: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l28130.htm>.

²⁶² POLLACK, cit.d., s. 78.

odhadované výši 300 milionů USD. Po několik prvních let fungování režimu se Američané zdrželi kritiky v rámci WTO, neb jim, ve světle sporu o hovězí hormony, připadala neúčinná. V květnu 2003 se ale na jejich stranu přidala i Argentina a Kanada, státy, které se rovněž cítily ohroženy faktickou evropskou blokádou dovozu GMO. V té době totiž Evropský parlament ratifikovat Protokol OSN o biotechnologické bezpečnosti, globální úmluvu o regulaci obchodu geneticky modifikovanými potravinami. Na jeho základě mohli všichni signatáři zakázat dovoz GMO v případě obavy o jeho zdravotní nezávadnost. Protokol rovněž zavádí povinné a jednotné značení genetického obsahu v potravinách. Vedle toho má také rozvojový dopad, když umožňuje chudým a hladovějícím státům rozhodnout se mezi ekonomickými přínosy a potenciálními zdravotními riziky dovozu dané potraviny.

USA ale protokol nepřijaly, jelikož federální vláda nemá žádné právní nástroje, jak zaručit jednotné značení GMO. Dle amerických hygienických a zdravotních předpisů nenesou GMO žádná zdravotní rizika, je proto zbytečné je zvláště označovat, a tak ostrakizovat. Jelikož USA potraviny neznačí, nemělo by to být dovoleno ani ostatním státům světa, aby nebyly americké vývozy diskriminovány.

V květnu 2004 EU částečně zmírnila toto moratorium, když povolila vstup na vnitřní trh jedné variantě upravené kukuřice, některé členské státy EU však stále ponechaly v platnosti původní všeobecný zákaz, což jim dovolovalo přechodné období v rámci této právní normy. Nová pravidla označování GMO, která se týkají jak potravin, tak i krmiva, vyžadují označení všech výrobků s obsahem GMO větším než 0,9 %. Označování je rovněž nutné u produktů, které byly odvozeny z GMO, avšak obsah GM již nemusí být zjistitelný (např. sójový olej vyrobený z geneticky modifikované sóji).²⁶³ Prahovou hodnotu pro přítomnost neschválených GMO představuje 0,5 % za předpokladu, že geneticky modifikované organismy byly hodnoceny jako bezpečné pro lidské zdraví a životní prostředí v příslušných vědeckých výborech nebo EFSA. Tato částka byla stanovena na 3 roky.²⁶⁴ Zvířata krmená geneticky modifikovaným obilím označena být nemusí, stejně jako maso a mléko z nich.

Opatření o sledovatelnosti, která stanoví nařízení 1830/2003 o sledovatelnosti a značení GMO, stanoví, že všechny firmy, které s GMO manipulují, musí vést přesné záznamy o cestě z farmy ke spotřebiteli.²⁶⁵ Zároveň vyžadují oddělení konvenčních a manipulovaných potravin

---

²⁶³ Celé znění normy o označování GMO k dispozici zde: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2003/l_268/l_26820031018en00240028.pdf.

²⁶⁴ http://ec.europa.eu/food/food/biotechnology/evaluation/index_en.htm.

²⁶⁵ Regulation (EC) No 1830/2003 of the European Parliament and of the Council of 22 September 2003 concerning the traceability and labelling of genetically modified organisms and the traceability of food and feed products produced from genetically modified organisms, k dispozici online: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003R1830:EN:HTML>.

tak, aby nedošlo nikde v pěstebním ani výrobním procesu ke kontaminaci jedněch druhými. USA argumentovaly, že toto opatření je otevřeně diskriminační, neb považuje GMO za škodlivější než konvenční potraviny, což je v rozporu s přesvědčením amerických úřadů. Mnoho amerických pěstitelů a dodavatelů se ze strachu z problému rozhodlo raději své výrobky, ač zcela konvenční, na trhu v EU vůbec neuvádět, čímž byl opět narušen mezinárodní obchod.

První geneticky modifikovaná potravina schválená k uvedení na trh EU od roku 1999 byla konzervovaná kukuřice v květnu 2004.²⁶⁶ Ačkoliv řada dalších biotechnologických produktů byla od té doby schválena, samotný proces zůstává netransparentní a kontroverzní. Rozporuplné udělování dovozních povolení odráží nejednotu evropských ministrů zemědělství v otázce GMO. V důsledku toho bylo uděleno schválení Evropskou komisí v případech, kdy tak ministři neučiní. Krom toho, pět evropských států (Rakousko, Francie, Německo, Řecko a Lucembursko) udržovalo stále všeobecný zákaz na základě special safeguard mechanismu a Komise neměla žádné páky, jak jejich rozhodnutí zvrátit.²⁶⁷

Stěžovatelé z USA, Kanada a Argentina proto ve sporu pokračovali. V únoru 2006 publikoval k této kauze vytvořený DSB zprávu, ve které nároky stěžovatelů podpořil. Vedle stvrzení existence de facto moratoria (jehož existence nebyla v souladu s články 5.1 a 2.2 smlouvy SPS, jelikož se jednalo o opatření k oddálení nebo zpoždění udělení souhlasu ke vstupu na trh, nikoliv o opatření chránící zdraví obyvatelstva)²⁶⁸ poukázal i na umělé zpoždění udělování vstupních povolení (porušení článku 8 smlouvy SPS) a na skutečnost, že vědecké důkazy, které by teoreticky mohly podpořit opatření v rámci smlouvy SPS, jsou nedostatečné a nikoliv nepochybné.²⁶⁹ Special safeguard measures, jimiž některé členské státy EU omlouvaly své zákazy GMO, nebyly uznány za souladné s pravidly WTO, AoA nebo SPS.

Představitelé EU opáčili, že jejich opatrný přístup ke schvalování nových GMO je vyžadován evropskými občany a spotřebiteli. Rovněž poukázali na svoji dobrou evropskou bruselskou vůli, když výrazně urychlili schvalovací proces. Jeho vpravdě hlemýždí tempo bylo rovněž předmětem americké stížnosti. Po výše zmíněné kukuřici Syngenta Bt-11 byl pak povolen dovoz i varianty NK603 pro využití jako potravina a krmivo, kukuřice Pioneer 1570 pro výživu zvířat a 17 dalších variant GMO z produkce biotechnologické firmy Monsanto pro použití v průmyslové výrobě.

---

²⁶⁶ http://ec.europa.eu/food/food/biotechnology/index_en.htm.

²⁶⁷ <http://www.euractiv.com/en/trade/europe-biotech-bans-wto-firing-line/article-152393>.

²⁶⁸ http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/1pagesum_e/ds291sum_e.pdf.

²⁶⁹ http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds291_e.htm.

Rozdílné pohledy Ameriky a Evropy na problematiku GMO domněle odrážejí skutečnost, že Američané mají menší strach z moderních zemědělských technologií, nebo že více důvěřují svým regulátorům a úřadům. Průzkumy důvěry v GMO a v hlídací psy jejich dodržování v USA a EU ovšem vykazují smíšené výsledky. Podle výzkumu ERS vyjadřují američtí spotřebitelé obecně nedůvěru vůči GMO, přičemž jediný rozdíl mezi statistikou v EU a USA je v míře nedůvěry.²⁷⁰ Nedůvěru Evropanů samozřejmě zvyšují i nedávné problémy hovězího masa, o kterých jsem referoval v předcházející kapitole, a epidemie kulhavky a slintavky z přelomu tisíciletí.

K nim se přidává krize s vysokým množstvím dioxinů, které bylo v roce 1999 detekováno v Belgii v masných výrobcích a vejcích. Všechny tyto krize přispěly k „upadající důvěře v regulátory trhu,“ uvádí zpráva Pew Charitable Trust's Initiative on Food and Biotechnology z roku 2005. Ač GMO nebyly součástí těchto potravinových skandálů, podezření vůči moderním zemědělským metodám přetrvává. I skupiny ochránců životního prostředí v EU, jako jsou Green Peace a Friends of the Earth, rovněž vyjádřily obavy z jejich dopadů na životní prostředí.²⁷¹

V nedávné době vyvstaly obavy evropských obchodníků obilím, krmivem a krmnými směsmi z nové evropské regulace těchto výrobků, které GMO obsahují.²⁷² Poukazují na nedostatečné dodávky a vysoké ceny krmiv a vyžadují takové změny v předpisech EU, které podle jejich názoru by stanovily přísné limity (do kterých spadá i náhodná přítomnost těchto látek) a které by přispěly k nedostatečným dodávkám krmiva v rámci EU, a tím i k nižším výnosům. COCERAL, hospodářské sdružení výrobců krmiv, poukázal na to, že ani Argentina, ani Brazílie, které spolu se Spojenými státy poskytnou část roční poptávky krmiv pro dodávky, nemůžou zaručit, že zásilky kukuřice a sóji obsahují pouze látky, které EU schválila.²⁷³

---

²⁷⁰ Detaily o metodice jsou k dispozici na: ERS, Economic Issues in Agricultural Biotechnology (Information Bulletin No. 762), February 2001, s. 28–30.

²⁷¹ http://www.foeeurope.org/biteback/pics/transatlantic_trade_dispute_media_briefing.pdf.

²⁷² “GMO zero tolerance devastating for EU feed industry,” in *AgBioWorld*, July 19, 2007, k dispozici online na: http://www.agbioworld.org/newsletter_wm/index.php?caseid=archive&newsid=2747.

²⁷³ Tamtéž.

6.2.4 Zemědělství a rozvojové kolo z Dauhá

Závazky vyplývající ze smluv Uruguayského kola, především v oblasti obchodu službami, textilem a zemědělskými výrobky, přivedly stále se rozšiřující obec členských zemí WTO k jednacímu stolu již v roce 2000. Pětileté čekací doby toho roku vypršely a smlouvy zavazovaly signatáře revidovat a hodnotit dosažený pokrok. Některé státy, především USA, se snažily zahrnout do vyjednávání i další oblasti, kde by mohly vyvážit případné ústupky v zemědělství a službách.

9.–14. listopadu 2001 se tudíž v hlavním městě Kataru Dauhá sešli ministři obchodu tehdejších 147 členských zemí WTO, aby spustili nové vyjednávací kolo v rámci této organizace. Bylo to poprvé, co vyjednávání začalo na asijském kontinentě. Zahájení nového vyjednávacího kola se neslo v atmosféře ekonomického oslabení po teroristických útocích z 11. září. V roce 2001 podle zprávy WTO světový obchod a světový HDP poprvé od 2. světové války klesl. Největší ekonomiky chtěly využít větší obchodní spolupráce a soudržnosti k obnovení důvěry veřejnosti v kapitalismus a liberalizaci.

Politický i ekonomický úspěch Evropské unie také inspiroval další státy k uzavírání multilaterálních nebo bilaterálních obchodních dohod, jejichž počet se k říjnu 2006 vyšplhal na 366 (dle oznámení k WTO/GATT). Jejich dopad na globální ekonomiky, jak se v důsledku snaží ukázat i tato práce, je dvojitý: na jednu stranu liberalizují obchod mezi zeměpisně blízkými státy do daleko větší míry, než by se celosvětové organizaci mohlo povést. Na stranu druhou budují vnitřní celní bariéry a porušují tím nediskriminační princip WTO. Rozvojové země mají rovněž v těchto organizacích menší zastoupení.

Návazně na čl. 20 Dohody WTO o zemědělství se členové WTO zavázali, že k 1. lednu 2000 zahájí rozsáhlá vyjednávání, jejichž cílem má být „...podstatné snížení podpory a ochrany trhu v dlouhodobém horizontu“. Vyjednavací by měli při jednání přihlížet i k speciálnímu a diferencovanému přístupu ve prospěch rozvojových zemí jako integrální součástí negociací a zohlednit neobchodní požadavky (non-trade concerns – multifunkcionalita zemědělství).

Podle ní měla být jednání řízena na základě principů, které dosud nebyly citovány:²⁷⁴

- Jednota jednání (single undertaking): všechny otázky jednání jsou součástí celého balíku a žádná otázka nemůže být dohodnuta odděleně. „Nic není dohodnuto, dokud není dohodnuto vše.“
- Účast: jednání jsou otevřená pro všechny členy WTO.

---

²⁷⁴ http://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/work_organ_e.htm.

- Transparentnost: jednání musí být transparentní, za účasti veřejnosti a nevládních organizací.
- Special and differentiated treatment: Jednání musí vzít plně v úvahu zásadu zvláštního a rozdílného zacházení pro rozvojové a nejméně rozvinuté země.
- Udržitelný rozvoj.

Cílem USA v tomto novém kole bylo zrušení všech vývozních subvencí, snížení cel a kvót a redukce domácích podpor.²⁷⁵ Ministerská deklaráce z Dauhá tyto požadavky přímo odráží.²⁷⁶

Z pohledu EU bylo nejdůležitější, zda se podaří v Radě AGROFISH prosadit všeobecný decoupling přímých plateb, tj. naprosté oddělení podpory od produkce, jelikož starý režim EU spadl velkou měrou do amber box dle definice AoA. Vliv přímých plateb odvozených od produkce má velký vliv na narušování světového obchodu.²⁷⁷ To se v červnu 2003 podařilo. EU tak mohla do vyjednávání vstoupit s čistým štítem.²⁷⁸ Tato reforma sice prolomila zatvrzelé stanovisko v pilíři „domácí podpory“, ale v ostatních pilířích neměla valného významu. Zatímco USA a Cairns Group požadovaly obecnou harmonizaci vázaných cel, dle názoru EU a Japonska byl vhodnější flexibilní přístup, spočívající ve vyváženém snižování cel u různých položek tak, aby bylo dosaženo požadovaného celkového snížení. Evropská komise a Indie se rovněž dovolávaly rozšíření ochrany duševního vlastnictví i na zemědělské výrobky, aby byla uchována jedinečnost zeměpisného označení.²⁷⁹ Je diskutabilní, nakolik byly snahy Indie a EU v této otázce upřímné a nakolik se pouze oba aktéři snažili vyjednat pro své výrobky výjimky.

Rozvojové státy hleděly na reformu zemědělského obchodu se značným očekáváním. Největším trnem v oku je jich ze srozumitelných důvodů exportní podpora EU a USA, které nemůžou nepodporované výrobky z rozvojových zemí konkurovat. Aktivní účast rozvojových zemí v tomto vyjednávacím kole byla také dalším výrazným rozdílem oproti kolům předchozím. Zatímco dohody GATT 1994 a AoA bylo dosaženo především díky shodě EU a USA, společný euroatlantický návrh v roce 2003 byl smeten ze stolu nejen koalicí nově

---

²⁷⁵ HANRANHAN, C., CHNEPF, R.: *WTO Doha Round: The Agricultural Negotiations*, Congressional Research Service, CRS Report RL33144, s. 6, k dispozici online na: <http://www.nationalaglawcenter.org/assets/crs/RL33144.pdf>.

²⁷⁶ Deklarace z Dauhá, k dispozici online na: http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm.

²⁷⁷ HANRANHAN, SCHNEPF, cit. d., s. 24.

²⁷⁸ BUCK, T., JONQUIERES, G., FRANCES, W., *Fischler's New Era for Europe's Framers: Now the Argument Over Agriculture Moves to the WTO*. Financial Times. June 27, 2003.

²⁷⁹ “European Commission Lowers Expectations on Geographic Indications,” *Inside U.S. Trade*, October 5, 2007.

industrializovaných zemí G20+, ale i odporem chudých a nejméně rozvinutých států. Skupina G20+ předložila multilaterální návrh v pozdější době, který se stal zároveň průběžným kamenem návrhů vyspělého světa.²⁸⁰

Ministerská deklarace z Dauhá stanovila 31. březen jako poslední den, kdy je možné dosáhnout všeobecné shody na modalitách (cílech, vzorcích, vyjednávacích podmínkách) nové zemědělské smlouvy. Tento termín zůstal nesplněn a jednání se orientovala na připravovanou další ministerskou konferenci v září 2003, kterou Mexiko svolalo do svého přímořského letoviska Cancúnu. EU a USA se po vzoru dohody z Blair House z roku 1992 pokusily předložit společný návrh na nový zemědělský systém v očekávání jeho snadného přijetí.²⁸¹ V odpovědi ale skupina zemí pod vedením Brazílie, Indie, JAR a afrických států předložila návrh vlastní. Návrh skupiny G20+ předpokládal výrazné omezení celních vstupních překážek a domácích podpor vyspělými zeměmi. Mexický předsedající jednání se sice pokusil o smíření obou postojů, ale bezúspěšně. Ani euroatlantický, ani rozvojový návrh dohody neobsahoval návrhy modalit, a proto bylo rozhodnuto o rozpuštění konference, podle některých předčasně.²⁸² Cancúnská konference tak zklamala naděje v ní vkládané, jelikož zkolabovala na neslučitelných představách rozvinutých a rozvojových zemí. Tento krach zhatil naděje na uzavření kola z Dauhá v dohodnutém termínu, tj. k 1. lednu 2005.

Po přerušení 5. ministerské konference v mexickém Cancúnu v září 2003, aniž by byly zaznamenány zřetelné výsledky, došlo k nové orientaci, jak v rámci EU, tak i ve WTO. Následně byla agenda v rámci tohoto vyjednávacího kola změněna, resp. sporná, nicméně z hlediska EU významná témata byla z jednání vypuštěna. Návazně se členové WTO v červenci 2004 shodli na tzv. rámcové dohodě („July Framework Agreement“). Tato dohoda upravuje jednotlivé podmínky pro všechny nové úmluvy v oblasti zemědělství, služeb, NAMA (přístupu nezemědělských výrobků na trh) a usnadnění obchodu.

Přijatý text stanovuje výchozí vyjednávací body pro modalitu v zemědělství, pro modalitu upravující přístup nezemědělských výrobků na trh, rámec vyjednávání o mezinárodním obchodu se službami, rámec pro výjimky ve prospěch rozvojových zemí a lepší integrace v multilaterálním obchodním systému a zahájení vyjednávání o celosvětové reformě celních postupů (tzv. Trade Facilitation).

Rámcová dohoda se proto stala základem dalších rozhovorů. Reforma domácí podpory měla spočívat ve stupňovitém přístupu, kdy by pro každou úroveň podpory měla být

---

²⁸⁰ HANRANHAN, SCHNEPF, cit. d., s. 23.

²⁸¹ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact5_e.htm.

²⁸² WTO a zemědělství, s. 8–10.

dohodnuta harmonizace jejího snižování. Dotující země se zavázaly k pětinovému snížení podpory v prvním roce platnosti dohody. Snižování dovozních cel bude využívat stupňovitý vzorec s harmonizační složkou spolu s výjimkami pro dovoz citlivých výrobků v definici AoA z roku 1995. To, že EU přistoupila na snížení vývozních subvencí, se považovalo za hlavní cíl amerických vyjednávačů.

Ve smyslu rámcové dohody bylo cílem prakticky neustálých ženevských jednání co nejlépe připravit 6. ministerskou konferenci WTO v Hongkongu (13. – 18. 12. 2005). Do 31. července 2005 měly být dosaženy ve WTO ve všech významných oblastech první aproximace dohod („first approximations“). Tento cíl splněn nebyl a v září 2005 byla zahájena rozsáhlá vyjednávání k rozpracování Ministerské deklarace pro konferenci v Hongkongu. Cílem jednání v Hongkongu bylo stanovit rámcový obsah modalit pro zemědělství a pro ostatní oblasti vyjednávání. Generálním ředitelem WTO se před ministeriádou v Hongkongu stal bývalý obchodní komisař EU Pascal Lamy. Předsedu zemědělského výboru, velvyslance T. Grosera z Nového Zélandu, vystřídal velvyslanec C. Falconer (rovněž z Nového Zélandu).

Výsledky jednání z Hongkongu (2005)

Pro konferenci ministrů v Hongkongu zakončenou 18. prosince 2005 byla charakteristická obtížná jednání. Výsledek z Hongkongu sice nepředstavuje velký průlom, šlo jej však označit jako významný krok k oživení vyjednávání. Zejména z hlediska oživení obchodu s nezemědělskými výrobky a službami nedošlo k významnému pokroku, ale ani ke ztrátě pozic. V oblasti agrárního obchodu bylo možné i za těchto obtížných podmínek dosáhnout přijatelného výsledku. Reforma SZP z roku 2003, pojatá jako vstřícné opatření EU, předcházející negociacím o zemědělství ve WTO, představovala základní pilíř evropské vyjednávací pozice a tento pilíř nebyl ani v Hongkongu zpochybněn. Klíčovou oblastí jednání o světovém obchodu v Hongkongu byla otázka konkurenceschopnosti agrárního vývozu. V této oblasti byla a zůstává EU pod silným tlakem. EU byla ochotna snížit vývozní subvence pouze při rovném jednání o všech formách vývozních podpor. U tradičních vývozních subvencí uplatňovaných EU a u ostatních forem vývozních podpor dojde do roku 2013 k jejich postupnému rušení, v tempu dle výše podpory. Jako největší poskytovatel zemědělských dotací byla EU umístěna v nejvyšším pásmu požadovaného snížení. USA a Japonsko byly zařazeny do druhé skupiny a ostatní, méně dotující země byly zařazeny do třetí skupiny. Konkrétní matematické snížení podpory ale nebylo dohodnuto. Členové také obnovili závazek shodnout se na přesném vzorci k 30. červnu 2006, kterýžto termín ale také nebyl dodržen. Pro EU bylo důležité, že procesem odstranění všech forem vývozních podpor se rozumí také rušení exportních úvěrů, odstraňování agrárních přebytků prostřednictvím

potravinové pomoci USA, ale také ostatních forem vývozních podpor, jako jsou např. státní obchodní organizace zaměřené na vývoz (existují na Novém Zélandu, v Austrálii a Kanadě). V Hongkongu byl dán také důležitý signál směrem k rozvojovým zemím. Rozvojový balík opatření počítá s postupným rušením vývozních podpor a s posílením rozvojové pomoci v oblasti obchodu (Aid for Trade). Rovněž byl dohodnut kvantitativně neomezený a bezcelní přístup (duty-free and quota-free market access) na trhy průmyslových zemí pro skupinu nejméně rozvinutých zemí s platností od roku 2008. EU již podobný systém provozuje od roku 2001 pod přezdívkou „Everything but Arms“. Navíc došlo k dohodě o uvolnění patentových pravidel týkajících se výroby generických léků pro rozvojové země (TRIPs and Public Health).

Rozhovory o modalitách 23. července 2006 u příležitosti setkání G6 v Ženevě vedly do slepé uličky a jednání bylo pak přerušeno. O příčinách patové situace se spekuluje: hovoří se o americké obavě z velikosti odchylky od závazků vyplývajících z přístupu na trh, které se přezdívá „pružnost tří S: sensitive products, special products a special safeguard mechanism“. I když každá z těchto možností byla začleněna do Rámcové dohody z roku 2004, Spojené státy tvrdí, že rozsah těchto opatření nepřijatelně omezí výhody ze zlepšeného přístupu na trh, kterých by mělo být ve vyjednávání dosaženo.²⁸³ Naopak Američané se dostali pod tlak EU a skupiny G20+ (zejména Brazílie a Indie) v otázce rozsáhlejšího snížení všech forem domácích podpor, přičemž USA hodlaly ustoupit pouze v případě, že EU a státy skupiny G20+ zlepší přístup na své trhy nejen pro zemědělské, ale i pro průmyslové výrobky a služby.

31. července 2006 byla poslední možnost dovést rozvojové kolo z Dauhá k závěru ještě v rámci vymezeného časového rozpětí (dáno volbami do Kongresu v USA v listopadu 2006, očekávaným ukončením práva prezidenta USA autorizovat mezinárodní obchodní dohody bez možnosti Kongresu pozměňovat je k červnu 2007²⁸⁴ a volbami ve Francii v dubnu 2007). Spojení zemědělských otázek s otázkami NAMA (non-agricultural market access) přetrvávalo jako téma po celý vyjednávací rok 2007.

Návrhy předsedy zemědělského výboru Charlese Falconera z července 2007 hodlaly postihnout všechny divergentní jednací postoje. Z hlavních čísel citujme návrh na snížení amerických podpor o 66 % nebo 73 % v celkové hodnotě 13–16,4 miliardy USD a snížení evropských podpor o 78–85 % v úhrnné výši 22,7–38,1 miliardy USD. Japonské podpory měly být sníženy o procentuálně srovnatelnou částku s Američany, což by vyústilo v redukcii

---

²⁸³ HANRANHAN, SCHNEPF, cit. d., oddíl “Market Access”.

²⁸⁴ Více o této mimořádné pravomoci prezidenta např. Smith, C.: Trade Promotion Authority and Fast-Track Negotiating Authority for Trade Agreements: Major Votes, *Congressional Research Service, CRS Report RS21004*, k dispozici online na <http://fpc.state.gov/documents/organization/73937.pdf>.

ve výši 12,3–15,6 miliardy USD. Američané veřejně vyjádřili ochotu zastropovat své dotace na 23 miliardách USD, ačkoliv v kuloárech padla i částka 17 miliard. EU naopak stanovila jako nejvyšší hranici svého procentuálního snížení hodnotu 70 %. Skupina G20+ naopak požadovala po Američanech strop na úrovni 11 miliard USD.

Dovozní cla vyspělých zemí měla být snížena podle výše uvedeného stupňovitého přístupu ve čtyřech krocích: snížení 70–73% cel, která jsou v současné době vyšší než 75%, 62–65% pro hodnoty 50–75 %, 55–60% pro hodnoty mezi 20–50 % a 48–52% pro snížení těch sazeb, které jsou dnes mezi 0 a 20 %. Rozvojové země by měly být schopny snížit cla o 2/3 z částky, kterou se vyspělé země zavázaly pro nejvyšší limity. Rozvojové země by tak byly povinovány snížit svá nejvyšší cla o hodnotu mezi 43,6–48,2 % pro všechna cla nad 130 %. Návrh horního pásma snížení je nižší než představa USA (85 %), ale větší, než to, co položila na stůl EU (60 %).

Falconerův dokument také navrhuje, aby země mohly považovat 4–6 % z jejich zemědělských celních položek za citlivé, na které se budou vztahovat nižší snížení cel. Rozvojové země by měly mít možnost za citlivé prohlásit o 1/3 tarifních položek více. Návrh potvrdil závazek ministerské konference v Hongkongu odstranit vývozní dotace do roku 2013. Neřešil ale klíčový cíl EU, rozšíření ochrany zeměpisného označení, „speciální produkty“ pro rozvojové země nebo případné prodloužení platnosti peace clause. Vzhledem k tomu, že se Falconerovi nepodařilo uspokojit dlouhodobé rozpory členů G6 v zemědělských otázkách a vzhledem k prvním známkám počínající finanční krize v srpnu 2007 probíhalo jednání v nevýrazném tempu do července 2008, kdy se všichni zainteresovaní sešli v Postupimi.

Pascal Lamy odhadoval šance na úspěch jako 50 : 50, kterýžto úkol mělo splnit přes 40 ministrů obchodu z řad členských států.²⁸⁵ Druhý den konference předložili Američané průlomový návrh na zastropování svých dotací na 15 miliardách ročně,²⁸⁶ podmínkou ale bylo, že země G20 stáhnou své námitky k ostatním vyjednávacím problémům daného kola. EU a USA na znamení dobré vůle rovněž připouští zvýšení počtu dočasných pracovních povolení pro kvalifikované odborníky z rozvojového světa.²⁸⁷ Průlom v jednání se již zračil nadosah, ale neústupnost Číňanů v otázce zvláštní ochrany jejich venkovského zemědělství opětovně jednání zhatila, za což je americká obchodní velvyslankyně Susan Schwabová

---

²⁸⁵ http://www.economist.com/opinion/displaystory.cfm?story_id=11750413.

²⁸⁶ <http://ecodiario.eleconomista.es/noticias/noticias/668858/07/08/US-offers-farm-subsidy-cut-but-is-asked-for-more.html>.

²⁸⁷ <http://www.ft.com/cms/s/0/bf4102d8-5c0c-11dd-9e99-000077b07658.html>.

podrobila nemilosrdné kritice.²⁸⁸ Indický ministr obchodu na stížnosti opáčil slovy: „Nehodlám riskovat živobytí stamilionů indických páriů.“²⁸⁹

Hodnocení kola z Dauhá a jeho nezdaru

Jak je z celé analýzy patrné, jednání v tomto rozvojovém kole ztroskotala na neochotě EU, USA a skupiny G20 slevit z klíčových otázek liberalizace zemědělského obchodu, na které byly otázky ostatní navázány. Ponechme stranou otázku exportních subvencí, které mají být do roku 2013 zcela zrušeny: v tomto případě nejde ani tak o blahovůli vyjednávačů jako o konstatování trvale rostoucích cen potravin, kdy již výrobky vyspělého světa není třeba dotovat, aby byly na světovém trhu uplatnitelné. V otázkách přístupu na trh a domácích podpor ale světlo na konci tunelu snad jen maně poblikává. USA podmiňují snížení nebo zrušení svého systému domácích podpor snížením ochrany evropského zemědělského trhu, zrušením celních bariér Indie, Číny a ostatních bohatnoucích ekonomik (Non-Agricultural Market Access – NAMA) a výrazným proškrtáním seznamu výrobků, na něž má být uplatňováno zvláštní a rozdílné zacházení. Evropané odmítají snížit podpory a otevřít trh do doby, než USA zruší i skryté formy domácích dotací ve formě garantovaných úvěrů.²⁹⁰ Brazílie, Indie a Čína pak volají po naprosté liberalizaci dovozu zemědělských plodin do EU a USA a zrušení jejich domácích podpor, ale nenabízí ústupkem omezení vlastních domácích podpor.²⁹¹

Princip single undertaking, který měl v počátcích podporovat spojení všech vyjednávacích otázek do jednoho koše a zabránit unilaterální akci jednoho, resp. skupiny států (free rider approach) se tu ukázal jako velice kontraproduktivní. Obava z krátkodobého ohrožení své vyjednávací pozice v případě (byť i podmíněného) ústupu v jedné oblasti brání všem klíčovým státům G6 učinit jakékoli ústupky. Obchodní kruhy v EU a USA se proto v nejnovější době více orientují na regionální nebo bilaterální liberalizační dohody,²⁹² čímž se sice dospěje k nárůstu obchodu, a tím snad i k většímu blahobytu dotčených, je tím ale porušena univerzalita WTO.²⁹³

Je otázka, nakolik skupina G20 hovoří jménem celého rozvojového světa a nakolik zastupuje rychle bohatnoucí Indii, Brazílii a Čínu, jejichž zájmy jsou nadto často

²⁸⁸ <http://www.ft.com/cms/s/0/069b8e60-5c8e-11dd-8d38-000077b07658.html>.

²⁸⁹ <http://www.washingtontimes.com/news/2008/jul/30/farm-tariffs-sink-world-trade-talks/>.

²⁹⁰ HANRANHAN, SCHNEPF, cit. d., s. 11.

²⁹¹ Viz např. spor USA a Brazílie ohledně domácích podpory bavlny, který WTO rozhodla v brazilský prospěch.

Více na: http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds267_e.htm.

²⁹² HANRANHAN, SCHNEPF, cit. d., s. 9.

²⁹³ Statement of U.S. Trade Representative, Susan C., Schwab, at her joint press conference with Malaysian Minister of Commerce and Industry, Datuk Rafidah Aziz, Kuala Lumpur, Malaysia, August 25, 2006, k dispozici online na: http://www.insidetrade.com/secure/pdf9/wto2006_5220.pdf.

divergentní.²⁹⁴ Zatímco jejich politická prohlášení jednoznačně apelují na solidaritu bohatého Severu s chudým Jihem, patří jejich hospodářství k nejrychleji bohatnoucím ekonomikám na světě, které jsou ovšem ekonomicky velice navázány na spolupráci se zeměmi vyspělými. Podle rozboru organizace Overseas Development Institute²⁹⁵ doplatili na otevření banánového trhu EU nejvíce chudí banánoví plantážníci, hospodařící pomocí neefektivních pěstebních metod, jejichž tržní podíly získaly nadnárodní společnosti s často americkým kapitálem. Nejchudší státy jsou odkázány na domácí chráněný trh a masivní státní podporu, která jim umožní postupně získat tržní sílu a know-how tak, aby jejich podniky ve světové konkurenci obstály.²⁹⁶ Jednoznačně pozitivní dopad případného ústupu EU v rámci všeobecné ochrany trhu proto není možné přeceňovat.

V Londýně se na jednání skupiny G20 vůdci nejdůležitějších zemí světa usnesli na nutnosti urychleně dokončit vyjednávání v rámci tohoto kola. Ministerská konference WTO v Ženevě v listopadu 2009 však byla předem prohlášena za ceremoniální a nikoliv za vyjednávací.²⁹⁷ Dlouhodobá neschopnost dostát vytyčeným termínům a frustrace plynoucí z nesmiřitelných vyjednávacích pozic však vůli vyjednávačů vyčerpávají.²⁹⁸

Ač to není poprvé, kdy se jednání zastavila na mrtvém bodě (Uruguayské kolo zamrzlo v roce 1990 na více než 10 měsíců právě z důvodů zemědělské problematiky), současná přestávka a vrcholící ekonomická krize bohužel nedovolují analytikovi přílišný optimismus.

---

²⁹⁴ ČERNÝ, Š.: *Which obstacles may prevent the emerging economies from ruling the world economic institutional framework?* University of Bath, April 2008.

²⁹⁵ MEYN, M.: *The WTO Doha round Impasse: Implications for Africa*, September 2008, dostupné online na: <http://www.odi.org.uk/resources/download/2034.pdf>, s. 3.

²⁹⁶ Tamtéž.

²⁹⁷ http://www.wto.org/english/news_e/news09_e/gc_chair_stat_26may09_e.htm.

²⁹⁸ http://www.nytimes.com/reuters/2009/11/30/business/business-uk-trade-wto.html?_r=2&scp=1&sq=%20ministerial%20conference%20WTO&st=cse.

Schématické vyjádření postupu vyjednávání

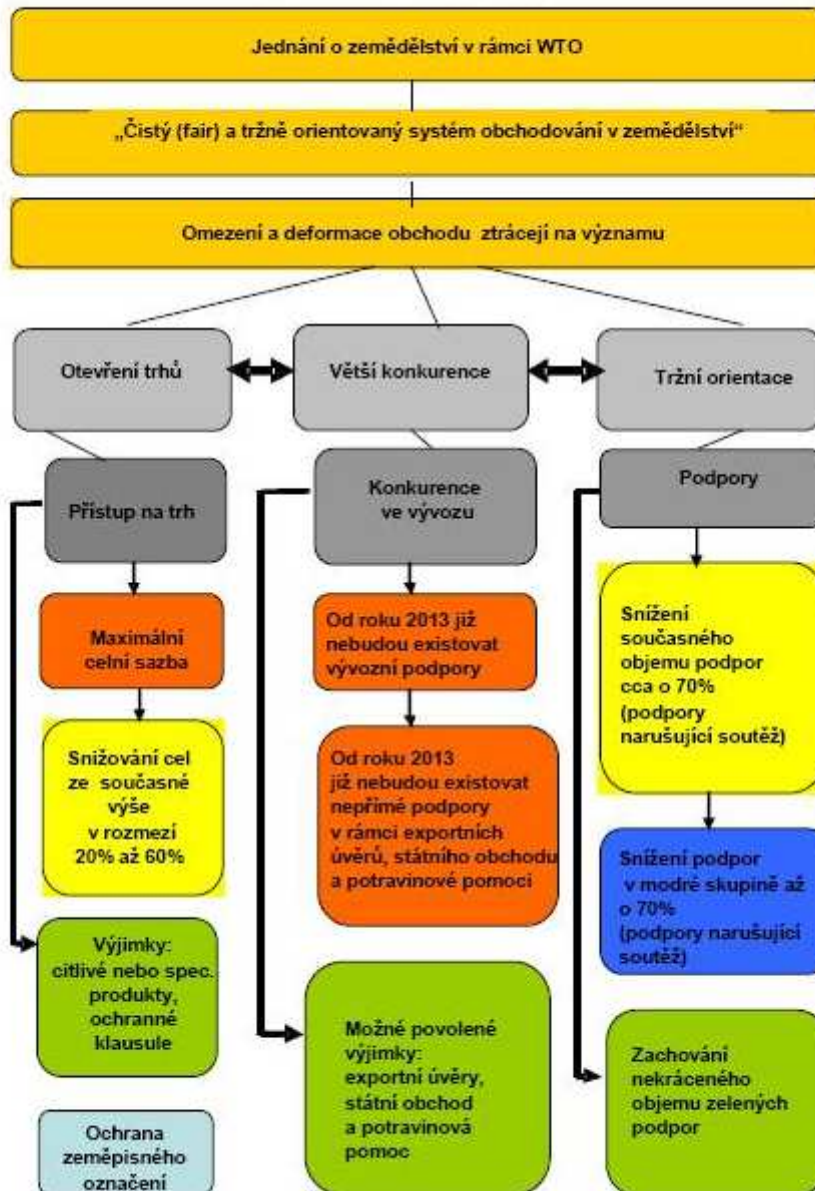

Schéma převzato z KRAUS, J., *WTO a zemědělství*, Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2006.

7 Závěr

Naše pout' po nelehkém vztahu zemědělské politiky EU a pravidel WTO se nyní uzavírá. Cílem práce bylo vyvrátit, nebo dokázat hypotézu o dvojznačné roli EU v obchodní politice, kdy na domácím kolbišti bylo a je uvolnění obchodních a regulačních bariér považováno za dogmatický cíl hospodářských politik členských států, zatímco na světové úrovni hájí EU svá zemědělská ochranná opatření.

Není možné popřít velký vliv Evropy na vznik GATT i pozdější WTO. Jak bylo dokázáno, na mnoha místech světového právního rámce obchodní liberalizace vidíme nepopiratelný evropský otisk, té Evropy, která čerpala ze zkušenosti odbourání celních bariér v rámci nejprve Beneluxu, později ECSC a konečně i EHS a EU. Narůstající množství obchodních sporů, které útočí na jednotlivé prvky evropské zemědělské politiky, by snad mohlo vést k domněnce, že Evropané se při vytyčování rysů světové obchodní liberalizace zmýlili, nebyli si vědomi důsledků svých činů, či snad dokonce vědomě zanesli prvky, kterými by mohli CAP ohrozit.

Změna ekonomické mapy světa v posledních desetiletích ale poukazuje na to, že systém WTO byl ustaven dobře, neboť jej není příliš snadné manipulovat ve prospěch partikulárních zájmů jednoho státu nebo jednoho obchodního bloku. Relativní složitost systému řešení sporů a velký stupeň propracovanosti jednotlivých rozhodčích jednání dovoluje pachateli přestupků upravit svůj obchodní režim, aniž by musel být postižen velkými sankcemi. I Evropa v mnoha případech žalovala na jiné členy WTO, a proto je pro ni tento systém také přínosný. V zemědělské problematice ale výroky orgánů jednoznačně poukázaly na neslučitelnost mnoha aspektů CAP s obecnými pravidly WTO i s dikcí jednotlivých odvětvových smluv, jako je AoA a SPS.

Kapitola o Banánové válce ukazuje, že politicky a snad i altruisticky motivovaný systém obchodu s chudými státy není v rámci pravidel WTO udržitelný. Vliv Evropanů a Američanů, který stál při vzniku WTO a který uvedl do jejích pravidel zásadu nediskriminace (tj. pravidlo, že stejná pravidla platí pro všechny) se zde obrátil proti legitimnímu evropskému zájmu udržet si ekonomický vliv v někdejších koloniích. Očekávaným důsledkem reformy obchodního režimu se státy ACP může být na jednu stranu nižší cena banánů pro evropského spotřebitele, na stranu druhou ale ekonomické problémy pro obyvatele někdejších vývozců banánů. Je proto chvályhodné, že EU doplňuje reformu tohoto schématu příslibem rozvojové pomoci pro (budoucí) postižené státy.

V části o GMO a hovězích hormonech se dobře ilustruje odlišná tradice regulace kvality a původu potravin v EU a USA. Ačkoliv by bylo předčasné a zavádějící usuzovat na odlišnou mentalitu Evropana a Američana ve vztahu k technologickým novinkám, pravidla WTO na tyto případy necelních obchodních bariér pamatovala. Vliv na CAP je zde dvojí: mechanismy zemědělské politiky mají okamžitý a neoddiskutovatelný vliv na nárůst jejich nákladů a EU se rovněž, dle dikce WTO, nemůže odvolávat na vlastní regulační standardy, když se dříve v rámci dohody SPS zavázala respektovat standardy mezinárodní.

Rozbor rozvojového kola z Dauhá a jeho současné krize ukazuje na hlubší rozpory mezi hlavními aktéry světové ekonomiky, stejně jako na vzrůst sebevědomí dříve chudých států, nyní však významných hospodářských a mocenských aktérů. EU, v roce 2008 největší světový exportér, zůstává ekonomicky závislá na dalším uvolňování světového obchodu. Neochota ustoupit v otázce zemědělství, především z důvodu strachu ze ztráty vyjednávací pozice, přivedla celé kolo do slepé uličky. Ekonomický rozvoj celého evropského prostoru je tak v současné chvíli navázán na vůli zemědělců přijmout ústupky, které po nich zahraniční obchodní partneři požadují. Otázkou mého dalšího výzkumu proto patrně bude, zda je tento kámen úrazu na evropské scéně akceptován a zda probíhají v rámci rozhodovacích a lobbistických struktur EU rozhovory o podobě případné dohody mezi představiteli zemědělských a průmyslových výrobců. Z dlouhodobé perspektivy ekonomického rozvoje EU je přitom nepochybně žádoucí, aby se trhy rozvojových zemí evropskému exportu více otevřely.

Rozporuplná a dlouhodobě těžko udržitelná je ale při hlubším studiu i pozice Číny a Indie. Jejich dvojaké postavení v mezinárodním společenství vyplývá z jejich velmi rychlého ekonomického rozvoje v poslední době. Musíme se ale ptát, zda skutečnost, že Čína je druhou nejrychleji rostoucí světovou ekonomikou, jejíž úroveň brzy předstihne USA a EU, má stále právo počítat se mezi rozvojové země a požadovat pro sebe v tomto smyslu zvláštní zacházení. Stejně úvahy nás napadají v případě Indie. Těžko může stát zároveň mohutně investovat do nejnovějších technologií včetně zbraní a výzkumu vesmíru a na druhé straně požadovat pro svůj „křehký a rozvíjející se“ průmysl²⁹⁹ vysokou celní ochranu, kterou si nárokují hladomorem stížené africké země. Nově industrializované státy se proto budou muset rozhodnout, zda chtějí být ostatními považovány za velmoci nebo chudáky mezinárodního společenství, a tomu uzpůsobit svoji vyjednávací strategii.

---

²⁹⁹ Citace z odůvodnění vyjednávací pozice Indie v rámci posledního kola vyjednávání v Dohá.

Jednání WTO navíc neřeší multifunkcionalitu zemědělství, resp. je z něj vědomě vytlačena. Nezpůsobí tlak méně vyspělých států pokles kvality životního prostředí ve státech vyspělých?

I kontext světové hospodářské recese poskytuje cenné náměty k uvažování o protekcionismu a liberalizaci. Nabízí se zejména otázka, zda může být WTO užitečným fórem pro diskusi o řešení současné ekonomické krize. Prohlášení o nutnosti zabránit protekcionismu čteme v poslední době až příliš často. Přitom poškození křehkého chrámu svobodné světové obchodní výměny může mít dalekosáhlé dopady, což se ukázalo ve 30. letech minulého století. Tehdy Smoot-Howleyův celní zákon schválený v USA v roce 1930 odstartoval celosvětovou obchodní válku, která vedla k výraznému prohloubení tehdejší krize. Protekcionistická opatření vyvolávají obavy i dnes.

Na konci března roku 2009 byly vydány dvě zprávy z dílny WTO. Jedna předpovídá roku 2010 výrazný propad světového obchodu, a to o celých devět procent, což bude největší propad obchodních toků od druhé světové války. Další zpráva, která vychází z pověření vrcholných světových představitelů ze summitu G20 v listopadu 2008 ve Washingtonu, monitoruje protekcionistická opatření ve světě. Vyplývá z ní, že 17 z 20 členů G20 zavedlo od doby prohlášení o odmítnutí protekcionismu opatření, která mají negativní či pokřivující vliv na světový obchod. Vydání těchto dvou zpráv v okamžiku, kdy se státníci připravovali na další schůzku G20 v Londýně, není náhodné, a resuscituje z hrobu příslovečné strašidlo ohrazení národních trhů a rezignace na pravidla multilaterální obchodní liberalizace.

Jak stojí v úvodu, dějiny nám ukazují s hroznou naléhavostí důsledky protekcionistické reakce na hospodářské problémy. Mohlo by se zdát, že současný globalizovaný svět je k nim méně náchylný, protože vliv jednotlivého státu na zahraniční obchodní toky je omezen smluvně i fakticky. Přesto radí experti WTO hrozbu jednostranného omezení dovozu nepodceňovat. O co naléhavější je to výzva v situaci, kdy je nanejvýš obtížné předpokládat průlom v současném vyjednávacím kole, jak ukázala např. ministeriáda WTO 30. listopadu – 1. prosince 2009, která měla pouze ceremoniální charakter.

8 Summary

This paper aims to elucidate the role EU played in WTO and how does the current EU political economy influence the global trade liberalization framework. In the first part, it describes the historic experience and the creation of the GATT/WTO global trade liberalisation framework, with emphasis on European influence on its inception. It describes the dominant role of Euro-Americans in the GATT's first few decades and the key problems it had to face with further enlargement. It also describes the key mechanisms of today's WTO and how they were born. A chapter is dedicated to the specific role of agriculture in WTO treaty system and to the various complements to the general AoA system.

In the second part, it provides for a brief outline of CAP creation and initial development, with a thorough focus on the foreign trade aspects of the CAP. Firstly, it debates the historical context of the CAP and the existing economic mindset to which it was set. It continues to describe the post-colonial relations which affected to a large extent the proceeding of European agricultural markets. Afterwards it deals with the different CAP regulatory and price mechanisms vis-à-vis their influence on foreign trade, which is seemingly undisputable. The author then continues to draw a comparison between the two trade regime regulation, the European agriculture one and the broader global one. It points to the key divergences and inconsistencies which are apparent. It thus provides a theoretical pattern under which the analysis will continue. The key parts are four case-studies. With an analysis of the Banana war, the Beef hormone and the GMO disputes it details the particularities of CAP and WTO relationship, with a special regard to differing regulatory and legal paradigms of Europe and the WTO in general. The final case study of the Doha Development Round and also invites the reader to muse on the changing pattern of global economy with growing emerging economies' self-esteem.

The paper concludes that the unwillingness of EU to adapt the Common Agriculture Policy to its partners' requirements is a major obstacle to achieve a breakthrough in ongoing global trade negotiations. It urges the EU to at least partly abandon its protective practice and abandon the costly farmer support to divert the resources to other branches of the economy, which would further benefit from greater trade liberalization. However, it also points out to the other world economy key players as responsible for the current stalemate. The emerging economies as double-faced players are also partly to blame, along with other developed countries, reluctant to disassemble their own protective farmer schemes.

9 Použitá literatura

9.1 Obecné publikace

- ALTOMONTE, C., NAVA, M.: *Economics and policies of an enlarged Europe*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2005, 423 s. ISBN 1847200052.
- ARTIS, M.: *The economics of the European Union: policy and analysis*, Oxford, OUP, 4. vydání, 2007, ISBN 0199298963.
- HOCKING, B., MCGUIRE, S.: *Trade politics*. 2. vydání, New York: Routledge, 2004, 326 s. ISBN 0415310164.
- KRUGMAN, P.: *International economics: theory and policy*, Reading: Addison-Wesley, 6. vydání, 2004, ISBN 7302078890.
- KUČERA, Z., RŮŽIČKA, K., KOSTKA, V.: *Právo mezinárodního obchodu*. Praha: Karolinum, 1993, 118 s.
- ROZEHNALOVÁ, N.: *Právo mezinárodního obchodu*, 1. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2006. 467 s. ISBN 802102612.
- SAPIR, A.: *An agenda for a growing Europe: the Sapir report*, Oxford: Oxford University Press, 2004.
- TREBILCOCK, M.J., HOWSE, W.: *The regulation of international trade*, 3. vydání, London: Routledge. 2005. 759 s. ISBN 0415700345.
- WALLACE, H., WALLACE, W.: *Policy-making in the European Union*, 4. vydání, Oxford: Oxford University Press, 2000, 610 s. ISBN 019878242.

9.2 Monografie

- *Agriculture*, Genève: World Trade Organization, 2000, 63 s. ISBN 9287011710.
- FAINI, R.: *Multilateralism and regionalism after the Uruguay Round*, London: Palgrave Macmillan, 1997, ISBN 031217263.
- GOODBUM, K.: *EU food law: a practical guide*, Cambridge: Woodhead Publishing, 2001, ISBN 1855735571.
- HOEKMAN, B., KOSTECKI, M.: *The political economy of the world trading system: the WTO and beyond*, 2. vydání, Oxford: OUP, 2001, 547 s. ISBN 0198294344.
- JOSLING, T.: *Banana wars: the anatomy of a trade dispute*, London: CABI, 2003, ISBN 085199637.

- KADITI, E.: *Trade agreements, multifunctionality and EU agriculture*, Brussels: CEPS, 2006, ISBN 9290796723.
- KRAUS, J.: *WTO a zemědělství: pracovní příručka*, Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2006, 44 s. ISBN 8086671372.
- MARTIN, V., WINTERS, A.: *The Uruguay Round: widening and deepening the world trading system*, New York: World Bank Publications, 1995, 31 s. ISBN 0821334883.
- NEUMANN, P.: *Společná zemědělská politika EU: vznik, vývoj a reformy, mezinárodní komparace*. 1.vyd. Praha: Oeconomica, 2004, 65 s. ISBN 8024508141.
- OECD: *Agriculture and trade liberalisation: extending the Uruguay Round Agreement*, Paris: OECD Publishing 2002, ISBN 9264197095.
- SLOTBOOM, M.M., *Do different treaty purposes matter for treaty interpretation? A comparison of WTO and EC law*, Brussels: Cameron May, 2005, 273 s. ISBN: 1905017219.
- *SPS Agreement*, Genève: World Trade Organization, 1998, 58 s. ISBN 9287012083.

9.3 Odborné články

- ALTER, K.: Nested and Overlapping Regimes in the Transatlantic Banana Trade Dispute, Northwestern Law & Econ Research Paper No. 05-22, in *Journal of European Public Policy*, Vol. 13, No. 3, 2006.
- AHEAM, R.: *Trade Conflict and the U.S.-EU Economic Relationship*. Washington: Congressional Research Service, CRS Report RL30732.pdf April 11, 2007.
- BAGEWELL, K., STAIGER, R.W.: Enforcement, Private Political Pressure and the GATT/WTO Escape Clause, *NBER Working Papers*, August 2005, No. 10987, August 2005.
- BHAGWATI, J.: *Fifty Years of GATT: Looking Back, Looking Forward*, Geneva: Graduate Institute of International Studies, Apr 1998.
- BUREAU, J., MARETTE, S., SCHIAVINA, A.: Non-tariff trade barriers and consumers' information: The case of the EU-US trade dispute over beef, *European Review of Agricultural Economics*, Vol., No. 1998.
- BUCK, T., JONQUIERES, G., FRANCES, W., *Fischler's New Era for Europe's Framers: Now the Argument Over Agriculture Moves to the WTO*. Financial Times. June 27, 2003.

- ČERNÝ, Š.: *Which obstacles may prevent the emerging economies from ruling the world economic institutional framework?* University of Bath, April 2008.
- DIEBOLD, W.: The End of ITO, in *Essays in International Finance*, Princeton: Princeton University, No. 16, June 1952.
- ECHOLES, M.: *Food safety regulation in the European Union and the United States: Different Cultures, Different Laws*, 4 Colum. J. Eur. L. 1998.
- FRASER, R.: Set-Aside Premium and the May 1992 CAP Reforms, *Journal of Agricultural Economics*, Vol. 44, No. 3, 1993.
- FERGUSSON, I.: *The World Trade Organization: Background and Issues*, Congressional Research Service Report for Congress 98-928, May 9, 2007. 15 s.
- HANRAHAN, C.: *The U.S.-European Union Banana Dispute*, CRS Report for Congress, December 11, 2001.
- HANRANHAN, C., SCHNEPF, R.: *WTO Doha Round: The Agricultural Negotiations*, Washington: Congressional Research Service, CRS Report RL33144.
- CHLEBOVÁ, R.: *Členství ES v GATT a WTO*, Sborník příspěvků z mezinárodní konference PFAMEI, Brno: Masarykova univerzita, s. 94–103, 2007.
- IRWIN, D.: The GATT's Contribution to Economic Recovery in Post-War Western Europe, *National Bureau of Economic Research Working Papers*, March 1993, No. W4944.
- JAMES, S.: *Lessons from the Hormone Dispute*, CIES Policy Discussion Paper, Nedlands: University of Western Australia, February 2000.
- JOHNSON, R., HANRANHAN, C.: *The U.S.-EU Beef Hormone Dispute*, Washington: Congressional Research Service, CRS Report R40449, May 5, 2009.
- JOSLING, T., ROBERTS, D., HASSAN, A.: *The Beef Hormone Dispute and its Implications for Trade Policy*, Stanford University, 2000.
- KERR, A., HOBBS, W.: The North American-European Union Dispute Over Beef Produced Using Growth Hormones: A Major Test for the New International Trade Regime, in *The World Economy*, Vol. 25, s. 283–296, 2002.
- MEYN, M.: *The WTO Doha round Impasse: Implications for Africa*, September 2008.
- MOURADIAN, A-M: *The Lomé Convention under Great Threat*, Paris: Le Monde Diplomatique, Vol. 6, Juin 1998.
- POLLACK, M. "Political Economy of Transatlantic Trade Dispute" in *Transatlantic Economic Disputes*.

- ROY, U. *Export Subsidy: Small Country*, New York: Long Island University, October 2009.
- SRINIVASAN, T.: Nondiscrimination in GATT/WTO: was there anything to begin with and is there anything left? *World Trade Review*, Cambridge University Press, Vol. 4, No. 1, 2005 s. 69–95.
- SRINIVASAN, T.N.: Trade and Human Rights, in Deardorff, A. (ed.): *Constituent interests and U.S. trade policies*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1998, s. 225–240.
- ZAHNT, V.: *The WTO's Trade Policy Review Mechanism: How to Create Political Will for Liberalization?* ECIPE Working Paper No. 11/2009, Nov. 2009. Dostupné online na: <http://www.ecipe.org/the-wto2019s-trade-policy-review-mechanism-how-to-create-political-will-for-liberalization-1/PDF>

9.4 Internetové zdroje

9.4.1 WTO

- http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds291_e.htm
- http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds320_e.htm
- http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact4_e.htm
- http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/1pagesum_e/ds26sum_e.pdf
- http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/1pagesum_e/ds291sum_e.pdf
- http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm

9.4.2 EU

- <http://ec.europa.eu/agriculture/>
- <http://ec.europa.eu/trade/>
- EC Communication, DG Agriculture: *Agenda 2000 – CAP for the future*, dostupné online na: http://ec.europa.eu/agriculture/capexplained/index_cs.htm
- EC Communication, DG Agriculture: *Charakteristika evropského zemědělství*, dostupné online na http://ec.europa.eu/agriculture/publi/review99/08_09_en.pdf
- Delegation of the European Commission to the USA, “*EU complies with WTO ruling on Hormone beef, calls on US and Canada to lift trade sanctions*,” Press Release EU/NR 61/03, October 15, 2003,

http://www.eurunion.org/eu/index.php?option=com_content&task=view&id=2077&Itemid=58

- Recourse to Article 21.5 of the DSU by the European Communities, Request for Consultation, k dispozici online na: [http://www.worldtradelaw.net/cr/ds48-21\(cr\).pdf](http://www.worldtradelaw.net/cr/ds48-21(cr).pdf)
- DESCHAMPS, E.: *The common agricultural policy*, Luxembourg: Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe, 2007, k dispozici online na: <http://www.ena.lu>

9.4.3 MPO

- KULOVANÝ, E.: *Změna obchodně politického režimu se zeměmi AKT od 1. 1. 2008*, Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu, 2008. Dostupné online: <http://www.mpo.cz/dokument38924.html>
- *Společná obchodní politika EU, Právní rámec obchodování členských států Evropské unie s nečlenskými zeměmi*, Praha: MPO, 2005. Dostupné online: http://www.businessinfo.cz/files/2005/061123_prirucka_MPO.pdf
- <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravni-prostredi-celni-problematika/vseobecna-dohoda-o-clech-a-obchodu-gatt/1000487/4819/>

9.4.4 Ostatní

- Cairns Group Factsheet. Dostupné online: http://www.cairnsgroup.org/statistics/CG_economic_statistics.pdf.
- DIOP, N., JAFFE, S.: "Fruits and vegetables: Global trade and competition in fresh and processed product markets", in *Global Agricultural Trade and Developing Countries*, World Bank, 2007. Dostupné online: <http://siteresources.worldbank.org/INTGAT/Resources/GATChapter13.pdf>, m , str. 238.
- "GMO zero tolerance devastating for EU feed industry," in *AgBioWorld*, July 19, 2007. Dostupné online: http://www.agbioworld.org/newsletter_wm/index.php?caseid=archive&newsid=2747
- HOLUBOVÁ, E.: *Dohoda z Cotonou*, Brusel: EPP-ED, 2005. Dostupné online: http://www.roithova.cz/rozvojova_politika/96/.
- IRWIN, D.: *GATT Turns 60*, Cato's Center for Trade Policy Studies, April 2007. Dostupné online: <http://www.freetrade.org/node/608>.
- ISAAA Brief 37-2007, *Global Status of Commercialized Biotech/GM Crops: 2007*. Dostupné online: <http://www.isaaa.org>.

- MATTHEWS, A.: *Set-Aside: Ensuring the Environmental Benefits*. Dostupné online na: <http://caphealthcheck.eu/set-aside-ensuring-the-environmental-benefits/>
- PARK, J.: *Environmental Challenges in Agricultural Management*, Reading: University of Reading, 2008. Dostupné online: <http://www.ecifm.reading.ac.uk/setaside.htm>
- SHARMA, R.: *Multilateral Trade Negotiations on Agriculture: Agriculture in the GATT: A Historical Account*, FAO Corporate Document Repository, 2004. Dostupné online : <http://www.fao.org/docrep/003/x7352e/X7352E04.htm>.
- Statement of U.S. Trade Representative, Susan C., Schwab, at her joint press conference with Malaysian Minister of Commerce and Industry, Datuk Rafidah Aziz, Kuala Lumpur, Malaysia, August 25, 2006. Dostupné online: http://www.insidetrade.com/secure/pdf9/wto2006_5220.pdf
- United States—Continued Suspension of Obligations in the EC-Hormones Dispute, WT/DS320, First Written Submission of the United States of America, August 8, 2005. Dostupné online: http://www.ustr.gov/assets/Trade_Agreements/Monitoring_Enforcement/Dispute_Settlement/WTO/Dispute_Settlement_Listings/asset_upload_file331_7903.pdf.
- USDA, Economic Research Service website, Adoption of Genetically Engineered Crops in the U.S. Dostupné online: <http://www.ers.usda.gov/data/BiotechCrops/>.

9.4.5 Média

- http://www.nytimes.com/reuters/2009/11/30/business/business-uk-trade-wto.html?_r=2&scp=1&sq=%20ministerial%20conference%20WTO&st=cse
- http://www.economist.com/opinion/displaystory.cfm?story_id=11750413
- <http://ecodiario.eleconomista.es/noticias/noticias/668858/07/08/US-offers-farm-subsidy-cut-but-is-asked-for-more.html>
- <http://www.ft.com/cms/s/0/bf4102d8-5c0c-11dd-9e99-000077b07658.html>
- <http://www.ft.com/cms/s/0/069b8e60-5c8e-11dd-8d38-000077b07658.html>
- <http://www.washingtontimes.com/news/2008/jul/30/farm-tariffs-sink-world-trade-talks/>
- <http://www.euractiv.com/en/trade/europe-biotech-bans-wto-firing-line/article-152393>

9.5 Vysokoškolské kvalifikační práce

- JAROŠ, J., *Vliv světové obchodní liberalizace na mezinárodní obchod*, Brno, 2007. 51 s., Bakalářská práce (Bc.). Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra mezinárodního a evropského práva.
- ORGONÍK, M. *Institucionalizovaná liberalizace a regulace mezinárodního obchodu*, Brno, 2007. 108 s., Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra mezinárodního a evropského práva.
- PRKNA, V.: *Vývoj světové liberalizace obchodu zemědělskými výrobky*, Praha, 2007. 37 s., Bakalářská práce (Bc.). VŠE, Fakulta mezinárodních vztahů.
- ŽUFAN, P.: *Ekologické zemědělství České republiky v kontextu Společné zemědělské politiky Evropské unie*. Brno, 2007, 132 s., Disertační práce (Ph.D.). Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta.

10 Přílohy

10.1 Příloha 1 – zakladatelské státy GATT

1947: 23 především průmyslových zemí světa a britské či francouzské kolonie, resp. státy na různé cestě z koloniálního řádu k samostatnosti: Austrálie, Belgie, Brazílie, Barma, Kanada, Ceylon, Chile, Čína, Kuba, ČSR, Francie, Indie, Libanon, Lucembursko, Nizozemsko, Nový Zéland, Norsko, Pákistán, Jižní Rhodesie, Sýrie, Jižní Afrika, Velká Británie a USA.

10.2 Příloha 2 – Poskytovatelé GSP

Austrálie, Bělorusko, Kanada, EU, Japonsko, Nový Zéland, Norsko, Ruská federace, Švýcarsko, Turecko a USA.

10.3 Příloha 3 - Členové vyjednávacích bloků v WTO

10.3.1 Cairns Group

Argentina, Austrálie, Bolívie, Brazílie, Kanada, Chile, Kolumbie, Kostarika, Guatemala, Indonésie, Malajsie, Nový Zéland, Pákistán, Paraguay, Peru, Filipíny, Jižní Afrika, Thajsko a Uruguay. V roce 2009 projevil o členství zájem i Vietnam.

10.3.2 G20+

Argentina, Bolívie, Brazílie, Chile, Čína, Kuba, Ekvádor, Egypt, Guatemala, Indie, Indonésie, Mexiko, Nigérie, Pákistán, Paraguay, Peru, Filipíny, JAR, Tanzanie, Thajsko, Uruguay, Venezuela, Zimbabwe.

10.3.3 G33

Skupina 33 (nyní až 42) rozvojových zemí, jinak nazývaná „Přátelé speciálních výrobků“, tj. kladoucích důraz na zájmy rozvojových zemí v oblasti speciálních výrobků a se zřetelem na zvláštní ochranná opatření, zahrnuje Čínu, Turecko, Indonésii, Indii, Pákistán, včetně několika zemí Afriky, Karibiku, Jižní Ameriky a asijských zemí. Jako mluvčí vystupuje často Indonésie.

10.3.4 G10

U vyjednávání směřujících k rušení cel a snížení domácích podpor zastávají umírněnější pozici. Ústředním bodem v jejich požadavcích bylo přiznat určitou flexibilitu domácím citlivým výrobkům. Japonsko, Švýcarsko, Norsko, Island, Izrael, Korea, Lichtenštejnsko, Mauricius, Tchaj-wan.